

הישיבה השבעים ואחת של הכנסת השביעית

יום שלישי, כ' אייר תש"ל (26 מאי 1970)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.01

א. הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני

אגיד רק דבר אחד: רבים מחברי הכנסת הכירו אולי את דוד בן-גוריון רק בהופעותיו בכנסת או במקומות ציבוריים אחרים. נכון, גם איש ריב הוא בן-גוריון. אבל מי שלא ראה את בן-גוריון כותב תעודות ומכתבים למשפחות שכולות, להורים, לאלמנות – לא מכיר כל מה שיש בבן-גוריון.

כפי שאמרתי בתחילת דברי, זכיתי לראות אותו בכעסו, בדאגתו הרבה לשלום העם והמדינה, בריב הגדול ובדידות וחברות טובה, ובדאגה אישית לאנשים שלא הכיר אותם ושמהוקק הרגיש את כאבם.

צר לי שאין הוא יושב בתוכנו היום, ואני מאחלת לו שיעשה כל מה שהוא רוצה לעשות – ולשנים רבות.

חברי הכנסת, עם פתיחת המושב של הכנסת – אמנם, ישיבתה הראשונה כבר היתה לפני שבוע – רצוני לסקור את המצב הבטחוני והמדיני.

בחודשים האחרונים, ובייחוד בשבועות האחרונים, חלה החמרה רבה במצב הבטחוני באזורנו, בעיקר בחזיתנו הדרומית, שהשפעתה השלילית ניכרת גם בחזיתות אחרות. סימן-ההיכר העיקרי של ההסלמה והמתחוות באזור הוא שלב מתקדם ומסוכן במעורבות הסובייטית במצרים, לשירות התוקפנות המצרית המפירה את הסכמי הפסקת האש. מעורבות זו, שאין לה תקדים בתולדות החזירה של ברית-המועצות לאזורנו, מעודדת את מצרים בתכניתה לחדש את מלחמת ההתשה כשלב בדרכה ובשאיפתה להכריע את ישראל.

כדי להבין את הרקע להתפתחות זו יש לזכור את החלטתו המוצהרת של נשיא מצרים בחודשי האביב של 1969 על ביטול הפסקת האש ועל אי-הכרה בקווי הפסקת האש. החלטה זו היתה טיפוסית למדיניות המצרית לאורך כל הדרך של התוקפנות כנגד ישראל. היא משקפת את דוקטרינת-היסוד, הגורסת כי ישראל היא בבחינת יוצאת-דופן במשפחת העמים, והכללים המקובלים בין מדינות תרבות אינם חלים על ההתייחסות אל ישראל. לפי דוקטרינה זו יש לטול התחייבות בין לאומית ביחס לישראל רק בלית ברירה, באין מנוס, ומותר לבטלה בשעת כושר ראשונה. כלומר: לעת התבוסה בשדה הקרב יש להיענות לחיצות ולחסדידים בין-לאומיים המאפשרים לך להציל משטריך, אך כשנראה לך כי הכוח הצבאי שוקם עד כדי כושר תקיפה – מותר לך להתייחס להתחייבותך ולחתימתך כאילו לא היו ולא נבראו.

זה היה גורל התחייבותה של מצרים ב-9 ביוני 1967, בזמן הפסקת האש, התחייבות שנטלה על עצמה בהיענותה לפגזת מועצת הבטחון. זה היה גורל התחייבותיה האזוריות והבין-לאומיות הקודמות בעניינים שבניה לבין ישראל. נוהג זה מלמד על כוונתו ואמינותו של המשטר בקהיר בכל הנוגע ליחסו אל השלום עם ישראל.

היו"ר ד. ברק:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
אני מקדם בברכה את שר הפנים בשובו מהחלמתו.

מוזכר הכנסת ח. ליאור:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מקדמים את פני נשיא המדינה בקימה)

היו"ר ד. ברק:

הסעיף הראשון על סדרי-ישיבה של ישיבה זו: הודעת הממשלה על המצב המדיני והבטחוני. רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בטרם אגש למסירת ההודעה אינני יכולה לעבור לסדר-היום מבלי להגיד מלים אחדות על העובדה שזה כבר ימים אחדים שחברי הכנסת דוד בן-גוריון איננו עוד חבר הכנסת, ולצער רבים מאתנו, לצער כולנו, לא נראה אותו עוד בתוכנו, בתוך הכנסת, שהוא היה אחד האישים הבולטים ביותר בעיצובה.

אין זה סוד שזה שנים אחדות היתה יריבות בין דוד בן-גוריון וביני. ליום הולדתו ה-75 – ואני אז בני-יורק, היה זה בתקופה שכבר החלה היריבות – שלחתי לו מברק, בו אמרתי בערך כך: היו לנו חילוקי דעות בעבר ובוודאי עוד יהיו; אבל יהיה מה שיהיה, לא אוכל ולא ארצה לשכוח את הזכות הגדולה שהיתה לי לעבוד במחיצתו עשרות שנים, במחיצתו של אדם, אשר במידה שאיש אחד יכול להשפיע על דברים היסטוריים גדולים בגורל עמים, לא היה לי אז ואין לי עכשיו ספק, שהיה זה דוד בן-גוריון, אמנם לא לבדו, אך היו לי ויש לי ספיקות אם בלעדיו יכולנו להגיע למחשבה שהגנו היום – עם ריבוני במולדתו, עם כל הבעיות וכל הקשיים, עם ריבוני, שאם עליו להילחם לקיומו, גם זאת יכול.

מראשית הדרך, מימיו הראשונים בארץ ועד היום הזה – ואני מאחלת לו מקרב לב שעוד שנים רבות יעסוק במה שירצה, ובכל דבר יש ברכה – הוא חתר כל ימי חייו רק לדבר אחד: למחשבה שהשגנו, ואני מקווה שהוא יהיה אתנו כאשר יוכל לראות את ישראל לא רק חזקה ועצמאית וקולטת עלייה, כי אם גם חיה בשלום.

גדמה לי שלא תהיה זו הגזמה אם אגיד, שמאז בואו לארץ לא נעשה דבר יסודי לקיומנו בלי השתתפותו, בלי יזמתו ובלי שהכניס בו את כל המרחץ שיש לו – עד הקמת המדינה, עד הקמת צה"ל ועד בכלל, לרבות העברת הכנסת לירושלים. ואינני מתיימרת עכשיו לספר ברגעים מספר כל מה שיש לספר; יסופר לא מעט, ואם כי כבר נכתב וסופר, עדיין אין זה הכל.

פעולה בין עמים. לא כן גורס השליט המצרי. לפי מושגיו, כל הקורא למצרים לעשות שלום עם ישראל, כאילו קורא לה לכניעה ולהשפלה. כאן המקור למערבולת הדמים, ההרס והסבל, שבה מתנסים זה שנים רבות עמי המזרח התיכון.

ב-17 במארס 1969, עם תחילת ההפגזה הארטילרית המצרית באזור התעלה, הודעתי מעל במה זו כי "על מדינות ערב לדעת שקו הפסקת האש יכול להיות שקט רק אם השקט יישמר בשני עברי הקו ולא בצד אחד בלבד. אנו רוצים בשקט, בקיום הפסקת אש, אך הדבר תלוי במדינות ערב. שמירת השקט חייבת להיות הדדית". פנייה זו נפלה על אוזניים אטומות. בחודשים שלאחר מכן גברה הפעילות התוקפנית המצרית. בראשית מאי 1969 בישר שליט מצרים לעמו כי "כוחותיו הצליחו כבר להשמיד 60% מקו הביצורים שהקימה ישראל בתעלת סואץ, וכי כוחותיו ימשיכו בביצוע תכניתם עד אשר ישלימו השמדת 40% הנותרים".

במשך השנה מאז לא זו בלבד שביצוריו לאורך התעלה חזקו, אלא שכוחותיו אף הנחיתו מהלומות קשות על ביצורי המצרים והכשילו נסיונות חדירה מצריים מעבר לתעלה.

מאז מארס 1969 נמשכו מאמצי המצרים שהוגדרו על-ידי נאצר כמלחמת התשה נגד ישראל. ב-30 במארס הודיע נאצר: "היו זמנים שהיינו תובעים דין-וחשבון מהחייל שלנו בחזית אם זה ראה את האויב וירה עליו. זאת מפני שלא היינו מוכנים לסיבוכים. עתה השתנתה התמונה. אנו תובעים דיווח מחייל שלנו בחזית אשר רואה דמות של האויב ואינו יורה עליו". בחודש דצמבר 1969 אישר נשיא מצרים כי הוא מכין מלחמה, שפירושה: התקדמות צבא מצרים תוך נהרות של דם ואש.

צה"ל השיב מלחמה שערה מול התוקפנות הזימרנית של צבא מצרים בקו התעלה. לא אחוזר לספר את עלילות הגבורה והתושייה של צבאנו — ההתבצרות, הפעילות הנועזת של חיל האוויר, העוצמה של השריון וכל הגייסות שבקו. צה"ל הדף את הנסיונות התוקפניים, טרף את לוח המומים של האויב, וכדי להקל על מעוזיו בקו החזית פגע ביעדים צבאיים חיוניים של האויב בקו החזית ובעומק ושיבש את הכנותיו למלחמה כוללת. אמנם היו לנו, לצערנו, אבידות בנפש ונפגעים. אך בזכות ההתגוננות הפעילה סוכלה התכנית המצרית והוכשלו המאמצים להתיש את ישראל ולערער את חזיתנו הדרומית.

עקב כשלונותיו מצא עצמו הממשל במצרים לפני בריחה: הליענות לקריאתה החוזרת ונשנית של ישראל לחזור ולקיים הפסקת אש הדדית כשל מעבר אל השלום, או להסתמך ביתר שאת על ברית-המועצות, עד כדי הזמנתה למעורבות מבצעית, כדי להמשיך במלחמת ההתשה, על אף המסקנות הקשות הכרוכות במעורבות זו. הממשל במצרים בחר בדרך השנייה. בהרבה מנאומיו מתפאר נאצר כי הוא אשר שם קץ לשלטון בריטניה ולשיעבוד מצרים. אך המנהיג הבריטי לעמו עצמאות שלמה ואי-תלות מלאה, וכן את קצה של תקופת השיעבוד לשלטון זו, הוא אשר העדיף לחדש תלותה ושיעבודה של ארצו, ובלבד שלא לעשות שלום עם ישראל, אפילו לא לקיים את הפסקת האש. במצוקתו בוחר נאצר להעלים מבני עמו כי במקום הבריטים

בשיטה זו נהגה מצרים לגבי חתימתה על הסכמי שביתת הנשק ב-1949. בעיני שליט מצרים היה הסכם זה לא יותר מאשר הסדר ארעי, אשר נועד להצילה ממפולת מוחלטת כתוצאה מתוקפנותה ולהעניק לה שהות להתכונן לחידוש המערכה. ואכן, לא עברו אלא שנים מועטות בלבד ומצרים, תוך התכחשות להתחיי-ביותיה הבין-לאומיות, הפרה את התלטת מועצת הבטחון ומעלה בעקרון חופש השיט. עם עלות נאצר לשלטון דוקנו המצרים את ההסכם משאית תכנו, בשלחם כנופיות מרצחים מרצועת עזה לתוך ישראל. נאצר החל בתתירותיו תחת המשטרים במדינות ערב האחרות, שאינם לרוחו ואינם מקבלים מרותו. הוא פתח את שערי האזור לחדירה הסובייטית. הוא התחיל במאמצים להקים מפ-קדה צבאית מאוחדת של מדינות ערב הגובלות עם ישראל, והוא המריץ בקדחתנות את ההכנות למלחמה נגד ישראל.

לאחר שב-1956 נהדף האיום המצרי על קיומה של ישראל שוב גילה נאצר עניין בתיווך ובהסדר בין-לאומי. הוא היה זקוק להסדר כזה כדי להביא לנסיגת כוחות ישראל מסיני, ולאחר מכן משארם-א-שייך ומרצועת עזה. בידיעתו ובהסכמתו הוצב חיל החירום של האו"ם כדי להבטיח חופש שיט במפרץ עקבה ולשמש ערובה כי רצועת עזה לא תשמש עוד בסיס לחדירות מרצחים בתוך ישראל. במשך שנים לא נשמע מהקיר עירעור כלשהו על חיל האו"ם ומשימותיו. אולם תוך כדי כך עסק נאצר — בעזרת ברית-המועצות — בבניית צבאו מחדש ובפעילות חתרנית והרפתקנית ברחבי האזור. חתרנות פושעת זו הגיעה לשיאה במלחמת הדמים שניהל ללא הצלחה במשך חמש שנים רצופות נגד העם התימני.

ב-1967 הגיע נאצר למסקנה כי כוחו עמו להכריע את ישראל בקרב. הוא התכחש לחלוטין להתחייבויותיו הבין-לאומיות, גירש את חיל האו"ם, ריכז את מירב כוחותיו בקדמת סיני, חידש את ההסגר במצרי טיראן ונערך למלחמת השמד על ישראל, מלחמה שלדבריו באותם הימים נועדה להחזיר את מחוגי השעון אחורנית, אל מה שהיה לפני 1948.

עד 5 ביוני 1967 אטם נאצר אוזו לקריאת העולם לחדול מלהטיל את האזור שוב למערבולת דמים וסבל. כעבור ארבעה ימים, ב-9 ביוני, עם תבוסת צבאו, נענה חיש-מהר לפניית מועצת הבטחון להפסקת האש. בכך הצליח להציל את משטרו ממפולת גמורה. החלטת מועצת הבטחון בדבר הפסקת האש לא היתה מוגבלת בזמן ובתנאים. ונאצר לא הציב או כל סייג של זמן או כל תנאי אחר להסכמתו להפסקת האש.

אפשר למצוא סימוכין לכוננותיו של נאצר בהצהרו-תיו ובמעשיו מאז מלחמת ששת הימים. דוקטרינת חארטום נשארה בעינה: לא שלום, לא הכרה, לא משא-ומתן; על ישראל לסגת לגבולות ה-4 ביוני 1967; לאתר מכן — עליה לוותר על ריבונותה לטובת העם הפלשתינאי. בתנאים אלה, ורק בתנאים אלה, תקויים ההתחייבות בדבר הפסקת האש. אכן, יש יסוד להגיון זה. שהרי אם תנאים אלה יקוימו, תושג המטרה ולא יהיה כל צורך להמשיך בתוקפנות.

נאצר איננו גורס את מושג השלום כפשוטו ובמובנו האנושי והיהודי. לפי מושגיו, ועל-פי התודעה והמוסר הבין-לאומי, שלום פירושו יחסי שכנות טובה ושיתוף

הפעלת לחץ צבאי ופוליטי על ישראל, להגיש למצרים את כל מבוקשה מבלי לסכן מצרים בתבוסה, וללא צורך בשלום. לאחרונה, עם המעורבות המבצעית של טייסים סובייטיים, ישנם סימנים מדאיגים בדבר אפשרות של מהלכים פעילים יותר בסיוע הסובייטי ללוחמה המצרית.

במקביל לעידוד מדיניות הלוחמה והתוקפנות של נאצר פתחה ברית-המועצות במסע תעמולה אנטישמי בתוך גבולותיה וכן במסע תעמולה ארסי נגד ישראל, המתנהל בכל כלי התקשורת וכן מעל במות בין-לאומיות. הסובייטים הרחיקו לכת בהשמצותיהם הפרועות עד כדי כינוי הישראליים "נאצים", וללא בושע ונקיפת מצפון האשימו יהודים בהשתתפות בפוגרומים שערך המשטר הצאריסטי, ובשיתוף עם הנאצים. הם הציגו את טרזקי כציוני וערכו מחקר מדעי אשר "גילה" שאין בכלל עם יהודי. המטרה למסע זה היא כפולה: להפחיד את יהדות ברית-המועצות ולהכשיר את הקרקע מבחינה פסיכולוגית לכל תכנית זדונית שהיא זוממת נגד ישראל.

נוכח כשלון מלחמת ההתשה ולאור פניותיו של נאצר החליטו הסובייטים לצעוד צעד נוסף בהגברת מעורבותם. בזמן שבני-יורק וגוושניגטון השתתפו נציגים סובייטיים בדיונים עם נציגי מעצמות המערב על חידוש שליוות יארינג ועל הסדר שלום, הפלילו למצרים אנויות סובייטיות כשהן טענות מיתקנים של טילי קרקע-אוויר מסוג ס.א.3, ואלפי מומחים סובייטיים הגיעו למצרים לצורך הקמתן, איושן והפעלתן של סוללות הטילים האלה.

בדצמבר 1969 אפשר היה להבחין באזור התעלה וכן במקומות אחרים במצרים סימנים של מחפורות שנועדו לשמש בסיסים לסוללות טילי קרקע-אוויר. לפי הערכתנו נמצאים בשלב זה בעומק מצרים כ-20 בסיסי טילים ס.א.3.

במחצית אפריל השנה חל שלב נוסף במעורבות הסובייטית, שהוא השלב החמור ביותר עד כה. נזכר כי טייסים סובייטיים, מבססים שברשותם על אדמת מצרים, קיבלו על עצמם ביצוע משימות מבצעיות באזור רים נרחבים במצרים. בחסות הקהנה הסובייטית על העורף חידשו המצרים בחדש אפריל את ההפגזות באזור התעלה בממדים שלא היו כמותם מאז החלה התוקפנות במאוס 1969.

שעה שדובר ב-1 במאי השנה על הגברת הלחימה נגד ישראל, הצהיר נאצר לפני מאזינו — אני מצטטת: "ב-15 הימים האחרונים חל שינוי. כפי שאנו רואים, נוטלים כוחותינו את היזמה בפעולות". ובמקום אחר באותו נאום: "כל זאת תודות לסיוע שהגשמה לנו ברית-המועצות, וברור שאתם שמעתם שמועות רבות ועתידים לשמוע שמועות רבות עוד יותר".

ב-20 במאי 1970 הודה נאצר לראשונה בראיון עם העתון הגרמני "די וולט", כי טייסים סובייטיים מטיסים מטוסי סילון של חיל האוויר המצרי והם עשויים להתנגש עם מטוסי הקרב של ישראל.

וכך נקלע האזור לממד חדש של מתיחות. ברית-המועצות הוסיפה חוליה נוספת וחמורה עד מאוד בשרשרת מעשיה, המביאים להסלמת הלוחמה וההרג באזור והעומדים למכשול לכל התקדמות לשלום באזורנו.

כנסת נכבדה, כפי שצויין בהודעת הממשלה בנושא זה ביום 29 באפריל 1970, העמדנו גורמים שונים בעולם על המשמעות והחמורות של השלב החדש במעורבות

חודרים ובאים הסובייטיים. לכך הובילו העיוורון והשנאה את המהפכה במצרים.

כנסת נכבדה, החדירה הסובייטית למצרים לא החלה תמול-שלוש. ראשיתה באמצע שנות החמישים. תחילה התבטאה בתיגבור ההשפעה הסובייטית באמצעות עזרה ככלכלית ומתן נשק בתנאי תשלום נוחים ביותר. במאי 1967 היתה זו ברית-המועצות שהחלה להשמיע ידיעות כזב על ריכוזים ישראליים מול הגבול הסורי, ריכוזים שלא היו ולא נבראו. שמועות הסתה אלו היו גורם עיקרי בשרשרת ההתפתחויות שהביאו למלחמת ששת הימים. בתום מלחמת ששת הימים לא גילתה ברית-המועצות כל נכונות לעודד את הערבים לסיים את פרק הדמים ולפתוח פרק של שיתוף פעולה באזור, וזאת אף-על-פי שכדי לחלץ את נאצר הצביעה ברית-המועצות בעד החלטת הפסקת האש ללא כל תנאים.

מדברי נאצר עצמו בנאומו ב-1 במאי 1970 התברר, כי שלושה ימים בלבד לאחר שמצרים נענתה לקריאת מועצת הבטחון להפסקת אש, ב-9 ביוני 1967, הסכימו הסובייטים לחמש מחדש את צבא מצרים. נאצר אמר: "ביום 12 ביוני — ועתה אני יכול לגלות זאת — קיבלתי איגרת מברז'נייב, קוסיגין ופודגורני, בה הבטיחו לתמוך בעם הערבי ולחמש מחדש את הכוחות המזוינים המצריים עד למצב שבו יהיו לפני המלחמה, ללא כל תמורה. וכך יכולנו לעמוד ולהתגבר על מצוקתנו ולשקם מחדש את כוחותינו המזוינים".

תוך שלוש השנים האחרונות סיפקה ברית-המועצות למצרים, סוריה ועיראק ציוד צבאי: 2000 טנקים, 800 מטוסי קרב וכן ציוד צבאי אחר, בשווי כולל של 3.5 מיליארד דולר, מזה שני שלישים למצרים בלבד. נשק זה סופק כמעט ללא תמורה כספית. אשר למצרים, הודה בכך נאצר בנאומו ב-1 במאי.

אלפי מומחים סובייטיים עסקו באימונם של הכוחות המצריים. במרוצת המאורעות התברר כי יועצים סובייטיים מכוונים ומדריכים את הכוחות המצריים בתוך היחידות ובבסיסים גם בעתות קרב ממש.

קשה להניח כי במאוס 1969 היה נאצר מרהיב עוז לחדש בקנה-מידה נרחב את התוקפנות ללא אישורה של ברית-המועצות. קשה עוד יותר להניח כי בחדשי מאי-יוני 1969 היה מודיע על ביטול הפסקת האש ללא אישור סובייטי. ברית-המועצות לא רק שלא השתמשה ביכולתה להשפיע על נשיא מצרים שיחזור לקיים את הפסקת האש, אלא אף עודדה אותו להגביר מדיניות התוקפנות. דוגמה בולטת ביותר לאי-רצונה של ברית-המועצות לתרום תרומה להחזרת השקט יש לראות בעובדה שהיא דחתה את ההצעה של ארצות-הברית, במחצית פברואר 1970, לערוך פנייה משותפת של ארבע המעצמות אל הצדדים באזור בדבר קיום הסדרי הפסקת האש.

ההנחה הרווחת היתה שברית-המועצות אינה רוצה במלחמה כוללת באזור, מלחמה שבה שוב תנוצח בשדה הקרב בת-חטונה מצרים, וכן אינה רוצה בהפסקת אש כשלב בהתקדמות אל השלום. ההנחה היתה כי נוה לה לברית-המועצות שיימשך מצב-ביניים של התנגשויות על הגבולות, של קרבות שאין בהם הכרעה סופית, של קיום מתיחות שתאפשר לה ניצול מירבי של התלות המצרית לשם קידום חזירתה ומטרותיה באזור. כל הומוגן נעלם מעינינו כי ברית-המועצות חותרת, על-ידי

למוטר לומר כי אני מייחסת חשיבות מרובה להודעות אלה. עלי להדגיש במלוא ההדגשה, כי כל דיחוי בהיענות לבקשתנו ישאיר בעינו את השינוי לרעה שחל במאזן, עקב השלבים החדשים במעורבות הסובייטית, על כל הסכנות הנובעות מכך.

מאז מתקיימים מגעים הדוקים ורצופים בינינו לבין שלטונות ארצות-הברית על גושא זה. בשבוע שעבר התקיימו שיחות שר החוץ עם נשיא ארצות-הברית, מר ניקסון, ועם מזכיר המדינה, מר רוג'רס. נמסר לנו כי טרם סוכם סופית העיון הדחוף והמדוקדק, שעליו הודיע הנשיא לפני ארבעה שבועות, אך נאמר לשר החוץ כי קיימות ושרירות במקצת תקפת ההודעות שהודיעה ממשלת ארצות-הברית ב-24 במארס וב-8 במאי בדבר המאזן הצבאי באזור.

בכל מגעני, לרבות אלה שהתקיימו בוויינגטון בשבוע שעבר, הדגשנו את חשיבותו של גורם הומו; שהרי כל עיכוב בנקיטת הצעדים הדרושים עלול לפגוע בעניינינו ולהתפרש על-ידי אויבינו כעידוד לתוקפנותם, ועל ידי ברית-המועצות כמתן ההיתר להגברת מעורבותה. אינני מעלה על דעתי שארצות-הברית לא תמלא את התחייבותה המוצהרת.

כנסת נכבדה, בחודשים האחרונים גברה הפעילות התוקפנית גם ביתר החזיתות. נאצר פועל לייעולה של החזית המזרחית, ואין להטיל ספק בהשפעת מדיניות הלוחמה של מצרים על המצב בגזרות אחרות של קווי הפסקת האש. השפעה הרסנית זו משתקפת לא רק בפעילותם של אירגוני המחבלים הפועלים נגד ישראל מירדן, סוריה ולבנון, אלא גם במדיניות הצבאית של הממשלות שבשכנותנו ובעירעור המצב הפנימי בירדן ובלבנון. אירגון המחבלים בסוריה הוא לאמיתו של דבר ענף של הצבא הסורי והוא פועל לפי הנחיות ממשלתיות. בירדן ובלבנון גברה השתלטות אירגוני הטרור עד כדי איום על קיומן וסמכותן של הממשלות.

בשתי מדינות אלה היינו עדים לנסיגות של הממש' לות לגשר בין שני דברים שהם למעשה מנוגדים זה לזה: בין סמכותן השלטונית ובין קיומם האקטיבי של אירגוני המחבלים. נסיגות אלה יכולים להצליח רק למראית עין. לא פעם עמדו הממשלות על סף עימות עם אירגוני הטרור — וגרענו. גם בירדן וגם בלבנון שאבו המחבלים עידוד ממקורותיו של נאצר; בתמיכתו הישירה והעקיפה הם חיזקו את מעמדם בירדן ובלבנון. השלטונות התפשרו עמם על חשבונה של ישראל, בהסכימם לתת למחבלים מידה מרובה של חופש פעולה נגדנו. בשתי מדינות אלה ניתן למחבלים מעמד מוכר, המבטיח להם חופש פעולה. העולם כולו יודע על "הסכם קהיר" שהושג בין המחבלים לבין ממשלת לבנון, בחיובו ובחסותה של ממשלת מצרים. לפי הסכם זה נעשית הפעילות של אירגוני המחבלים באזור גלוי באזורים שהוקצו להם, ובאזורי מתוכם עם השלטונות והצבא הלבנוני באזורים אחרים לאורך הגבול.

מראשית ינואר ועד 20 במאי היו 1,100 פעולות אויב בגזרה הירדנית. בגזרה הלבנונית התבססו והלכו אירגוני ה"פתח" ואירגונים אחרים לארכו של גבול ישראל-לבנון, שגם הוא הפך לאחרונה למוקד פעילות רצחנית. באזור זה אירעו באותה תקופה 140 תקריות וחידירות שונות יוזמות על-ידי אירגוני הטרור.

הסובייטית. הבהרנו כי נתווחה מצב שחייב להדאיג לא רק את ישראל, אלא גם את כל מדינות העולם החפשי. אסור שלקח ציכסולובקיה יישכח. אם העולם החפשי, ובמיוחד ארצות-הברית, שהיא מנהיגתו, יעברו לסדר-היום כאשר ברית-המועצות במדיניותה האנוכית מגיעה למידה כזו של מעורבות בסיכסוך שאין לה כל קשר אליו, מבלי להרתיע אותה, הרי שלא רק ישראל נתונה לסכנת המעורבות הזאת, אלא אין עם קטן ואף לא בינוני, שיכול לשכון לבטח בגבולותיו.

אשר לישראל, הרי במסגרת מדיניותה הבסיסית להגן על קיומה וריבונותה בכל התנאים כבר גילינו את דעתנו כי צה"ל יוסיף להגן על קו הפסקת האש בחזית הדרומית, כבחזיתות אחרות, ולא יניח לקעקע ולפרוץ אותו.

לחכילת זו יש הכרח למנוע את הקמתן של סוללות הטילים קרקע-אוויר, שעמלים להציב באזור הסמוך לקו הפסקת האש. המניעה היא חיונית להגנה על כוחותינו המוצבים שם כדי למנוע את פריצת החזית. שום איש רציני לא יחשוד בישראל כי היא רוצה או מעוניינת להתגרות בטייסים סובייטיים, שהשתלבו במערך הלוחמה המצרית, אך שום איש שהגיונו אתו לא יצפה שישאל תניח לצבא מצרים לבצע תכניותיו התוקפניות, מבלי שצה"ל יפעיל במירב היעילות כוחו לשבש תכניות אלו, אפילו אם גורמים מחוץ לאזור מסייעים בביצוען.

עקב התפתחויות אלו נעשתה בקשתנו לרכישת נשק הדרוש להגנתנו דחופה יותר וחיונית יותר. כאשר ביקשנו לרכוש מארצות-הברית מטוסים נוספים, התב-ססנו על העובדה שמאזן הכוחות הופך כתוצאה ממשלוחי הנשק העצומים הזורמים חינם מברית-המועצות למצרים. מאז הודיעה ממשלת ארצות-הברית, ב-24 במארס, כי החליטה להשהות לפי שעה החלטתה על מכירת מטוסים נוספים, נודעה העובדה שבמצרים הוצבו סוללות טילי ס.א. 3 מאוישות בצוותים סובייטיים, וכן העובדה שטיי-סים סובייטיים הופעלו בטיסות מבצעיות. כך נוצר ממד חדש ומכריע בהפרת מאזן הכוחות, והצורך לתיקון הפער נעשה חיוני ודחוף ביותר. הדגשנו באוני כל הממ' שלות שוחרות השלום את הצורך להפעיל את השפעתן ולהשמיע את קולן נגד המעורבות הסובייטית, המוסיפה סכנה חדשה למתיחות במזרח התיכון.

שמתי לב לדברי נשיא ארצות-הברית במסיבת העיתונאים שלו ב-8 במאי, כי המצב באזור מבשר רעות, שכן התקבלו דינים-וחשבונות כי טייסים סובייטיים השתלבו בחיל האוויר של מצרים. הוא הוסיף ואמר כי ארצות-הברית עוקבת אחרי המצב, ואם יתברר כי הדינים-וחשבונות נכונים, ויתמשך ההסלמה — יעשה הדבר באופן קיצוני את מאזן הכוחות ויחייב את ארצות-הברית לשקול מחדש את החלטתה ביחס להספקת מטוסי טילין לישראל. כן אמר הנשיא ניקסון, כי ארצות-הברית כבר הבהירה בהבהר היטב, שאינטרס השלום במזרח התיכון הוא כי אסור שיחול שינוי במאזן הכוחות, וארצות-הברית תשמור על התחייבותה זו.

עוד לפני כן, ב-24 במארס 1970, הודיע מזכיר המדינה של ארצות הברית, בשם הנשיא, כי "אין כוונתנו להעמיד בסכנה את בטחון ישראל; ואם ייקטעו צעדים העלולים להפר את המאזן הנוכחי, או אם לפי שיקול דעתנו יחולו התפתחויות מדיניות שצדיקו זאת, לא היסס הנשיא לעיין בנושא זה מחדש."

מצרים נהדפו על ידי כוחות צה"ל. ההודעות על הצלחות לקעקע את הקו שלנו הן כזב. נסיונות חדירה ופשיטה מתגלים על-ידי צה"ל, וחילולים מצרים אנוסים למהר ולנוס כלעומת שבאו. הנסיונות של מטוסים מצריים לחזור אל טחונם נכשלו ברוב המקרים, והמצרים משל-מים מחיר כבד בעד כל נסיון להיכנס לקרב עם חיל האוויר הישראלי. אחיזתנו באזור התעלה, לכל ארכו של קו הפסקת האש, היא איתנה ועמידה יותר מאשר אי-פעם. המעורבות הסובייטית לא הרתיעה ולא תרתיעה את ישראל מלקיים זכותה המוכרת לגונן על קווי הפסקת האש עד שיוסכם על גבולות בטוחים במסגרת השלום המיוחל.

התוקפנות המצרית היתה חוגגת את נצחונה אילו השיגה את מטרותיה בזירה המדינית, אך גם במישור זה לא השיגו נאצר והסובייטים את מבוקשם. שלוש שנים לאחר מלחמת ששת הימים מוזר לנו להדגיש כי בתודעה הבין-לאומית מושרשים שני יסודות עיקריים: ראשית, זכותה של ישראל לעמוד על קווי הפסקת האש מבלי לזוז עד בוא השלום שבמסגרתו ייקבעו הגבולות הבטוחים והמוסכמים; שנית, זכותה של ישראל להתגונן ולהשיג את הכלים הדרושים לה לשם הגנה והרתעה.

לא פעם עמדתו של חילוקי הערכה וגישת הקיימים בינינו ובין מדינות ידידותיות, איננו באה להניד שהבדלים אלה נעלמו ואינם עוד. אך אסור שהבדלי הערכות שבינינו ובין ידידנו יאפילו על ההכרה הקבועה בשני העיקרים היסודיים שציינתי, כשם שאסור להתעלם מהמאמצים השיטתיים של אויבנו לערער מצב זה בתודעה הבין-לאומית, במטרה לבחז את ישראל.

חברי הכנסת, חזית גוססת, שבה ייבחנו כושר עמיד-תנו, היא החזית הכלכלית. עמידתנו במערכה הצבאית והמדינית מותנית בהצלחתנו להתגבר על הבעיות המש-קיות. נצחונותינו בשלוש המלחמות, ועמידתנו הצבאית האיתנה בתקופות הרגיעה הרגיעה יחסית שבין המלחמות, ובעצם ימים קשים אלה, לא היו מתאפשרים ללא הכספים האיתן של המשק הישראלי, בלי הרמה החינוכית הגבוהה של החייל והאזרח הישראלי, ובלי הרמה הטכנולוגית הגבוהה של העובדים והמשק בענפים השונים.

הודות לפיתוח ולצמיחה המשקית בקצב ללא תקדים הגענו לכך שההכנסה הלאומית של ישראל הקטנה שווה כמעט לכלל ההכנסה הלאומית של מצרים, בעלת האוכלוסיה הגדולה פי עשרה ויותר. שומה עלינו לדאוג לכך שגם בעתיד נקיים את יתרונו בתחום הכלכלי ונקטו בכל הצעדים הנחוצים להשגת מטרות זו.

הבעיה המרכזית של המשק היום היא מאזן התש-לומים עם ארצות חוץ, והמחסור במטבע חוץ המשתמע ממנו. הגרעון במאזן התשלומים נובע בראש ובראשונה מהגידול העצום ביבוא הבטחוני. אילו עמד היבוא הבט-חוני על רמתו בתקופה של ערב מלחמת ששת הימים, היינו קרובים היום מאוד לעצמאות כלכלית. יבוא ההון לישראל, שבו אנו משלמים בעד עודף היבוא על היצוא, הספיק עד לשנת 1968 לא רק לכיסוי הגרעון, אלא גם לצבירה של יתרות ניכרות במטבע חוץ. אולם מאז אותה שנה אין ממדי יבוא ההון מספיקים לכסות את הגרעון. צפויה סכנת הידלדלות של יתרות מטבע חוץ, העלולה לגרום לכך שלא נוכל לקיים את דמת היבוא הנחוצה להפעלה תקינה של המשק, תוך תעסוקה מלאה, ולסיפוק צרכי הבטחון.

לאחר שרשרת מעשי תוקפנות, לרבות ירי קטיושות וגרימת הרג אזרחים שלווים בקריית-שמונה ובישובים אחרים, הגיעה הפעילות הטרוריסטית לשיאה ב-22 במאי - בהרג ילדים, תלמידי בית-דבן, מורים וגוססים אחרים.

אין לך דוגמה נפשעת יותר למנטולות הרצח ולמדיניות ההרג של אירגוני הטרור ומדריכיהם. בברית ערב מאשר ההתפתחות בגזרה הלבנונית. עד למלחמת ששת הימים היה גבול לבנון-ישראל הגבול השקט ביותר. גם לאחר 1967 נעדר מאותו הגבול המתח שאפיין קווי הפסקת האש עם מצרים וירדן, עד שה"פתח" ומסייעיו התבססו במרחב לבנון והחליטו כי יש להצית גם גבול זה. במדיניותם לא נעדרה גם המגמה, ששותפים לה קהיר ודמשק זה שנים רבות, לפגוע בעצמאותה של לבנון ולערער שיווי-המשקל העדין בין שתי עדותיה. בקבלה על עצמה את "הסכם קהיר", בנובמבר 1969, ובהרשותה הקמת בסיס טרור בשטחה, הלכה וסיכנה לבנון את עצמאותה, כשם שעשתה ירדן לפנייה.

מול ההתגרות הבלתי-פוסקת של אגשי הטרור הערבי מלבנון הגבנו פעמים מספר נגד בסיסי המחבלים. גזכח שיתוף-הפעולה הגובר בין ממשלת לבנון לבין אירגוני הטרור מזדקרת יותר ויותר אחריותה של ממשלת לבנון. ממשלת לבנון אינה יכולה לפטור את עצמה מאחריות זו. לא נחל לרצוע מאת ממשלה זו כי תפעיל את הכוח שברשותה כדי להפסיק מעשי תוקפנות משטחה ותמלא חובתה בהחזרת השקט. ישראל מעוניינת ביציבותה של המוקדמית בלבנון, בהתקדמותה, בשלמותה ובשלומה. כידוע, בין ישראל ולבנון לא נוצרו בעיות טריטוריאליים כתוצאה מאי-השתתפותה הפעילה במלחמת ששת הימים.

ב-22 במאי הודיע רדיו בירות כי "לבנון אמרה לא פעם, שהיא אינה מוכנה בשום אופן לשמש כשטור לשמירה על ישראל". כל עוד היא מסתלקת מאחריותה ומניחה לטרוריסטים להמשיך במעשי התוקפנות והרצח, תקיים ממשלת ישראל את חובתה ותגן בכל האמצעים הדרושים על שלום תושביה, דרכיה, עריה וכפריה.

כנסת נכבדה, חיוני הדבר שנראה את ההתפתחות החדשה באזורנו על רקע המאבק הכולל שאנו מנהלים מאז מלחמת ששת הימים למען השגת שאיפתה העליונה של מדינת ישראל - השלום. למרבה האכזבה למדנו לדעת, מיד לאחר מלחמת ששת הימים, כי שליטי מדינות ערב ומנהיגי ברית-המועצות אינם מגלים נכונות לחיסול של הסיכסוך באזורנו. העידו על כך ההודעות המוסכמות והקולגיות של ממשלות ערב, ההחלטות של ועידת הארטום, ההזדהות של ברית-המועצות עם מדיניות זו והמאמץ המזורז לשקם את צבאות ערב בעזרתה הדיכיה והשופעת של ברית-המועצות. גזכחו לדעת כי מאבקנו לשלום יהיה ממושך, רווי סבל וקרבות. החלטנו, על דעת כל העם בישראל, כי מגוי וגמור אתנו להגן על קווי הפסקת האש בפני כל תוקפנות, ובאותו זמן להמשיך ולחתור להשגת השלום.

אין דרכנו בהתפארות, אלא בביטוי רציני ומאופק של מדיניותנו, מבלי להעלים מהעם את המציאות כמו שהיא, אפילו היא קשה ומצערת. העם והעולם יודעים שהנצחונות המזהירים, כביכול, שעליהם מספרים שופרות מצרים, לא היו ולא נבראו. המאמצים העיקריים של צבא

ב-23 ביולי 1952, כאשר הודח פארוק מלך מצרים והקצינים הצעירים בראשותו של הגנרל ג'יב עלו לשלטון, ניצנצה תקווה חדשה בישראל, שהנה גפתה דף חדש ביחסי השכנות בין מצרים וישראל ואנו צועדים לעידן של שלום ושיתוף פעולה בין שתי המדינות. ראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון, אמר מעל במת הכנסת ב-18 באוגוסט 1952, כי "מדינת ישראל רוצה לראות מצרים חפשייה, עצמאית, מתקדמת, ואין אנו נוטרים לה איבה בגלל מה שעשתה לאבותינו בימי פרעה, ואפילו לא בגלל מה שעשתה לנו לפני ארבע שנים. רצוננו הטוב כלפי מצרים — למרות התנהגותה האוילית של ממשלת פארוק כלפינו — הוכחנו בכל החודשים שבהם היה מצרים מסובכת בריב קשה עם מעצמה עולמית גדולה. ולא עלה על לבנו לנצל קשיים אלה של מצרים למען התקיף אותה או למען התנקם בה, כאשר היא עשתה לנו עם קום מדינתנו, ובמידה ששליטי מצרים הנוכחיים מנסים לעקור השתיחות הפנימית ולהציעו ארצם לקראת קידמה תרבותית וחברתית, אנו יכולים רק לברך אותם מקרב לב להצלחת מבצעם זה."

התגובה הערבית השלילית לא איחרה לבוא. ראש ממשלת מצרים, כשגשאל על קריאת בן-גוריון לשלום, השתמש והשיב כי אינו יודע על כך יותר ממה שקרא בעתונים. עזאם, המוזכר הכללי של הליגה הערבית, אמר כי "בן-גוריון קרא דרור לדמיונו ורואה את אשר איננו" ("אל-מצרי", 20 באוגוסט 1952).

ב-23 באוגוסט 1952 ניתן ב"אל-אהרם" הסבר, כי ישראל נאלצה לבקש שלום עקב מצבה הכלכלי הרעוע, וכך נאמר: "ישראל כבר ניסתה בעבר כמה פעמים, בעת ישיבות ועדת הפיוס, לשבת עם הערבים ליד שולחן אחד כדי ליישב את הבעיות הקיימות ביניהם. הערבים סירבו בשום שלום לא הכירו בקיום היהודים, המתבסס על הנואה."

מעולם לא עייפנו מלהציע לשכנינו לשים קץ לסיכסוך הדמים ולפתוח פרק של שלום ושיתוף פעולה. כל קריאותינו הושבו ורקם. הצעותינו נדחו בבזבז ובשנאה. מדיניות הלוחמה נגדנו נמשכה תוך הפוגות קצרות וכפתה עלינו שלוש מלחמות בזר אחר.

ב-1 במארס 1957 מסרתי בא"ם בשם ממשלת ישראל את ההודעה על פניו כוחות ישראל מהשטחים שנכבשו במבצע סיני. סיימתי דברי באומדי: "האם יכולים אנו, מעתה ואילך, כולנו יחד, להתחיל דף חדש ובמקום לחום איש באחיו, הנוכל לחום ביחד בעוני ובמחלות ובבערות? האם אפשר שנכרז את כל מאמצינו וכוחנו במטרה אחת: הסבה, קידום ופיתוח של כל ארצותינו וכל עמיתנו? אני יכולה להתחייב כאן בשם הממשלה ובשם העם בישראל לעשות את חלקנו במאמץ משותף זה. אין גבול למה שאנו מוכנים לתרום כדי שכולנו יחד נוכל לחיות כך שנוכל להגיע ליום המאושר לעמיתנו ולראות שוב שאור זה מעלה תרומה גדולה לשלום ולאופור לאנושות כולה."

עברו עשר שנים רצופות פעילות פדאית ושוב הועמדנו לפני סכנה ליפול להתקפת פתע של מצרים, אשר ריכזה כוחות אדירים בקדמת סיני. פוצה מלחמת ששת הימים ובשוק הקרבות לא נהגנו כשיכורי נצחון. לא קראנו קריאות נקם, לא תבענו כניעת המנוצחים. ידענו כי חגנו האמיתי הוא יום השלום. פנינו מיד

קיים איפוא הכרח לאומי לעשות כל מאמץ ולהיות נכונים לכל ויתור הדרושים לפתרון בעיית מאזן התשלום. מוטל עלינו לנקוט בצעדים לצימצום גידולו של היבוא, ובעיקר היבוא המיועד לצריכה הפרטית ולצריכה הציבורית שאינה בטחונית.

בשלוש השנים האחרונות עלתה רמת החיים ביותר מ-25%. בתקופת החירום חייב באמצענו לחסכון להשקף גם ברמת החיים, שזכתה לעלייה מופלגת.

אחת הדרכים המתחייבות מהמצב היא עשיית קיצוץ צים בתקציב המדינה והטלת מסים, תשלומים ומילואות חובה על הציבור, בהיקף שאין לזלזל בו. פעולות אלה נכנסו לתקפן רק בחודש האחרון. אנו מקווים שיביאו לתוצאות רצויות. אם יתברר לנו כי מה שעשינו עד כה אינו מספק, וכי הגידול ביבוא לא צומצם במידת הצורך, שהיצוא אינו גדל כנדרש, שהצריכה ממשיכה לגאות, הגרעון ממשיך לגדול — לא יהיה מפלט ולא נהסס לנקוט בצעדים נוספים.

כל זה אין בו כדי לשנות את מדיניותנו, שלפיה אפילו בשעות חירום ובעת הידוק החגורה איננו מוותרים על קידום של השכנות מועטות ההכנסה. גם בשנה הנוכחית עשינו כמה צעדים משמעותיים להטבת מצבן של שכבות אלה, ונמשיך לדאוג לשיפור מצבן בעתיד.

המדיניות שנקטנו בה אינה קלה למבצעה, ואני רוצה לחזק ידיו של שר האוצר במאמציו. אני יודעת כי הנטל שהיא מטילה על הציבור אינו קל. ראוייה לציון מידת ההבנה והתגרות שבה קיבל הציבור בכללו את החומרות החדישות. פורקי העול הם מעט מזער, ומהווים רק חלק קטן מן העם בכללו.

המשימות המוטלות עלינו בתחום הכלכלי אינן קלות. המשך פיתוח המשק וקליטת העלייה והוצאות הבטחון הגדולות מהווים נטל כבד משנוכל להירמו בעצמנו. אנו נהנים משותפותה הנאמנה של יהדות העולם ומעזרתם של ידידנו בקרב אומות העולם, ואנו מלאים תודה על עזרה זו. אני מאמינה שנמשיך גם בעתיד ליהנות מסיוע זה, אולם מבחינה מוסרית ומעשית כאחת לא נוכל לתבוע מאחרים אם לא נמלא אנו את חלקנו בתחילה. המצב מחייב להתאים את ארוחות חיינו בכל הנוגע לשכר, הכנסה, צריכה, חלוקת העול, החסכון, התפוקה והמאמץ העצמי, התקציב האיש — לצרכי המאמץ הלאומי העיקרי.

חברי הכנסת, השאיפה לשלום היא לא רק היסוד המרכזי של מדיניותנו, אלא גם אבן-הפינה של כל הוויית יצירתנו ומפעל תחיינתו בארץ. מאז חזרנו לחדש עצמאי — תנו בארצנו ביססנו את כל מפעל ההתיישבות והיצירה על עובדת-היסוד, שאין אנו באים לנשל את התושבים הערביים של הארץ, אלא לשאת אחרם פעולה תוך שלום ושיגשוג, שיביא ברכה לכל התושבים. הבה נזכיר לעצמנו ולזולתנו: במעמד ההכרזה על המדינה, בעיצומה של התקפת הדמים עלינו, קראנו "לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום ולטוול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה הזמניים והקבועים". הושטנו "יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן", וקראנו להם "לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי במאמץ משותף לקדמת המזרח התיכון כולו". כל זה נאמר במגילת העצמאות.

שהיא זכתה לתגובות ממשלתיות וציבוריות חיוביות ביותר ברחבי העולם.

ב-17 במאס 1969, ביום בו התחלתי לכהן בתפקיד קידי הנוכחי, חזרתי והדגשתי את עקרונות השלום ואמרתי: "אנו מוכנים לדון על שלום עם שכנינו בכל יום ועל כל הבעיות". באותו חודש היתה ששבת נאצר: "אין קול אשר עולה על קולות המלחמה ואסור שיהיה כזה; אין גם קריאה שהיא קדושה יותר מקריאה למלחמה" (20 במאס 1969).

מעל במת הכנסת, ב-5 במאי 1969, ב-8 במאי וב-30 ביוני, חזרתי והודעתי על נכונותנו "להיכנס מיד למשא-ומתן, ללא תנאים מוקדמים, עם כל אחד משכנינו כדי להגיע להסדר שלום". תגובת מדינות ערב לא איחרה לבוא. פרשני דמשק, קהיר ועמאן קראו ל"שלום-כניעה" ולגלגו על הצעותיה החוזרות ונשנות של ישראל לשלום. דוגמה לפרשנות זו הופיעה בידן. אחד העתונאים המרכזיים כותב ב-15 ביוני 1969: "הגברת מאיר מוכנה ללכת לקהיר לקיים דיונים עם הנשיא עבדול נאצר, אך לצערה לא הוזמנה. היא מאמינה שיקום במזרח-התיכון באחד הימים עולם ללא תותחים. גולדה מאיר מתנהגת כסבתה המספרת סיפורי ערב לנכדיה". לו היתה סבתה ראש ידן, אולי היו מגיבים אחרת.

יתירה מזו: נשיא מצרים מכריז חגיגת בעצם אותם הימים על ביטול הסדרי הפסקת האש ועל אי-הכרה בקווי הפסקת האש. ב-19 בספטמבר 1969 קורא שר החוץ באו"ם למדינות ערב "להכריז על נכונותן לכונן שלום בר-קיימא, לחסל את הסיכסוך שנמשך 21 שנה ולנהל משא-ומתן על הסכמים מפורטים על כל הבעיות העומדות בינינו". שר החוץ מוסר על הודע-תנו מ-2 באפריל 1969 לשגריר יארינג, בה מכריזה ישראל כי "היא מקבלת את החלטת מועצת הבטחון הקוראת לעידוד הסכמים לכינון שלום צודק ובר-קיימא, שיושג על-ידי משא-ומתן והסכם בין הממשלות הגו"ענות בדבר. ביצוע ההסכמים יתחיל כאשר יסוכם ההסכם על כל סעיפיו".

ב-24 בספטמבר 1969, בעת ביקורי בארצות-הברית, שמחתי לשמוע שנמסרה הודעה בשם שר החוץ המצרי, ששהה בניו-יורק, שמצרים מוכנה להיכנס לשיחות שלום עם ישראל על-פי נוסח רודוס. השבתי מיד כי ישראל מוכנה לכך, וכי בהתאם להודעותינו הקודמות מוכנה ישראל לדון בכל בעל עם מצרים על כינון שלום אמתי וללא תנאים מוקדמים. לא עברו אלא שעות אחדות ובאה הכחשה מוסמכת של שר החוץ המצרי. הנכונות של מצרים להיכנס לשיחות נוסח רודוס הוכחשה רש-מית. דובר ממשלת מצרים בקהיר קרא לכל הידיעה הזאת "שקר אימפריאליסטי".

ב-18 בדצמבר 1969 אישרה הכנסת את קווי היסוד של הממשלה הנוכחית, בהם נאמר: "הממשלה תחתור בהתמדה להשגת שלום בר-קיימא עם שכנותיה של ישראל, שיהא מושתת על חווי שלום אשר יושגו במשא-ומתן בין הצדדים. בחווי השלום ייקבעו הגבולות המוסכמים, הבטוחים והמוכרים. חווי השלום יבטיחו שיתוף פעולה ועזרת גומלין, פתרון כל בעיה שבמחלוקת אפ-שרית בדרכי שלום והימנעות מכל תוקפנות שיזירה או עקיפה. ישראל תתמיד בכוונותיה לנהל משא-ומתן —

לשכנינו ואמרנו להם: אזורנו נמצא עתה על פרשת דרכים, הבה נשב יחדיו לא כמנצחים ומנוצחים, אלא כשוים. ננהל משא-ומתן, נקבע גבולות בטוחים ומוסכמים ונפתח דף חדש של שלום, יחסי שכנות טובה ושיתוף פעולה לטובת כל עמי האזור. קריאתנו זו חזרה ונשנתה בהודעות ממשלה, בהצהרות ראש הממשלה, סגן ראש הממשלה, שר החוץ, שר הבטחון ושרים אחרים מעל דוכן הכנסת, במת האו"ם, באמצעות צי-נורות התקשורת; הקריאה נישאה על-ידי שליחים, מדינאים, סופרים, עתונאים, מחנכים ובכל דרך פומבית או חסויה שהיה בה כדי להגיע אל שכנינו.

הכנסת אינה מצפה כי אסקור את המאמצים והנסיונות המגוונים להגיע לכלל מגעים עם מדינאים וגורמים מוסמכים במדינות ערב. הפומביות אינה לרצונם של האנשים שעמהם ניסו וננסה לבוא בדברים. בנושא עדיין זה יכולים להיות ניצנוצים ותקוות אשר די בפירסום ראשון כדי לכבות אותם כליל. בנושא זה דרוש דמיון ואופק, אך אסור שהדמיון יהיה לערווה. דרושה סבלנות והקשבה רבה כדי שזרעים אשר טרם נבטו, יגיבו פרי ברבות הימים, ובלבד שלא יומתו על-ידי אור הפירסום והפירסומת. מכל מקום, ממשלת ישראל תתאמץ לפתח ולטפח גישושים ומגעים, ככל שיהיה בהם כדי לעזור בפילוס דרך לשלום, תוך שמירה קפדנית על סודיות המגעים, כרצונם של אנשי שיתוף.

מה היו תגובותיהם של מנהיגי ערב על הצעותינו הפומביות לשלום? — הרי כמה דוגמאות בולטות:

ב-26 ביולי 1967 מכריז חוסיין: "הקרב שהחל ב-5 ביוני הוא רק קרב אחד בתוך מה שייחפץ למלחמה ארוכה" (בי. בי. סי.).

ב-1 בנובמבר 1967 מונה ראש ממשלת ישראל, לוי אשכול ז"ל, להשטת עקרונות השלום, ותשובות נאצר מה-23 בנובמבר היא: "הערבים דבקים בהחלטת חאיר-טוב, שהיא: לא שלום, לא הכרה ולא משא-ומתן עם ישראל".

בחודשים נובמבר 1967 עד יולי 1968 חוזרת ישראל על קריאותיה לשלום, וב-16 ביולי משיב שר החוץ המצרי: "אשר למדיניות הערבית, תמיד חוזרת על מה שהוסכם באררטום, שאין אנו מוכנים להכיר בישראל, לנהל אתה משא-ומתן או לחתום אתה שלום".

ב-8 באוקטובר 1968 מציע שר החוץ אבא אבן בפני העצרת הכללית של האו"ם תכנית שלום מפורטת הכוללת תשעה סעיפים והם: משא-ומתן לכינון שלום צודק ובר-קיימא; הסכם בדבר גבולות בטוחים ומוכרים; הסכמי בטחון הכוללים התחייבות לאי-התקפה; גבולות פתוחים לתנועה ולסחר; שיט חפשי בנתיבי מים בין לאומיים; פתרון בעיית הפליטים, הכולל כינוס ועידה של ארצות המזרח התיכון, המדינות התורמות וסוכנויות האו"ם, לשם קביעת תכנית חומש לפתרון הבעיה. ועידה כזאת יכולה להתכנס עוד לפני קיום משא-ומתן על שלום; ירושלים — לבניה הוצע שהמקומות הקדושים של הנצרות והאיסלם יועמדו תחת פיקוח של הדתות הנוגעות בדבר. כל זאת במגמה לעבד הסדרי שיתוף תוקף לאופיים האוניברסלי; הכרה הדדית בריבונות; שיתוף פעולה אזרחי ותכנון פיתוח לטובת האזור כולו. מנהיגי ערב התעלמו לחלוטין מתכנית שלום זו ולא הואילו לזכותנו בתגובה עניינית ומוסמכת, אף-על-פי

עצם קיומה של מדינתנו בגבולות בטוחים ומוכרים, ופרי התקווה, שעדיין מהבהבת בלבם, כי ישיגו את חיסולה של מדינת היהודים.

מצב זה נמשך מאז שנת 1948, בטרם הופיע נושא השטחים כתוצאה ממלחמת ששת הימים. העדר השלום גם איננו תוצאה של חוסר גמישות בביכול מצדנו ולא של מה שקוראים קשיחות עמדתנו.

עמדתנו היא: הפסקת אש; משא ומתן; הסכם ושלום. עמדת ממשלות ערב היא: לא הפסקת אש; לא משא ומתן; לא הסכם ולא שלום. מה משני עמדות אלו היא הנוקשה והקשוחה — שלנו או של ממשלות ערב?

יש טוענים — והעדרים בכלל זה — שלא קיבלנו את החלטת האו"ם מה-22 בנובמבר 1967 בעוד שהם קיבלוה. למעשה הערבים הואילו לקבל את החלטת האו"ם בפירושה הערבי שהוא מעוות ומסורס. פירושו: נסיגה מיידית וטוטלית של כוחותינו אף בלא התחייבות לשלום. הם הואילו להסכים לנסיגה מלאה של ישראל בשעה שאין ההחלטה קוראת לכך כלל וכלל. החלטת האו"ם, לפי עצם תכנה, ובהתאם להצהרות שנשמעו מפיהם של מחבריה, איננה החלטה המתבצעת מאליה. הסעיף האופרטיבי שבהחלטה קורא למינוי שליח, מטעם המזכיר הכללי, אשר תפקידו "לקיים מגע עם המדינות הנוגעות בדבר כדי להגיע ולעזור במאמצים להביא להסדר שלום ומוסכם, בהתאם לעקרונות הכלולים בהחלטה". ישראל הודיעה ב-1 במאי 1968 באמצעות שגרירה באו"ם: "בהצהרות ובהודעות שניתנו בפומבי ולשגריר יארינג הודיעה ממשלת ישראל, שהיא מקבלת החלטת מועצת הבטחון לקידום הסכם על כינון שלום צודק ובר-קיימא. הנני מוסמך לחזור ולאשר, שאנו נכונים להשיג הסכם עם כל מדינה ערבית על כל העניינים הכלולים בהחלטה. באחרונה קיבלנו הצעתו של השגריר יארינג להביא לפגישות בין ישראל וכל אחת משכנותיה, בחסות, תוך הגשמת שליחות, בהתאם להחלטה לקדם הסדר של שלום. עד כה לא קיבלה שום מדינה ערבית הצעה זו". זה היה ב-1 במאי 1968. לצערנו, זה כך גם היום.

זו היתה הודעת שגרירנו באו"ם, עליה מסר לכנסת שר החוץ ב-29 במאי 1968 ובעצרת או"ם בספטמבר 1969. בהודעתנו זו פתחנו את הדרך לזימון הצדדים על-ידי השגריר יארינג לשם דיון בכל נושא אשר אחד הצדדים רואה צורך להעלותו לדיון, לרבות הנושאים המוזכרים בהחלטת מועצת הבטחון. דברי הערבים והטו-ענים שאנו מונעים, בביכול, התקדמות לקראת שלום בהתאם להחלטת האו"ם, — אין להם על מה להישען והם נועדו לזרות אבק בעיניים, לחפות על אשמתם ולנסות להטעות את העולם, כאילו אנו מעכבים בואו של השלום.

נשמעת גם טענה אחרת, כאילו ביצירת עובדות בשטח אנו קובעים תנאים מוגמרים, העושים משא ומתן למיותר ומקשים על כניסה למשא ומתן. גם טענה זו אינה נכונה כלל ועיקר, ואין לה כל סמכות שהם. סירובן של מדינות ערב להיכנס אתנו למשא ומתן הוא המשך למדיניות העקבית המתנהלת שנים רבות. תחילתה לפני מלחמת ששת הימים, דהיינו, לפני שהיתה כל היאחות או התיישבות בשטחים. כאמור, גם לאחר מלחמת ששת הימים אמרנו — ולא הותרנו מקום לכל

ללא תנאים מוקדמים מכל צד שהוא — עם כל מדינה משכנותיה למען כריתת חוזה שלום.

ועוד: "ממשלת ישראל תהיה ערה לכל גילוי של רצון בקרב עמי ערב בזכות השלום עם ישראל, והיא תקדם בברכה ובהיענות כל נכונות לשלום מצד מדינות ערב. ישראל תחמיר בגילוי כוונותיה לשלום והסברת היתרונות הנשקפים לכל עמי האזור מקיום יחד שלום, ללא חוקפנות וחתרנות, ללא הסגת גבול והתערבות בחירות ומשטרן הפנימי של מדינות האזור."

ושוב, בדבר בכנסת ב-26 בדצמבר 1969, בדברי שר החוץ בכנסת ב-7 באפריל 1970 וכן בסדרת ראיונות שנתינו לעיתונות ישראל בערב פסח ובערב יום העצמאות, חזרתי ואמרתי: "ביום ובלילה, אילו גראה היה סימן כלשהו, היינו נענים לכך. בא יארינג ושאל אם זימין שרי החוץ לקפריסין או לזנבה — מה תהיה תשובת ישראל. לא היה מצדנו כל היסוס. הוא שאל על רודוס. אמרנו, שתהיה רודוס."

איננו נמצאים בקשרים ישירים עם מצרים, אבל ישנם ידידים המסתובבים בעולם, נוסעים למקום זה או אחר, מדינאים שאינם שונאי ישראל, אך גם אינם שונאי מצרים, הם ניסו שמא אפשר למצוא גשר, והדבר לא הלך." (ראיון "למעריב", 20 באפריל 1970).

לאחרונה הייתה תשובתנו של נאצר בנאום ב-1 במאי 1970, בו הוא מתנה אפילו את חידוש הפסקת האש בהתחייבות מצדנו לנסיגה טוטלית ולהחזרת הפלשתינאים לישראל.

כנסת נכבדה, אלו היו רק אחדות מקריאות השלום החוזרות ונשנות שלנו. לא חזרנו בנו אף מקריאת שלום אחת, לא עיינו מלחזור ולהדיש את נכונותנו לשלום; לא נטשנו תקוותנו למצוא מסילות ללב שכנינו, גם כאשר כל קריאותינו נדחות באיבה גלויה. וגם היום, כאשר רועמים התותחים, אני חוזרת ופונה מעל במה זו אל שכנינו: הרפו מה ההרג, הפסיקו את אש הדמים, הגורמת סבל ויסורים לכל עמי האזור, ההתכחשות להפסקת האש, ההפגנות וההפצצות, הטירור והחבלה. גם טייסים רוסים לא יצליחו לקעקע את קווי הפסקת האש ודאי שלא יביאו את השלום לאזורנו. הדרך היחידה להשיג שלום בר-קיימא באזורנו ולהציב גבולות בטוחים ומוסכמים בינינו היא דרך המשא ומתן בינינו, כשם שכל המדינות הריבוניות נוהגות, כל אחת עם שכנתה; כשם שנוהגות מדינות המכירות כל אחת בזכות רעותה לקיום ולשוויון; כשם שנוהגים עמים חפשיים ולא בני חסות המשתעבדים לכוחות זרים או ליצרים אפלים של מל-חמה, הרס וחורבן.

למען השגת השלום אני מוכנה לצאת בכל שעה ולכל מקום כדי לפגוש מנהיג מוסמך של מדינה ערבית, לנהל אותו משא ומתן מתוך כבוד הדדי, מתוך שוויון וללא תנאים מוקדמים, ומתוך הכרה ברורה שהבעיות השניות במחלוקת ניתנות לפתרון; שבמזרח התיכון יש מקום להגשמת שאיפותיהן הלאומיות של כל מדינות ערב ושל ישראל; שיש אפשרות להחיש קידמה, פיתוח ושיתוף פעולה בין כל העמים, במקום שפיכות דמים עקרה ומלחמות נטולות פתרון.

העדר שלום באזורנו איננו נובע מחוסר נכונות מצדנו, אלא הוא תוצאה בלתי-נמנעת מסירובם של שליטי מדינות ערב לעשות שלום עם ישראל. הסירוב הזה לכרות שלום עמנו עודנו תולדת התנגדותם להשלים עם

לטעות בעמדתנו, שבדברנו על גבולות בטוחים ומוסכמים אין הכוונה שכוחות צה"ל יהיו מוצבים אחרי כינון שלום מעבר לגבולות שיוסכם עליהם במשא-ומתן עם שכנינו. שום איש אינו יכול לטעות בעמדתנו האומרת, שישראל שואפת לגבולות בטוחים ומוסכמים עם שכני-תיה. כוחות צה"ל לא עברו מעולם את גבולה של ישראל לצרכי כיבוש, אלא לעת הכרח של הגנה על קיומה וגבולותיה של המדינה.

אין אמת בטענת נאצר, שישראל מעוניינת בקיום הפסקת האש כדי להקפיא את קווי הפסקת האש. האמת היא, שהפסקת האש דרושה לא כדי להצניח קווים, אלא כדי למנוע הרג והרס וכדי שיהיה אפשר להתקדם בדרך אל השלום המשותפת על גבולות בטוחים ומוסכמים. הפסקת האש דרושה בתורת שלב בסולם העולה אל שלום, בעוד שהמשכת האש היא שלב בסולם המוליך אל מלחמה.

הבעיה ברורה לחלוטין ואין תועלת להאפיל עליה בסמנטיקה. אין גם כל תועלת בברירה מן המציאות. בעמדת ישראל אין אף יסוד אחד המונע השגת השלום. שום דבר אינו חסר לכינון השלום, פרט לעובדה שנמשכת התנכרותן של מדינות ערב לעצם קיומה של ישראל. נמשכת אי-השלמתן עם הימצאותה של ישראל במזרח התיכון וקיומה בצד המדינות הערביות באזור. הדרך היחידה לשלום היא שינוי בגישתן זו. כאשר זו תשתנה לא יהיה עוד כל מכשול למשא-ומתן על שלום. מבלי שתשתנה הגישה הערבית הבסיסית לא יועילו כל נוסח-אות, התחכמויות והגדרות.

שוחרי השלום בעולם ייטיבו לעשות אם יתנו את דעתם על עובדה יסודית זו ויעזרו להביא שינוי בגישה הערבית הבסיסית המהווה את המכשול לשלום. כל גילוי של "הבנה" וסלחנות, אף שבעליה אינם מתכוונים לכך, סופו לחזק את הערבים בסרבנותם ולעודד אותם להתנכר לעצם קיומה של ישראל. יתירה מזו: גילויים של "הבנה" וסלחנות מנוצלים על-ידי מנהיגים ערביים להצדקה אידי-אולוגית של המשך המלחמה נגד מדינת ישראל.

חברי הכנסת, אין דבר המאחד את עמנו יותר מאשר השאיפה לשלום. שאיפה זו אין עזה ממנה בישראל. היא באה על ביטוייה בשמחות ובעתות אבל. שום דבר אינו יכול לעקור מלבנו וממדינותנו את השאיפה והתקווה לשלום, גם לא הזעם על יקירינו הנהרגים, אפילו לא האיבה של מנהיגי ערב.

הנצחונות שנחלנו לא נסכו בנו מעולם שחרון וסיפוק עד כדי ויתור על השאיפה והתביעה לשלום - שלום שיש עמו קץ להרג, שכנות טובה ושיתוף פעולה. השלום ושיתוף הפעולה עם עמי ערב היו ומוסיפים להיות מעיקרי תנועת התחייה העברית, ועל שאיפה זו חונכו דורות בתנועה הציונית. השאיפה לשלום הנחתה את המדיניות של כל ממשלות ישראל, על הרוביקן השונים. שום הרב של כל אחת מן הממשלות אשר כיהנו לא שימש מפגע לשלום. אני משוכנעת בכל לבי כי בישראל, בעתיד כמו בעבר, לא תיתכן ממשלה אשר לא תבטא את שאיפתו היסודית של העם לשלום אמת ובר-קיימא.

מוזכר הכנסת ח. ליאור :

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת קמים בצאת נשיא המדינה מן האולם)

ספק - שאנו מוכנים להיכנס למשא-ומתן עם שכנינו ללא תנאים מוקדמים מכל צד שהוא. נכונות זו אין פירושה שאין לנו דעות ומחשבות ותביעות ולא נשתמש בזכותנו להביא אל שולחן הדיונים, זכותה של שכנינו הערבים. נאצר וחוסין, למשל, בתשובתם הרשמית ליארינג, הודיעו שהם רואים את הגבולות הסופיים בגבולות החלוקה של 1947. למותר להבהיר מה יחסנו לתשובתם זו, אך אין אנו מעמידים תנאי כי בעת המשא-ומתן אתנו תישלל מהם האפשרות להגיש כל הצעה הנראית להם, כשם שהם אינם זכאים לפסול מראש את זכותנו להביא לשולחן הדיונים מחשבות או הצעות המתגבשות אצלנו. ודאי שאין כל בסיס מוסרי או מדיני לחביעה שעלינו להימנע מכל מעשה קונסטרוק-טיבי בשטחים, אף-על-פי שמשולות ערב מתכחשות לתביעת השלום וערכות מלחמה.

טענה אחרת נוגעת לתביעתנו למשא-ומתן ישיר. גם לטענה זו אין אחיזה בתולדות היחסים בין העמים, אף לא בקורות היחסים בינינו לבין שכנינו. הרי ישבנו עם נציגי מדינות ערב פנים אל פנים בעת המשא-ומתן ברודוס, ואיש אינו רשאי לטעון שבכך נפגע הכבוד הערבי. אין תקדים שסיכסוך בין עמים בא על פתרתו ללא משא-ומתן ישיר ביניהם. במישור הסיכסוך בין ערב לישראל נוגע הנושא של משא-ומתן לשרשו ויסודו של העניין. הרי המטרה היא להגיע לשלום ולדו-קיום, וכיצד יוכלו שכנינו לחיות עמנו בשלום אם הם מסרבים לדבר אתנו בכלל?

מראשית השיחות עם יארינג הסכמנו כי המפגשים פנים אל פנים יתקיימו בחסותו של נציג המוכיר הכללי של האו"ם. במשך שנת 1968 גיסה ד"ר יארינג לכנס את הצדדים בחסותו במקום גייטראל. במאוס 1968 הציע לנו להיוועד עם מצרים וירדן בויקוסיה. אנו הסכמנו, ואילו הערבים דחו את ההצעה. במשך אותה שנה, ושוב בספטמבר 1969, הבענו הסכמתנו כי המפגשים יתקיימו במתכונת שיחות רדוס, שהקיפו הן שיחות פנים אל פנים והן מגעים בעקיפין. מספר פעמים בעבר היה רושם שהתקבלה הסכמת הערבים והסובייטים לכך, אולם בסופו של דבר - שניהם חזרו בהם.

רק מי ששולל זכות קיום של מדינה אחרת, או מבקש להתחמק מן ההכרה בעובדת ריבונותה, יכול לטפח את הסירוב להידיברות אתה למעין פילוסופיה של חיים, אשר מחנכים עליה ונשבעים להתעקש עליה כעל עקרון לאומי מדיני. הסירוב לדבר עמנו במישור מעיד כמאה עדים, שאי-ההשלמה של מנהיגי ערב עם עצם קיומה של ישראל היא הסיבה היסודית להעדר השלום.

אני משוכנעת כי הגרסה, שהשימוש במלה "נסיגה" סולל את הדרך לשלום, היא מלאכותית ואוטופית. אלה מתוכנו המאמינים משום-מה כי זוהי מלת-הקסם העשויה לקדם אותנו אל השלום מתכוונים אמנם לנסיגה, לאחר שיושג השלום, אל גבולות בטוחים ומוסכמים, שייקבעו כתוצאה מהסכמי שלום. לעומת זאת, כאשר המנהיגים הערביים או הסובייטים מדברים על "נסיגה", הם תובעים נסיגה מלאה ומיידית מכל השטחים, גם מירושלים, בלי כינון שלום-אמת וללא הסכם על גבולות קבע חדשים, בתוספת התביעה להחזרת כל הפליטים.

המדיניות הישראלית היא ברורה, ואנו נוסף להבהיר אותה בכל הזדמנות נאותה, כפי שעשינו מעל במת האו"ם ובמעמדים אחרים. שום איש שוחר אמת אינו יכול

ב. שאלות ותשובות

3. נסיבות מותו של עבדול מסיח וואקים

חברי הכנסת ת. טובי שאל את שר הבטחון ביום י"ט באדר ב' תש"ל (27 במארס 1970):

באמצע חודש מארס ירה משמר צה"ל בעיר עזה על אורה ישראלי, תושב חיפה, בשם עבדול מסיח פואד וואקים, והוא נהרג.

הנני לשאול את כבודו:

1. האם התקיימה חקירה בנסיבות מותו של האזרח עבדול מסיח פואד וואקים?

2. אם כן — מה היו נסיבות מותו ומה תוצאות החקירה?

שר הבטחון מ. דיין:

לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: ב' 14 בחודש מארס ערכו כוחות הבטחון סריקה אחר מטילי הרימונים בעיר עזה. הכוח הבחין בשלושה אנשים שניסו להימלט מן הסודקים וקרא להם לעצור, משלא נשמעו — פתח באש לעברם. מאש זו נפצע תושב מקומי ונהרג עבדול מסיח וואקים מחיפה. ההרג מוכר למשטרת ישראל כעבריון מועד וכסוחר בסמים, ומניחים שבגלל זה גם ניסה להסתתר מכוח הסריקה.

4. מעצרו של הסטודנט רושדי השקיה

חברי הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום כ"ג באדר ב' תש"ל (31 במארס 1970):

הסטודנט רושדי השקיה מהכפר טירה, הלומד באוניברסיטה העברית בירושלים, נעצר לפני יותר מחודש שנים ונאמר למשפחתו כי הוא עצור על-פי צו מעצר אדמיניסטרטיבי.

הנני לשאול את כבודו:

1. מה הסיבות אשר הניעו את משרדך להוצאת צו זה?

2. במקרה שהסטודנט רושדי השקיה עבר עבירה בטחונית כלשהיא — מה היא, ומדוע לא הובא לפני בית-משפט?

3. עד מתי עתיד הסטודנט רושדי השקיה להישאר במעצר אדמיניסטרטיבי ללא כל משפט?

4. האם מוכן כבוד השר להורות על ביטול הצו ושיחרורו של רושדי השקיה, או על הבאתו לדיון?

שר הבטחון מ. דיין:

לשאלות 1-2: שיקולי בטחון.

לשאלה 3: תקפו של הצו הוא עד 17 באוגוסט 1970. לקראת המועד האמור ייבדק אם יש צורך בהארכת הצו.

לשאלה 4: לא.

5. כנס נכבדים מישובי הגדה בחברון

חברי הכנסת מ. סנה שאל את שר הבטחון ביום כ"ה באדר ב' תש"ל (2 באפריל 1970):

נודע ברבים, כי ראש עיריית חברון, השייך מוחמד עלי אל-ג'עברי, פנה אל המושל הצבאי בבקשה לקבל רשיון לעריכת כנס נכבדים מישובי הגדה.

היו"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, בטרם נעבור לדיון על הדעת הממשלה, וכדי לא להפסיק באמצע, אבקש מאת שר הבטחון להשיב על שאלותיו של חברי הכנסת.

1. פגיעות בפועלים ערביים מחבל עזה היוצאים לעבודה בישראל

חברי הכנסת נ. אליעד שאל את שר הבטחון ביום י"א באדר ב' תש"ל (19 במארס 1970):

לאחרונה מתרבות הידיעות בדבר פגיעה מאורגנת בפועלים ערביים מהרצועה היוצאים לעבודה בישראל. רבים מפועלים אלה הם ממחנות הפליטים.

שאלותי הן:

1. האם יש עובדות מיוחדות המוכיחות כי הפגיעה בפועלים ערביים בכלל, ובפליטים מן הרצועה בפרט, נעשית מתוך מגמה מפורשת להפריע לקליטת הפועלים הערביים מהרצועה בישראל?

2. האם המגמה האמורה מוגבלת לעבודה בישראל, או מכוונת להפריע לקליטת הפליטים בעבודה בכלל, לרבות הפליטים מן הרצועה?

3. מה מספר הפועלים הערביים ממחנות הפליטים בעזה המועסקים בישראל?

4. מה הם ממדי האבטלה בקרב הפליטים?

5. מה מספר הקרבנות, הרגומים ופצועים, שגרמו לפועלים פליטים עקב התנקשויות אלה?

שר הבטחון מ. דיין:

לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: המטרה היא רחבה יותר — לשבש כל ניסיון לנורמליזציה של החיים ולשיתוף פעולה עם נציגי השלטונות בחבל עזה.

לשאלה 3: כ-4300 איש.

לשאלה 4: מבקשי עבודה רשומים בחבל עזה, שאינם מועסקים, כ-6800, מתוכם כ-3400 תושבים ממחנות פליטים. יש להניח כי מספר המובטלים למעשה גדול יותר.

לשאלה 5: בסך-הכל נפגעו 37 איש, מתוכם 3 הרגומים.

2. ידיעה על הספקת מטוסים מדגם מיג 23 למצרים
חברי הכנסת א. ורדיגר שאל את שר הבטחון ביום י"ט באדר ב' תש"ל (27 במארס 1970):

בעתון "ניוויק" מהשבוע מתפרסמת ידיעה שלפיה קיבלה מצרים מספר מטוסים מדגם מיג 23.

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם לפי ידיעות שברשותנו אכן נכונה הידיעה?

2. אם כן — האם רואה שר הבטחון בצעד זה של ברית-המועצות הפרה במאזן הכוחות האווירי בינינו ובין המצרים?

שר הבטחון מ. דיין:

לשאלות 1-2: לנו אין אישור לידיעה זאת.

הילכך הנני לשאול:

1. הנכונה הידיעה על פניית ראש עיריית חברון למושל הצבאי בבקשת רשיון לעריכת כנס נכבדים?
2. האם ניתנה תשובה על בקשה זו, ומה תכנה?
3. האין לראות בעצם הזומה להתכנסות חוקית ולהתארגנות פוליטית של תושבי השטחים המוחזקים סימן לנטיית הידרדות עם מדינת ישראל?

שר-הבטחון מ. דיין:
לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: נאמר והוסבר לראש העיריה, כי בקשת לעריכת כנס למטרות התארגנות פוליטית מחייבת אישור מדיני של ממשלת ישראל, ועליו לפנות בעניין זה לראש הממשלה.

לשאלה 3: חוששני כי מוקדם מדי לתת פירוש כה אופטימי לדבר זה.

היו"ר ר. ברקת:
שאלה, גוספת לחבר-הכנסת סנה.

משה סנה (מק"י):

אני מבין שלא היתה כאן בעיה מיוחדת של יכולת ההיברות בין שר הבטחון וראש הממשלה. מדוע לא נתן שר הבטחון תשובה בהתייעצות עם ראש הממשלה?

שר-הבטחון מ. דיין:

ראש עיריית חברון, ג'עברי, פנה לנציג ראש הממשלה בעניין זה. הוא הופנה לראש הממשלה, ואמנם התקיימה פגישה בין ראש עיריית חברון ג'עברי לבין נציג ראש הממשלה בעניין זה.

6. צו הגבלת תנועה לנאף סאלח סלים

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר הבטחון ביום כ"ה באדר ב' תש"ל (2 באפריל 1970):

נאף סאלח סלים, תושב פקיעין, חייל משוחרר מצה"ל, ששירת בחטיבה הדרוזית בשנים 1955–1958, מספרו האישי הצבאי 322471, שירת אחר-כך במשמר הגבול בשנים 1958–1963. הנ"ל פעיל של המפלגה הקומוניסטית הישראלית (רק"ח) ונבחר לאחרונה כסגן יושב-ראש המועצה המקומית של הכפר פקיעין. באחרונה קיבל משלטונות הצבא, על-פי תקנות ההגנה לשעת חירום המגדטוריות, צו המרתק אותו לכפרו. אין הוא יכול לצאת מאזור ללא רשיון מיוחד, שלמעשה אינו מקבל כלל. ב-18 בינואר, ב-22 בפברואר וב-5 במארכ 1970 הגיש בקשות במשטרת תרשיחה לנסוע לחיפה. בכל פעם היו אומרים לו "חזור מחר", וכשחזר למחרת הודיעו לו על סירוב, באמרו "לך והתלונן".

הנני מבקש לדעת:

1. מה הוא הנימוק שעל-פיו רותק הנ"ל על-פי צו שלטונות הצבא?
2. מדוע אין נותנים לו רשיון לצאת מהאזור שאליו רותק?
3. האם מוכן כבוד השר להתערב במקרה הנ"ל ולהסיר את ההגבלה המוטלת עליו?

שר-הבטחון מ. דיין:

לשאלות 1–2: שיקולי בטחון.
לשאלה 3: לא מצאתי מקום להתערב בשיקולי המפקד הצבאי.

7. נתונים על מעצרים מינהליים

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום כ"ה באדר ב' תש"ל (2 באפריל 1970):

בעקבות תשובת כבוד השר על שאלתה של נ. אליעד מיום 12 במארכ 1970, תשובה אשר ניתנה מעל במת הכנסת ב-31 במארכ 1970 – אבקש את כבודו להשיבני:

1. מה הוא מספר כל העצורים האדמיניסטרטיביים הערביים העצורים בבתי-הכלא הישראליים, ומה מביניהם מספר העצורים האדמיניסטרטיביים אורחי ישראל?
2. האם יש בכלל אורך זמן שלאחריו אסור לחדש לעצור על-פי צו מעצר אדמיניסטרטיבי את צו המעצר האדמיניסטרטיבי?

3. מה הם סוגי העבירות אשר לפיהם מוציאים צווי מעצר אדמיניסטרטיבי?

4. מדוע אין מביאים עצורים על-פי צו מעצר אדמיניסטרטיבי לפני בתי-דין, אף-על-פי שניתן להביאם לפני בתי-דין צבאיים?

שר-הבטחון מ. דיין:

לשאלה 1: מספר העצורים המינהליים (עד ה-1 באפריל 1970) הוא בסך-הכל 1298, מתוכם 37 הם אורחי ישראל.

לשאלה 2: צו מעצר מינהלי הוא לתקופה מירבית של שנה. מעצר מעבר לתקופה של 12 חודש מחייב הוצאת צו מינהלי חדש. אין הגבלה למספר הפעמים של הוצאת צווים מינהליים כאלה.

לשאלות 3–4: תפקידו העיקרי של המעצר המינהלי הוא קידום פני הרעה ומניעת עבירה, ואין הוא מהווה ענישה על עבירה שבוצעה ואשר עליה מובאים העבריינים לדין.

8. מעצרו של עבד אל-פתאח זועבי

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום ג' בניסן תש"ל (9 באפריל 1970):

עבד אל-פתאח רג'א זועבי, העצור בכלא דמון על-פי צו מעצר אדמיניסטרטיבי, פנה במכתב מחאה על מעצרו ליושב-ראש הכנסת, לחברי הכנסת ולעתונות.

במכתב הנ"ל מספר עבד אל-פתאח זועבי, שהוא עצור על-פי צו מעצר אדמיניסטרטיבי מה-10 בנובמבר 1969, לאחר שסירב להיענות לדרישות אנשי הבטחון, שדרשו ממנו לשתף פעולה עמם לצרכי מודיעין. העניין בו נובע מהעובדה, שב-1960, בהיותו בן 19, ברח לרצועת עזה, שהה שם שנתיים ועבד בנגרות. ב-1962 חזר לישראל, נעצר על-ידי כוחות בטחון ונשפט לארבע שנות מאסר. אחר-כך נוכח שליש מהעונש עקב התנהגות טובה.

והוא מלחמת ששת הימים השתנה הטיפול בו, כאשר בקשה מיוחדת בפי אנשי הבטחון: לעבור לרצועת עזה, לעבוד במקצוע למראית עין ולהתעסק בפעולות מודיעין לטובת הישראלים. חשיבות מיוחדת

שהדבר ישתמע מעצם העובדה שממשלת ישראל נת-
בקשה ואישרה פגישה כזאת.

ועכשיו בלשון בני-אדם: אם גולדמן רוצה לנסוע
למצרים, ואם הוא מוזמן, הרי עליו לנסוע לשם כאיש
פרטי. אולם אם גולדמן רוצה לנסוע למצרים כדי לייצג
את ממשלת ישראל — הרי ממשלת ישראל תקבע מי
ייצג אותה."

היו"ר ר. ברקת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
כבוד שר הבטחון, מכיוון שאזרח ישראלי אינו יכול
לנסוע למצרים ללא היתר, מבלי להפר את החוק —
האם כבוד השר היה בעד מתן היתר לד"ר גולדמן לנסוע
כאזרח פרטי?

שר-הבטחון מ. דיין:

השאלה היא סופר-היפותטית. העובדה היא שד"ר
גולדמן לא ביקש מן הממשלה לנסוע כאיש פרטי, ולומר
מה הייתי מציע אילו היה מבקש מה שלא ביקש —
זאת איננה תשובה לשאלתה.

11. הצבת חיילים פקיסטאניים בירדן

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר הבט-
חון ביום ו' באייר תש"ל (12 במאי 1970):

בעתונות פורסם שחיילים פקיסטאניים מוצבים בממ-
לכת ירדן.

אבקש לדעת:

1. האם חיילים פקיסטאניים מצויים בתפקידים
פעילים בממלכת ירדן?

2. אם כן — האם גם השתתפו בפעולות קרביות?

שר-הבטחון מ. דיין:

לשאלה 1: עד כמה שידוע לנו — כן.

לשאלה 2: עד כה חיילינו לא נתקלו בהם.

12. ידיעה על סגירת שטח אדמה ליד חברון

חברת-הכנסת ש. כהן שאל את שר הבטחון ביום י"ב
באייר תש"ל (18 במאי 1970):

"הארץ" של יום 24 באפריל 1970 מוסר, כי המושל
הצבאי של נפת חברון, סגן אלוף עופר בן-דוד, הודיע
לראש עריות חברון על החלטת הממשל לסגור החל
מראשית מאי 3300 דונם אדמה צפונית לעיר חברון,
באזור הר גימרה.

לפי ידיעה נקבע, כי תושבי הבתים שבאזור זה,
בעלי הרכוש והחקלאים, אשר ירצו לגוע מתוך אזור זה
ולתוכו, יודקו לרשיונות תנועה מהממשל הצבאי.

הנני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה דלעיל נכונה?

2. אם הידיעה נכונה — מדוע ניתנה ההוראה?

3. האם הוחלט להפקיע את האזור הנ"ל?

יוחסה לעובדה שבזמנו עבד כשנתיים בעזה והכיר שם
הרבה אנשים, דבר שיוכל לעזור לו בעבודת המודיעין
החדשה שנדרשה ממנו. ועוד סופר לו, כי שירות הבטחון
יהיה מוכן לתמוך בו מבחינה כספית, כדי שיוכל להתבסס
ולעבוד שם.

לאחר שדחה את הבקשות האלה של אנשי שירות
הבטחון, איימו עליו ולבסוף עצרוהו על-פי צו מעצר
אדמיניסטרטיבי.

אבקש לדעת:

1. מה היא סיבת מעצרו של עבד אל-פתאח רג'א
זועבי?

2. האם נכונה טענתו, כי נעצר לאחר שסירב להי-
ענות לדרשות אנשי שירות הבטחון לעסוק בפעולות
מודיעין לטובת ישראל ברצועת עזה?

3. אם כן — האם מוכן כבודו להורות על שיחרורו
של אזרח אשר אין כל האשמה נגדו, פרט לעובדה
שסירב לשתף פעולה עם השלטונות לצרכי מודיעין?

שר-הבטחון מ. דיין:

לשאלה 1: חשוד בביצוע פעולת חבלה.

לשאלות 2—3: לא.

9. נסיון הסורים להתקיף מוצב ישראלי

חברת-הכנסת ג. האונגר שאל את שר הבטחון ביום ג'
בניסן תש"ל (9 באפריל 1970):

כמה פעמים ניסו כבר הסורים להתקיף ישירות
מוצב ישראלי מאז תום מלחמת ששת הימים?

שר-הבטחון מ. דיין:

פעם אחת, ב' 27 במאס 1970.

10. **דברי שר הבטחון על פנייתו של הד"ר נ. גולדמן
בעניין נסיעה למצרים**

חברת-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום ו'
באייר תש"ל (12 במאי 1970):

ברשימה שנתפרסמה ב"ידיעות אחרונות" של יום
17 באפריל 1970 טוען מר מרדכי בנטוב כי שר הבטחון
מסר באסיפת סטודנטים את הדברים הבאים: "הממשלה
לא שללה את נסיעתו של הד"ר גולדמן למצרים...
הממשלה רק החליטה שאם ד"ר גולדמן רוצה לנסוע
למצרים... ואם היה מוזמן, הוא יכול לנסוע לשם כאיש
פרטי."

האם מסר שר הבטחון את הדברים דלעיל?

שר-הבטחון מ. דיין:

הדברים אמרתי באסיפה האמורה, לפי הרישום
הסטוגוגרפי, הם:

"ממשלת ישראל היתה נענית לכל גילוי של נכונות
מצד נשיא מצרים לפגישה ולבירור בעיות חיוניות לנשי
מדינותינו, כאשר כל צד קובע את נציגיו הוא. בתשובה
לפנייתו של ד"ר גולדמן כי הממשלה תאשר פגישתו עם
נשיא מצרים, החליטה הממשלה להשיב כך בשלילה.
אין הממשלה מסכימה אותו למלא שליחות זו מטעמה,
בין שייאמר מפורשות שהוא מייצג את הממשלה, ובין

— שאילתות ותשובות (דיין, ברקת, ש. כהן, ורדיגר); הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיין) (ברקת, לורנץ) —

שר-הבטחון מ. דיין:

התשובה לשאלות 1-3: שלילית.

הי"ר ר. ברקת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת שלום כהן.

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):

האם הצו להפקעה הוצא לאחר אותה פגישה שאדוני...

שר-הבטחון מ. דיין:

לא הוצא שום צו הפקעה. וכפי שאמרתי — התשובה בה היא שלילית, והיא שלילית לשאלה האם נסגרו השטחים והאם הופקעו השטחים. לא הופקעו שטחים.

13. דברי שר הבטחון על מנייתו של הד"ר נ. גולדמן בעניין נסיעה למצרים

חברי-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר הבטחון ביום י"ב באייר תש"ל (18 במאי 1970):

במסיבת העתונאים שקיים הד"ר גולדמן בתל-אביב מסר, כי שר הבטחון הסכים שישע לפגישה עם נאצר. אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם הסכים כבודו לנסיעת הד"ר גולדמן?
2. אם לא — האם תבוא הכחשה לדברי הד"ר גולדמן במסיבת העתונאים?

שר-הבטחון מ. דיין:

לא אוכל להוסיף לנאמר בתשובתי שניתנה היום לשאילתה של חבר-הכנסת אורי אבנרי באותו נושא.

ג. הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני

דיין

חברי הכנסת, הקדמתי דברים נפלאים אלה, שנכתבו

לפני קרוב לאלפיים שנה והם אקטואליים מאוד מאוד בימינו אנו, כדי להביא לידי ביטוי את האמונה והבטחון בישועת ה', גם במצבים הקשים ביותר. ואמנם זקוקים אנו בימים קשים אלה לעידוד וחיוק של מידת הבטחון. ואני משוכנע שלא רק היהודי הדתי מאמין ובוטח שנצח ישראל לא ישקר, ושלא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב. אלא גם אלה שמכנים את עצמם לא-דתיים — האמונה והבטחון תבויים עמוק בלבם, אם כי לפעמים רק מתחת לסף הכרתם. רק בכוח אמונה ובטחון אלה אפשר להסביר את עמידתו הנפלאה והיציבה של העם, ואת גבורת חייליו ועוזי-רוחם.

עם זאת, ברור כי יחד עם האמונה והבטחון חייבים אנו לנהוג לפי השכל הישר ובמלאו האחריות, הן כדי שלא נעשה משגים והן כדי שנעשה את מה שצריך לעשות. אף שסייעתי תמכה והצטרפה לרוב ההחלטות של הממשלה, ואף שדעתי גם היום היא שההחלטות היו נכונות וצודקות, בכל זאת חייבים אנו לבדוק מפעם לפעם, ובמיוחד לאור הנסיבות המשתנות, אם מה שהיה טוב אתמול נכון גם היום.

יש שלוש עובדות-יסוד המחייבות כיום בדיקה ונקיטת עמדה.

ראשונה, הרי זו המעורבות הסובייטית המוגברת במצרים. אינני יודע אם אמנם כבר קיימת סובייטיזציה במצרים, כהגדרתו של שר הבטחון. אבל ברור שהסובייטים נמצאים במצרים וכבר הקימו שם סוללות של טילי "סאם-3", שהם אמנם סם בשבילנו. ולפי כל הסימנים, נכונותם היא להקים סוללות אלה גם לאורך התעלה. אין ספק איפוא שבכך נחלשה אפשרות ההתגוננות שלנו, שהרי ניטלה מאתנו אחת מדרכי ההגנה היעילות, שהיא העסקת הכוחות התוקפניים שלהם לצורך התגוננותם בתוך מצרים.

לא ברור, ואיש אינו יכול לקבוע בוודאות, שמה שכבר עשו הרוסים הרי זה סוף פסוק. כי אנו חייבים להביא בחשבון, וזאת בדעה צלולה ובלי להיתפס לבהלה, כי הרוסים, אשר נהפכו בן-לילה לשכנינו הבלתי-קדואים.

הי"ר ר. ברקת:

עתה, חברי הכנסת, אנו עוברים לדיון על הודעת הממשלה שנשמעה מפי ראש הממשלה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, ואחריו לחבר-הכנסת צדוק.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא ייתכן שלא נרגיש — ובמיוחד בדיון מדיני — בהיעדרו של המדינאי הגדול דוד בן-גוריון. ערב מלחמת ששת הימים, כשסיי-עתנו ביקשה חוות דעתו אמר לנו: אין לי ספק בנצחוננו; אבל מטריד אותי וכואב לי כל קרבן שנוצטרך להקריב בלית ברירה למען נצחוננו. ברור זה, הוא סיפר לי, הכרע הכרעות גורליות בימי מיבצע קדש. העליתי עובדה אופיינית זו דווקא, כי מסופקני אם הציבור הרחב, ובתוכם חברי כנסת, יודעים שהמדינאי התקיף, בעל ההכרעות הגדולות, הוא יהודי חם-לב, המביא בחשבון, בהכרעות הגדולות והגורליות, גם את גודלו של חייל אחד בודד.

אנו, היהדות החרדית, עם כל חילוקי-הדעות העמוקים שבינינו ובין דוד בן-גוריון, נזכור לו תמיד את חסד הבנתו המיוחדת ואת כל מה שפעל למעשה בעניינים שהם בגדר ציפור-נפש של היהדות החרדית. ברכותינו הלבביות לדוד בן-גוריון, לבריאות טובה, לכוחות רעננים, ושיזכה עוד לאור האמיתי של תורתנו הקדושה.

אדוני היושב-ראש, יורשה לי לפתוח את הדיון הרציני הזה בדברי חכמינו וזכרונם לברכה על הפסוק בשיר השירים "יונתי בחגוני הסלע". נאמר במדרש רבה: "בשעה שיצאו ישראל ממצרים, למה היו דומין? ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנזיק הסלע, ומצאה שם הנחש מקנן — תחזור לאחוריה — לא היתה יכולה, שהנץ עומד בחוץ. מה עשתה היונה? התחילה צווחת ומטפחת באפניה, כדי שישמע בעל השוכן ויבוא ויצילה. כך היו ישראל דומים על הים. לירד לים לא היו יכולין, שעדיין לא נקרה להם הים. לחזור לאחוריהם לא היו יכולין, שכבר פרעה הקריב. מה עשו? וישעקו בני ישראל אל ה', מיד — 'וישע ה' ביום ההוא'."

זה מאשר חופש הדיבור לאנשים אלה. כבר ראינו שסילוף כזה של דמוקרטיה הביא בתקופתנו לידי השלטת הפהירה, עם כל התוצאות העגומות שצמחו מכך. לדעתי, אין כל קשר בין דמוקרטיה לבין מתן דורר לאינפאנטיזם, לאנשים מחוסבכים, לאכול שגאה עצמית ושנאת עמם גם יחד. אסור גם לזלזל בנוק שאנשים כאלה עלולים להביא לנו. גם סאטירה עלולה להזיק ביותר, כי למלים ולדברים יש השפעה גדולה. מוות וחיים ביד לשון.

על רקע זה לא מובנת במיוחד עמדתה של הממשלה, כאשר נותנים דריסת-רגל לאנשים כמו בן-אמון לטלוויזיה, או לטיפוס כמו ישראל שחק — מראשי הליגה נגד כפייה דתית — לאוניברסיטה העברית. כדאי לזכור שאותו שחק החל את הקריירה שלו בבדיית העלילה הנבזית על יהודים חרדיים בעניין הכושי, שכביכול סיבירו להושיט לו עזרה בשבת, המשיך בהוצאת ספר עלילה נגד התלמוד, וסופו שנהפך למלשין ובוגד בעמו. אלה ואנשים הדומים להם...

הי"ר ר. ברקת:

אני מבקש שלא להשתמש בביטויים אלה שיש בהם משום הפללה.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אני מוכן לקבל את הערתו של היושב-ראש, ואני מוכן להשאיר לשיקול-דעתם של חברי הכנסת שיבינו, באינטליגנציה שלהם, מהו האדם אשר מציע את עצמו ללכת לוועדה לזכויות האדם כדי לספר איך אנחנו בישראל מצויקים לערבים. ובאמת, אדוני היושב-ראש, אני מקבל את ההגדרה שלי כמיוותרת. אלה ואנשים דומים להם זוכים מטעם הממשלה לתמיכות גדולות, למענקי תרבות ואמנות או מילגות ושולטים בכלי-התקשורת של המדינה. במקום שאלה יפזרו רעל וארס במדינה, מן הראוי היה שהממשלה תנצל פוטנציאל אנושי רוחני ראשון-במעלה הקיים במדינה, המסוגל להעלות תרומה כבירה לחינוך רוחו של העם ולעידודו. כוונתי לעשרות ומאות יהודים ותלמידי חכמים הבקאים בתולדות העם בכל גילגולו, מאמונים בגזירותיו של העם, ויודעים כי תקופה זו, על כל קשייה, היא חוליה אחת בשרשרת הנסיגות שלנו. הללו יוכלו להפיח אמונה ועידוד בקרב השכבות הרחבות של העם. לאלה יש לפתוח את כל הבימות במדינה, כדי שישמיעו דבריהם לחינוך העם ולעידודו. ואזי נזכה גם לסופו של הפסוק שהתחלתי בו: "יונתי בחגווי הסלע". אם אנו במצב הקשה, שתיאורו — הנחש בנזיק והנץ מבחוק, הרי יקויים סופו של הפסוק: "השמייעני את קולך, כי קולך ערב". על-ידי הקול הערב המתאים נזרים עידוד ואמונה בקרב כל העם, כי אמנם לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק, ואחריו לחבר-הכנסת הלוי.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. דוד בן-גוריון התפטר מן הכנסת. לא עכשיו השעה, ולא אני האיש, להעריך את פעלו הפרלמנטרי. אבל אני רואה צורך לתת ביטוי לצערי — שהוא, מובטחני, צערם של כל אחד מחברי הכנסת — על פרישתו מחייבי הפרלמנטריים.

עלולים להפתיע בכל מיני הפתעות בלתי-נעימות. זהו כמובן שינוי מהותי ויסודי ביותר בכל ההיערכות באזור.

עובדת-היסוד השנייה היא זו: עלינו להכיר במציאות, כי הנה בעוד שבועיים כבר מתקרבים אנו לסיום השנה השלישית מאז הנצחון המזהיר של מלחמת ששת הימים. לא הצלחנו לשכנע את הערבים אשר סביבנו כי לטובת כולנו, ובוודאי לטובתם לא פחות מאשר לטובתנו, חייבים להגיע לידי שלום בתוך גבולות בטוחים ומוסכמים.

גברתי ראש הממשלה, אותי ואת הכנסת בוודאי שיכנעת בנאומך המבוסס וההגיוני; בוודאי שיכנעת כל אדם אובייקטיבי שמות בקדקדו. אולם אם לפעמים אפשר לשכנע חכמים, הרי קשה מאוד לשכנע שוטים. ולא לחינם נאמר על שלמה המלך: "יוחכם שלמה מכל אדם". חז"ל פירשו שהמלים "מכל אדם" כוללות אפילו את השוטים. כאשר על שאלה הגיונית ומנומקת "למה" עונה הילד הקטן "ככה", — הרי אז מגיע הוויכוח למבוי סתום. עלינו להביא בחשבון כי למרות התבונה והשכל הישר והצדק שיש בהצעותינו, נוהגים הערבים כאותם ילדים בלתי-מפותחים העונים במקלה: "לא רוצים". ואם הם יכולים להתמיד כך במשך שלוש שנים, עלינו להביא בחשבון שהדבר עלול להימשך זמן רב מאוד.

והגורם השלישי שעלינו להביא בחשבון הוא יחס העמים אלינו. גדולה אכזבתנו מהם, גם מן הטובים שבהם. מותר היה לנו לקוות כי אותם הגויים אשר עברו על הצו האלוקי של "לא תעמוד על דם רעך", וגרמו באדישותם למותם של עשרה מיליוני יהודים, יודעו ומצפונם לא יתן להם מנוח כאשר בפעם שנייה בחייהם יאימו שוב בהשמדת שארית הפליטה. לאכזבתנו הגדולה חייבים אנו לראות את המציאות כמות שהיא, שהגויים מסוגלים לשמוע איום בהשמדה טוטלית מפיהם של גורמים המפגמים בצורה מעשית ביותר את כוונתם המוצהרת, על-ידי רצח בדם קר של ילדים. מחיריה המחשבה שגם ידידינו הטובים ביותר דוחים אותנו בתשובות הססיות של "בדיקת המצב", חרף הוכחות בדוקות ומוסמכות ביותר, בתוכן גם של מומחי נאט"ו, המצביעות במפורש על שינוי המאזן הצבאי לרעתנו. שלוש עובדות-היסוד שהוכתי — המעורבות הסוב-ייטית, העקשנות העיוורת של הערבים והעמידה מנגד של עמי העולם — מחייבות אותנו לחזור ולשקול היטב היטב מה עלינו לעשות בשעה זו.

אלה אשר כה בטוחים בעצמם, בשני הקצוות, כלומר הן האומרים שאין לסגת בלי שלום והן האומרים שיש לסגת בכל מחיר, והם נאחזים בהשקפתם בעקביות רבה, כמו יהודי טוב במצוות התורה — מחטיאים את המטרה. כי המכריע בכל קביעת עמדה צריך וחיב להיות הכלל של פיקוח-נפש הדוחה את הכל. רק לאור זה חייבים תמיד לשקול מה מבטיח יותר את החיים: האם נסיגה מסוימת, כמובן בתנאי שהרוסים יסתלקו מכאן, ואפילו בלי שלום מלא עם הערבים, או שמא דווקא אי-הנסיגה היא המבטיחה שמירה על חיי אזרחינו.

והערה אחרונה על מכת הדפטיסטים הוורעים במדינה בהלה ותבוסנות בנוסח "מלכת האמבטיה". כל אלה זוכים למידה מופרזת של חופש הדיבור בשם הדמוקרטיה. אך אין לך סילוף גדול יותר של מושג

לפני חודש בקירוב, בנאום לאומה, אמר נשיא ארצות-הברית: "אם בשעת מבחן (לפי ביטוי when the chips are down) תנהג ארצות-הברית כענק מסכן וחסרי-אונים, הרי כוחות הטוטלטריות והאגרסיביות יאיימו על האומות החפזות ועל מוסדות הממשל החפזים בעולם כולו". ובהמשך דבריו אמר: "אם לא נעמוד באתגר זה, יידעו כל העמים האחרים כי על אף עצמתה המכרעת, ארצות-הברית — בבוא משבר של ממש — נמצאת לוקה בחסר".

הדברים נאמרו לגבי דרום-מזרח אסיה, אבל כוחם יפה לגבי כל מקום בעולם, בו קיים איום סובייטי על ארץ חפזית. אזורנו בוודאי לא פחות חיוני לארצות-הברית — ולבעלי-בריתה האירופיים של ארצות-הברית הוא יותר חיוני — מאשר דרום-מזרח אסיה. והנדרש כאן מארצות-הברית הוא הרבה פחות מאשר בדרום-מזרח אסיה: לא התערבות צבאית כלשהי; לא חייל אחד אמריקני; רק שני דברים: כלים ביד ישראל להתגוננותה, ופעולה מדינית נמרצת לבליתם החדירה הסובייטית.

אשר לכלים — יזכרו ידידינו האמריקניים כי "מאזן כוחות" אינו מושג מדעי שניתן למד אותו באמת-מידה מדויקת. זהו עניין להערכות, ואפשר לטעות בו. לגבי ישראל, טעות בהערכה עשויה לא רק לגרוע במבטחונה, אלא לסכן את עצם קיומה. במצב זה, כשמדובר בעצם קיומו כמדינה, מותר לנו לתבוע מארצות-הברית שתתן מלוא המשקל להערכה שלנו ולא תצמצם צימצום מסוכן את מה שקוראים "השוליים של הטעות" — margin of error.

אשר לפעולה המדינית לבליתם החדירה הסובייטית באזור, יש בתולדות השנים האחרונות דוגמות לא מעטות, בחלקן עולם שונים, שכוח ההרתעה האמריקני, כשהוא מופעל במועד הנכון, הריחו מכשיר רב-עוצמה, וישראל מצפה, אירופה מצפה, העולם החפזי מצפה, שארצות-הברית תפעיל כוח זה לבליתם הסובייטיות של אזורנו.

אשר לנו, אין איש יודע מה הצעד הסובייטי הבא: האם יישארו בתחומים הנוכחיים, או תבוא חסימה נוספת. אנו יודעים להעריך את העוצמה הצבאית הסובייטית; אנו יודעים מה קטן כוחנו לעומת עוצמה זו. נעשה הכל, ננהג במירב הזהירות, כדי למנוע היתקלויות עם כוחות סובייטיים. אך אם יקומו עלינו, בצדה של מצרים, כוחות סובייטיים ויאיימו על קיומו ועל האי-טריסטים החיוניים שלנו — נילחם ונתגונן. לא תהיה לנו ברירה. ובמלחמה בלתי-שווה זו, מאבקו של עם קטן הנאבק על עצם קיומו אינו חסר סיכוי. הפיגים ולא הצ'כים ישמשו לנו דוגמה.

אדוני היושב-ראש, יש כמה נוסחות שידידים בעו"לם, וגם אנשים בעלי כוונות טובות בארץ, מציעים לנו שנאמץ לעצמנו. והם מוסיפים: אם תאמרו כך וכך, אולי יקדם הדבר את השלום; אבל גם אם לא יקרב הדבר את השלום, יהיה בכך כדי לשפר את דמותה של ישראל בעיני העולם כמדינה שוחרת שלום. ראש הממשלה דיברה על שתיים מן הנוסחות האלה — על הנוסחה שנכרזו על קבלת החלטת מועצת הבטחון בנובמבר 1967, ועל הדרישה שלא "נתעקש" על משא-ומתן ישיר — ולא אחזור לנושאים אלה. אולם, על נוסחה אחת, שגם אותה הזכירה ראש הממשלה, והיא השימוש במלה "נסיגה", אני רוצה לייחד את הדיבור.

אם נאמר על וינסטון צ'רצ'יל שהוא a child of the House of Commons, ילד של הפרלמנט הבריטי בן מאות השנים, הרי בן-גוריון הוא מאבותיו וממעצבי דמותו של הפרלמנט הישראלי הצעיר בן עשרים ואחת השנים.

דוד בן-גוריון הוא איש כנסת מובהק, אמן הנאום הפרלמנטרי והפולמוס הפרלמנטרי. בוויכוחים הגדולים בכנסת — על החוקה, על שיטת הבחירות ועל נושאים אחרים — פשט בן-גוריון את האיצטלה של ראש הממשלה והשתתף בהם כחבר כנסת. ביקורתו על הכנסת, על שיטת הבחירות לכנסת, ביקורת שהיא לעתים קשה, נובעת מדאגתו העמוקה למשטרנו הפרלמנטרי, לדמות הכנסת, למעמדה בעם.

בתקופה האחרונה המעיט לבוא לכנסת. אך חברותו בכנסת נסכה בלבו של כל אחד מאתנו סיפוק וגאווה שבן-גוריון הוא אחד מאתנו. ציפינו לבואו, היינו דרוכים למוצא פיו. בהתפתחות נגרע מן הכנסת. כל אחד מאתנו, כל איש, וכל אישה בישראל, יוסיף לעקוב אחרי פעולתו, לקרוא בכתביו, להאזין לדבריו; אלא שאותנו, את חברי הכנסת, תלווה עצבות על שבחר שלא להיות עוד אחד מאתנו.

אדוני היושב-ראש, המעורבות המבצעית של הסובייטים במלחמת מצרים נגדנו היא בלי ספק ההתפתחות החמורה ביותר מאז מלחמת ששת הימים. מעורבות זו מתבטאת לפי שעה בשני דברים: בהצבת טילי ס.א.3 ואיושם על-ידי צוותים סובייטיים, ובהטסה מבצעית של מטוסים מצריים מתוצרת סובייטית על-ידי טייסים סובייטיים. יש אומרים לנו: ה-ס.א.3 אינם אלא נשק מגן מפני התקפות מן האוויר; והטייסים הסובייטיים לא באו אלא להגן על שמי מצרים ועל המערך של ס.א.3; ומכאן שגם ה-ס.א.3 וגם הטייסים הסובייטיים אינם, כביכול, אלא חלק ממערך דפנסיבי. מי שטוען כך מתעלם לחלוטין מעובדות היסוד של המצב.

העובדות מה הן? קיימות החלטות מועצת הבטחון על הפסקת אש מיוני 1967, החלטות שבדית-המועצות תבעה אותן והצביעה בעדן, ומצרים וישראל קיבלו אותן. ההחלטות הן בלתי-מסויגות והן מחייבות הפסקת אש ללא כל תנאי. תמיד היינו מוכנים — אנו מוכנים היום ונחיה מוכנים — לקיים הפסקת אש על בסיס של הדדיות. לפני שנה בערך הכריזה מצרים שהפסקת האש אינה קיימת עוד; ופתחה במה שנאצר קורא "מלחמת התשה" כשלב ראשון למלחמה כוללת. כל מה שעשינו בחזית המצרית מאז אינו אלא פעולה שבאה להדוף את המתקפה המצרית, לקיים בידנו את הקווים ולשבש את התכניות, ההכנות וההיערכויות למלחמה כוללת. מה שהסובייטים עושים עכשיו הוא — מתן מ"ר ריה אווירית סובייטית, כדי שמצרים תוכל, בצלה ובחסות תה, להמשיך בלי חשש במלחמה נגדנו. כל מה שעשינו והגנו עושים הוא — פעולת התגוננות מפני התוקפות המצריות. כל מה שהסובייטים עושים הוא חלק מן המערך התוקפני המצרי. מה שקוראים סובייטיות היא איום חמור ישיר על ישראל. אבל אינו עניינה של ישראל בל-בד. הוא איום על אירופה שמחוץ לאזור הסובייטי. הוא עיועור מעמדה של ארצות-הברית כמנהיגת העולם החפזי. ישראל הנתונה באיום הסובייטי, וכל העולם החפזי, מצפים מארצות-הברית שתפעל מיד ובמרץ לבליתם ההתערבות הסובייטית.

קואליציונית מודיע ברבים שאם תקבל הממשלה את תכנית אלון, תפרוש סיעתו מן הממשלה, עלי לומר שלדעתי, אם ייפתח סיכוי לשלום על בסיס של תכנית לפי הדגם של תכנית אלון — תכנית המושתתת על העקרון של מקסימום בטחון ומינימום אוכלוסיה ערבית — נקבל אותה, גם אם תהיה התוצאה — פרישת סיעה מן הקואליציה.

הנתיב השלישי של הוויכוח הוא בתוך המחנה של הגורסים, כמוני, החזקת כל השטחים עד השלום, גבולות בטחון בימי שלום, ויתורים טריטוריאליים למען השלום. בתוך המחנה הזה יש המדברים את הממשלה למה שקוראים "יזמות שלום". מדירבון זה משתמע שהממשלה לא עשתה די לקידום השלום, ומכאן שלישי-ראל חלק באחריות לכך שאין שלום. השקפה זו, לדעתי, אין לה כל יסוד במציאות. היא מבוססת על טיטשוש ההבחנה בין נכונות לשלום ובין יזמות שלום. אנחנו יודעים שהשאיפה לשלום היא משאת-נפשו של כל אדם בישראל, אבל נכונותנו לשלום לא די שהיא קיימת, היא חייבת גם להיראות קבל עם וקבל עולם. אסור לנו להתעייף מלהדגיש ולהבליט ולחזור ולהדגיש ולהבליט לית נכונותנו לשלום. וייתכן שיש מי שחושב שיש מקום לביקורת על הממשלה על שבמקרה מן המקרים נכשלה כשלו הסיבתי שפגע באמינות נכונותנו לשלום. אם היו שגיאות, צריך ללמוד משגיאות הקבר ולהימנע מהן בעתיד. אבל דבר אחד הוא לבקר את הממשלה על דרכי הסברה של נכונותנו לשלום; דבר אחר לגמרי הוא לבקר אותה על שאינה נוקטת יזמות שלום. ובכל הוויכוחים הרבים על נושא זה לא הצלחתי להציל מפי המדברים את הממשלה ליזמת שלום הצעה ממשית קונקרטית אחת, מה בדיוק עלינו לעשות ולא עשינו. והסיבה פשוטה — הצד שכנגד אינו מוכן לשלום הידי-רות, וכל יזמת שלום מצדנו מתנפצת אל סלע הסיבוב הערבי להשלים עם קיומה של ישראל. כל עוד לא חל שינוי, כל עוד לא חלה תוויה, בעמדה יסודית זו של הערבים, תהיה כל יזמה מצדנו יזמת שווא, ולא בכוחנו הדבר להביא לידי שינוי כזה ותוויה כזאת.

ביום שיתברר, או ייראה סיכוי כלשהו, שקיימת מדינה ערבית או שקיים גורם ערבי יציג המוכן באורח עקרוני להשלים עם קיומה של ישראל ולעשות שלום עמה — באותו יום נפתח בפעולה כדי לנסות ולהגיע להידברות. עד לאותו יום, אנחנו חייבים לתור אחרי כל סימן או אות המרמז על ראשית הכנעות מצד גורם ערבי להשלים אתנו. אבל אל נא נייסר את עצמנו בהאשמות שווא, שאין אנו עושים די לקידום השלום, שניתן לעשות יותר, שאנחנו באופן-מה שותפים לאחריות שאין שלום. אין זאת אמת. האחריות להמשך המלחמה רובצת כולה ללא שיוור על הצד שכנגד.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הלוי, ואחריו — לחבר-הכנסת בן-מאיר.

בנימין הלוי (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני להצטרף בכל לבי לדברי ראש הממשלה וחברי הכנסת שקדמו לי, לשלוח דברי ברכה ופרידה לדוד בן-גוריון, שפרש מן הכנסת ומאחרון תפקידיו הממלכתיים במדינה, שהוא היה מראשי תלוציה ומייסדיה.

אומרים לנו: אך תוציאו מפיכם את מלת-הקסם "נסיגה", וידווח לנו. מה אמרנו אנו? אמרנו: כשייכרת חוזה השלום, וייקבעו גבולות בין ישראל ובין המדינות השכנות, גבולות מוסכמים על הצדדים — ייערך צה"ל בהתאם לגבולות אלה. לדעתי, אין כל הבדל בין "היערכות" צבא בגבולות מסויימים ובין "נסיגת" צבא לגבולות מסויימים ובין "פניו" שטחים שמחוץ לגבולות מסויימים. אלה שמות נרדפים. החשיבות איננה בפועל שמשתמשים בו לתיאור הפעולה, אלא בהקשר, בקונטקסט, שהפועל מופיע בו. השאלה היא: היכן נערכים? לאן נסוגים? מה מפנים? חשוב הוא שהדברים ייאמרו בהקשר ברור וחד-משמעי של גבולות מוסכמים, בטוחים ומוכרים. אם יציעו לנו שצה"ל "ייערך", בטרם שלום בקוים של ה-4 ביוני 1967, או בכל קו אחר השונה מקווי הפסקת האש, אשיב: לא. אולם, אם יציעו לנו שלאחר שייכרת הסכם שלום "ייסוג" צה"ל אל הגבולות אשר הוסכם עליהם בהסכם השלום, או "יפנה" צה"ל את השטחים מחוץ לאותם הגבולות, אשיב: כן. לא הביטוי קובע — הקשר-הדברים קובע. אינני חייב לנקוט דווקא את הביטוי withdrawal, אשר הערבים והסוב-ייטים נוקטים אותו בלי הקשר של שלום וגבולות מוסכמים; וכשאני מדבר עברית, אינני חייב לנקוט את הביטוי "נסיגה", המשמש בעברית בשתי משמעויות: גם withdrawal וגם retreat. הבהרנו כוונתנו בצורה שאינה משתמעת לשני פנים: כשיקום השלום וייקבעו גבולות מוסכמים — אנו "ניערך" לפי גבולות אלה, אנו "נסיגה" לגבולות אלה, אנו "נפנה" את השטחים שמחוץ לאותם הגבולות.

אדוני היושב-ראש, בציבור שלנו מתנהל ויכוח על בעיית המלחמה והשלום. אני מחייב עצם קיומו של הוויכוח החפשי. אני חושב שהוויכוח החפשי הוא אחד ממקורות כוחו כעם לוחם. ולא על-ידי שנדיבך איש לרעהו כינויים כמו "דפטיסט" או שוביניסט", אלא על-ידי דיון לגופו של עניין, נגבש מדיניות ונתווה דרך לעם. הוויכוח מתנהל בשלושה נתיבים. יש אומרים, ואלה קבוצות שוליות בחברה הישראלית, שעל ישראל לסגת לקוים של ה-4 ביוני, בלי שלום. אילו עשינו זאת, היינו כמו ידיו מכשירים את הקרקע לחידוש מלחמה רבתי להשמדת ישראל. זוהי דרך לעקידה עצמית; זוהי עצת התאבדות.

יש אומרים: עלינו להחזיק את כל השטחים שבידינו היום — לא רק כל עוד אין שלום, אלא גם אם יהיה וכאשר יהיה שלום. מי שגורס כך, הרי, לדעתי, הוא שולל מלכתחילה כל אפשרות של שלום, כי "אף לא שעל אדמה" ו"משאי-ומותן לשלום" הם דבר והיפוך בו; הוא מחייב מדינת ישראל בעלת אוכלוסיה ערבית כה גדולה, עד שאחת מן השתיים: או שרוב יהודי קטן ימשול במיעוט ערבי גדול, או שתהיה זאת מדינה דו-לאומית; הוא מחזק ידי הטוענים שפני ישראל להתפשטות טריטוריאליה ולהשתלטות על הערבים. אני מאמין שבשעת מבחן, כשייפתח סיכוי לשלום, יובהר שרק מיעוט קטן בעם עומד מאחורי השקפה זו. אני משוכנע שהרוב המכריע של הציבור גורס כי עלינו להחזיק בקוים הקיימים ולא לזוז מהם עד בוא השלום; כי גבולות ישראל בתנאי שלום חייבים להיות גבולות בטחון; כי אין אנו רוצים, בבוא השלום, למשול באוכלוסיה ערבית גדולה; וכשייקבעו הגבולות להסכם שלום תפנה ישראל את השטחים שמחוץ לגבולות אלה. וכשמנהיג סיעה

השמדנו את כל הבסיסים האלה, בטרם הוצבו בהם טילים, וחזרנו והרסנו, על-ידי הפצצות ממושכות יומם ולילה, את ההתחלות החוזרות ונשנות עד היום להקמת בסיסי ס.א. 3 לאורך התעלה והמפרץ. לעומת זאת הציבו הרוסים סוללות ס.א. 3 מסביב לקהיר, אלכסנדריה ומקומות אחרים המרוחקים מן החזית.

באחרונה הטילו הרוסים גורם חדש והרהר-סכנות למערכה — טיסות יירוט של טייסים רוסיים נגד מטוסינו. עקב הכשלון החרוץ של חיל-האוויר המצרי קיבלו הרוסים עליהם, למעשה, את ההגנה הישירה על שמי מצרים, החל במערכת רק"ם, סוללות נ"מ, טילי ס.א. 3 המאוישים רוסיים, וכלה בטיסות יירוט נגד מטוסים ישראלים החודרים לשטחים מוגנים בעומק מצרים. עד כה לא נלחמו הטייסים הרוסיים במטוסינו העוסקים בהפצצה באזור התעלה אך אין לדעת מה ילד יום.

במידה רבה כבר הספיקה ההגנה האווירית הרוסית לחסן את עורף הצבא המצרי. מטריית האוויר הרוסית מאפשרת לצבא המצרי להיעדר, להתאמן ולהתכונן למלחמה, וגם לשלוח יחידות תגבורת לחזית התעלה. השאלה אם ינסו הרוסים להרחיב את הגנתם האווירית גם על אזור התעלה, תוך הסתכנות להיכנס בקרבות אוויר עם מטוסינו, או אם יימנעו מהתמודדות זאת — זו אחת השאלות החמורות העשויות לקבוע את מהלך המאורעות בעתיד.

כנסת נכבדה. אנו עומדים בתעלה מול איום רוסי ישיר, המכוון לערער את שליטתנו בקו הפסקת האש. ברית-המועצות הולכת במצרים — כמו שהלכה בקובה — עד עברי פי פחת. אנו איננו ששים אלי קרב עם הרוסים, אבל מנוי וגמור עמנו לקיים בידנו את השליטה בשמי אזור התעלה. משוכנע אני כי הבית הזה מאוחד בדעה, שהגנתנו על תעלת סואץ מפני כל התקפה מצרית או רוסית היא חיונית לקיומנו. אם ניסוג מקו הפסקת האש בתעלה, אנה אנו באים? איפה נחזיק מעמד אם לא נחזיק מעמד בסואץ? אין לנו איפוא כל ברירה אלא לעמוד בפני האיום הסובייטי ולהגן על קו הפסקת האש בכל כוחנו. לצורך זה אנו מצויים, קודם כל, לשמור על שליטתנו בשמי אזור התעלה ומפרץ סואץ ולהדוף כל התקפה מצרית או רוסית על שליטתנו זו, אם תבוא. אם נעמוד איתנים מול האיום הרוסי, ייתכן מאוד שלא ינסו להתקיפנו; אך אם נותקף על-ידי הרוסים, כוחנו עמנו להדוף כל התקפה.

אדוני היושב-ראש, כדי לעמוד בפני האיום הרוסי דרושים לנו כוחות רוחניים וחמריים. אנו זקוקים, כדי השאר, להפסקת מספר ניכר של מטוסים נוספים, כדי לאן ולו במשעה אחת מאין הכוחות שהופר במידה גסה ולהבטיח את בטחוננו. מעו אני לומר כי הגיעה השעה שגשיא ארצות-הברית יקיים את דברו.

אך חלילה לנו מלהשהות את הגנתנו עד שתבוא התגבורת הדרושה. לא בידנו הוא לקבוע את מועד מימושו של האיום הרוסי, אם יבוא. ברגע שיבוא, נעשה את המוטל עלינו. רק חזקים ואמיצים זוכים לעזרה. אם לא תוקדם לנו רפואה למכה, נקדים אנחנו — בשעת הצורך — מכה לרפואה.

אדוני היושב-ראש, הרשני נא לסיים את דברי בקריאה נמרצת לעם להתאחד ולהתלכד, כדי לשאת שכם אחד בכל השמימות הכבודות והגדולות שהגורל היחדי מטיל על כולנו בימים קשים אלה.

חילוקי-הדעות בינו ובין תנועת החירות הם כיום נחלת העבר. מערב מלחמת ששת הימים והקמת ממשלת הליכוד הלאומי הראשונה ועד היום הזה כולנו מאוחדים באותן השאיפות ובאותן ההשקפות של ממלכתיות ומאבק למען קיום המדינה והעם. אני מאחל לתבר הכנסת לשעבר דוד בן-גוריון שיאריך ימים ויעשה גדולות כאורה המדינה מחוץ לתפקיד הממלכתי.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. רבות וקשות הן הבעיות והמשימות העומדות לפני עמנו בתקופת חירום זאת, וכל אחת מהן וכולן יחד ראויות לדיון מקיף ולניתוח נוקב בפורום עליון זה. בזמן הקצר העומד לרשותי אין בדעתי להרחיב את הדיבור על נושאים רבים ושונים, אלא רצוני לרכז את תשומת-לבכם אל המשימה האחת, שנראית לי החשובה, הדחופה והגורלית בזמן הקרוב: המשימה להחזיק מעמד בחזית תעלת סואץ מול האיום הרוסי.

כידוע, הכריז נאצר עלינו "מלחמת התשה", ואף הכריז באופן חד-צדדי על ביטול מצב הפסקת האש הקיים בין ישראל ומצרים מאז תום מלחמת ששת הימים. "מלחמת התשה", לפי הכרזתו של נאצר, נועדה להיות שלב מוקדם לחידוש המלחמה המלאה על השליטה בתעלה, ולאחר מכן להדיפת צה"ל מסיני ול"שיחורור האדמות הכבושות".

לפני שלוש שנים, ואף לפני שנתיים, שנה או חצי שנה, לא היינו מאמינים למשמע אוזנינו. הצבא המצרי המובס, שחילות האוויר והשריון שלו הושמדו על-ידי צה"ל וששרידי חייליו נסו כל עוד נפשם בם אל מעבר לתעלת סואץ; ההרפתקן המובס שהתחנן באמצעות אפטרופסיו במועצת הבטחון על מתן צו הפסקת אש בקו התעלה, צו שישראל ענתה לו — הוא יתרברב לחזור ולעבור את התעלה בכוח, לכבוש את חצי האי סיני ולאיים שוב על ערי ישראל? מי שהאזין לנאומו של הרוזן המצרי מאז תבוסתו ועד מלפני שבועות מספר חשב אותו למתענת.

אדוני היושב-ראש, גם היום יש בהכרזותיו ובאיומיו של נאצר מידה גדושה של גוממה ותעמולה, אך אין עוד לבטל את הכנותיו המלחמתיות כבלתי-רציניות. יש להתייחס לתכנותיו הצבאיות בכובד-ראש, כי יש להן מידה מסוכנת של שיתוף רוסי. שיקום הצבא המצרי על-ידי הרוסים, צידוד בזרם בלתי-פוסק של נשק כבד וחדש, ופעילות היועצים והמדריכים הרוסיים שהוצמדו לכל יחידות הצבא המצרי, איפשרו לנאצר להקים מערך ארטילרי צפוף ועמוק לאורך התעלה ומפרץ סואץ, מערך שהיה בכוחו להפגין את עמדותינו הפגומות כה מאסיביות, עד שנאלצנו ביולי אשתקד להטיל את חיל-האוויר שלנו כגורם קבוע למערכה. חיל-האוויר המצרי ה"משוקם" לא העז להתמודד אתנו, ובכל מקום שניסה לירט, יצא וידו על התחוננה. כל סוללות האוויר מסוג ס.א. 2 שהציבו המצרים לאורך התעלה ומפרץ סואץ הושמדו על-ידי מטוסינו. שובשה היערכות הצבא המצרי בעורף לקראת השלב הבא של המלחמה, ולפני שיצאה שנת 1969 נשברה "מלחמת התשה" של נאצר.

ברם, באותו פרק-זמן — ועוד בטרם התחלנו בהפצצות של מטווח צבאיות בעומק מצרים — התחילו הרוסים להעביר למצרים טילי קרקע אוויר מדגם ס.א. 3, על צוותיהם הרוסיים, ועוד בנובמבר 1969 התחילו להקים בסיסים להצבת הטילים האלה באזור התעלה.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר הכנסת בן-מאיר, ואחריו לחבר הכנסת כרמל.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. דומני שזוהי הפעם הראשונה בתולדות הכנסת, בכל אופן בשנים אלה שאני מכהן כחבר הכנסת, שמתנהל בה דיון מדיני בלי אותו גברא רבא, שהיה מיוזמי המדינה וממעצבי המדיניות והבטחון שלה. שותף אני, דומני שכל חברי הכנסת שותפים להרגשה, שהאיש הזה חסר לנו כאן. כולנו היינו שמחים יותר אילו היה יושב יחד אתנו כאן, אולם רצונו של אדם — כבודו, ואם החליט שהגיע הזמן שהוא צריך לעזוב את הכנסת ודיוניה, כשם שעזב את הממשלה, אנו מכבדים את רצונו, אך באותו זמן מותר לנו לומר שאנו מצטערים על רצונו זה שאותו הבעי ולפיו פעל.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מדיניותה של מדינת ישראל, כפי שבאה כאן לידי ביטוי היום עוד פעם על-ידי ראש הממשלה, מבוססת בראש וראשונה על השאיפה והרצון לשלום. אולם מעטות המדינות, אם בכלל קיימות מדינות כאלו, ובמיוחד מדינות קטנות, שבכוון לבצע מדיניות שנקבעה על ידן מבלי להתחשב עם גורמי חוץ הקיימים וקובעים מציאות המשפיעה על דרכי ביצוע ועל אפשרות הביצוע.

לגבי מדינת ישראל כיום יש גורמים חיצוניים כאלה, גם ידידותיים, חיוביים, וגם שליליים. לגבי הגורמים השליליים, הרי מתוך הרצון לביצוע תכניתנו לחתירה לקראת שלום חייבים אנו לפעול באמצעים שימתנו וירסנו את השפעתם השלילית. מאידך גיסא, לגבי הגורמים הידידותיים, חייבים אנו לדאוג להדק את הקשרים אתם ולהתחשב בדעתם, כדי שנוכל לקבל את ההבנה וההתמיכה הממשית, שיוכלו לעזור לנו בהגשמת מטרדתנו.

אני רואה שני גורמים שליליים, הקובעים את התגובות ואת המדיניות של שכנינו כלפי ידנו המושטת לשלום. הגורמים האלה הם: ברית-המועצות, המעורבת במורת-התיכון, ואירניה החבלה. ברית-המועצות, נוסף על המעורבות הישירה שלה, הרי זה שנים שהיא פועלת להתפשטות, להשפעה גדולה יותר על האזור שאנו חיים בו, והאינטרסים שלה הם כאלה שאין זה רצוי לה שיהיה שלום ושיהיה שקט באזור. היא מעוניינת יותר בתסיסה ובאיבה שתתקיים בין המדינות. המטרה של ברית המועצות — זו אינה מטרה חדשה, מבחינה היסטורית היא אולי קיימת כבר כמה מאות שנים — היא להתפשט בעולם ולשלוט, וכשהיא נכנסת למזרח התיכון, לא זו המטרה הסופית שלה. זה שלב בכל התכנית שלה, אך שלב ראשון וחשוב ביותר — השפעה במזרח התיכון, שתורחב אחרי-כך לכל האזור של הים התיכון ולמדינות אחרות בעולם. כדי להצליח קודם כל במטרה הראשונה או בשלב הראשון של שלטון במזרח התיכון, היא למעשה רק גורם אחד ויחיד העומד בדרכה והוא מדינת ישראל. על כן פועלת ברית המועצות מבחינה זו בכל הדרכים לא רק כדי להחליש אותו הגורם, כי אם גם כדי להביא לידי ביטולו.

אף אם אפשר לומר כי ייתכן מאוד שברית-המועצות היתה מסתפקת בהבאה למצב שמדינת ישראל תצומצם ותוקטן עד שתיהפך לגורם מבוטל לגמרי, הרי פירוש הדבר שבבילוינו הוא שאויבנו ושכנינו הנעורים

על-ידיה עלולים למצוא או את ההודמנות, שהם מחכים לה, להגיע למטרה הרצויה להם ביותר, וזו השמדה של העם והמדינה.

הגורם השני השלילי הוא — אירגוני החבלה, וכשם שברית-המועצות היא הקובעת היום את המדיניות במצרים, בעיראק ואולי אף בסודאן, הרי למעשה במדינות השכנות האחרות — בירדן, בלבנון — נקבעת המדיניות לא על-ידי הממשלות של מדינות אלה, כי אם על-ידי אירגוני החבלה בתוכם. למעשה זאת לא מדינה בתוך מדינה, זאת לא ממשלה בתוך ממשלה, זו ממשלה אחת, המשתמשת בממשלה בפיקודנות ונותנת לה להמשיך כל זמן שזה עוזר למטרותיה. אירגוני החבלה, היעד הלאומי שלהם זהה למעשה ליעד הלאומי שלנו, אך בכיוון הפוך. כפי שהיעד הלאומי שלנו הוא קיום מדינת ישראל, היעד הלאומי שלהם הוא קיום מדינה פלשתינאית במקום מדינת ישראל, ופירוש הדבר הרס והשמדת מדינת ישראל. בין שני היעדים האלה אי אפשר למצוא פשרה טריטוריאלית. בכלל אי-אפשר למצוא כאן פשרה של דו-קיום, כי פירוש הדבר לומר, שאני מסכים לחיות אתך בשלום בתנאי שלא תתקיים, — ולגבי תנאי כזה אין אפשרות של פשרה.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
זה מבחינת עמדתם.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):

אני מדבר מבחינת עמדתם, אבל איני מוכן לקבל אותה. על כן זה גורם שלילי, גורם שלילי ביותר, ועם כל הרצון והשאיפה שלנו לשלום, אי-אפשר שיהיה שלום חד-צדדי. כל ההכרזות על שלום אינן משנות את המצב כל זמן שקיימים גורמים קיצוניים אלה הפועלים בכיוון ההפוך לגמרי. כל שום אפשרות להתפשר עם גורמים אלה כל זמן שהם ממשיכים במדיניות שקבעו לעצמם. רק על-ידי ביטול הגורמים האלה אני רואה את כל הסיכויים לשלום, או נאמר — מחצית או רוב הסיכויים לשלום. באותו הרגע שברית-המועצות תפסיק להיות גורם, תצא מהשטח, ברור שזה יקדם את השלום הרבה מאוד. מצד אחד ברור גם שריסון אירגוני החבלנים על-ידי המדינות שבהן הם נמצאים או על-ידי מדינות אחרות, ערביות או לא-ערביות, העוזרות להם, יקדם את השלום. אך כל זמן ששני גורמים אלה פועלים בכיוון שבו הם פועלים, והמדינות מושפעות על-ידם ופועלות לפי דבריהם, הרי הסיכויים הם כמעט אפסיים, וכל המדיניות שלנו אינה יכולה לפעול, כי אי-אפשר לבצע אותה אם בצד השני קיימים גורמים אלה.

נכון הדבר שגם הצד השני מכריז מוזמן לזמן על רצונו לשלום, ואני מוכן לקבל גם הכרזות אלה אינן שקר גם, כי אם הכרזות שיש בהן גם משום כנות. ההבדל הוא רק בהגדרה מהו שלום, ובחבדל זה של ההגדרה טועים גם הרבה בארץ — הרבה בתוך מיעוט, אך יש אנשים שטועים בה, ואנו צריכים לחשוב על איזה שלום אנו בונים ולאיזה שלום אנו תותרים. שלום פירושו בראש וראשונה כשנות טובה; פירושו לכל הפחות דו-קיום; פירושו לכל הפחות חתירה, שאיפה אפילו לאחווה; שלום שאינו פורמלי בלבד. אפילו יש חתימה על הסכם, אך אין השלמה עם המציאות ורק מחכים לרגע שבו יתאפשר לשנותה וממשיכים לחנך את הילדים ואת האוכלוסייה לאיבה נגדה וממשיכים להתכונן להש-

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):
על זה נתווכח פעם אחרת.

ובכן, ברור הדבר, שנבוא למשא-ומתן ישיר, ללא תנאים, וזה השלב הראשון בכל פעולה שהיא לקראת שלום, ואין שום מכחיש ומוכן אני לקבל, שמשא-ומתן ישיר לא כל תנאים פירושו שאפשר לדון גם על ויתורים הדדיים. אולם צריך להיות ברור, שעל-יד שולחן המשא-ומתן לשלום, בבירורים הדדיים, יופיעו כגורם לקראת ההסכם הסופי לא רק אינטרסים בטחוניים וכלכליים מטעם שני הצדדים, אלא צריך להניח על שולחן הפליטה, כטענה וכדרישה, כחלק מהדיון, גם את הזכויות ההיסטוריות הלאומיות של העם היהודי לארצו ולמולדתו, אותה ארץ מולדת שהעם היהודי מעולם לא עזב אותה ומועלם לא ויתר עליה, ואשר הקרבנות שהוא מביא היום, הוא מביא כבר קרוב לאלפיים שנה, וכל זה מתוך תפילה, שאיפה וחתימה לחזור אליה. טענה זו חייבת להיות אחת הטענות שיופיעו בדיון, במשא-ומתן.

בקשר לכך רצוני להצביע על מחדל רציני במערכת ההסברה שלנו. הסברנו ומסבירים לנו לעולם כולו את השאיפה שלנו לשלום אמיתי ואת הסירוב של אויבנו, את הפעולות של אויבנו נגד שלום, ואת חוסר כוונתם בגדן. מסבירים לנו שיש צורך בנבולות בטוחים ומוסכמים, אולם מורגשת הזנחה רצינית בהדגשת הזכויות הלאומיות שלנו לכל השטחים שברשותנו, ודווקא העולם החפשי, במיוחד בארצות-הברית, בחלקו הגדול, מכיר בזכויות אלה. מתוך כך שמכיר בקדושת התנ"ך ובהיסטוריה של ההקצרות הגדולות של העם היהודי כדי שיוכל לחזור לארצו ולמולדתו. חובה עלינו להרחיב את דרכי ההסברה הזאת; חובה עלינו להדגיש את הנקודה האלה. אל לנו להכנות עד אשר נגיע לשולחן הדיונים. גם היום מוטב שידענו קיימת ואין לוותר עליה. בקבל הרבה יותר קל לוותר על טענות בטחוניות כאשר מגיעים למשא-ומתן ישיר ולהסכם כן, הסכם אמיתי, כי מבחינה הגיונית, אם יש יחסי שכנות טובים, אם יש חתימה לאחתה, אם יש שלום אמיתי ובר-קיימא, בכלל לא קיימות בעיות בטחון. אולם ויתור על כל חלק מן הזכויות הלאומיות וההיסטוריות הרי זה כמו חתך בעצם ובבשר. אינני אומר שכדי להגיע לשלום לא נצטרך לחתוך את העצם או את הבשר, אבל צריך להיות מובן לעם ולעולם, שאין אנו מוותרים על הטענה ההיסטורית והלאומית, ושהיא קובעת בשבילנו. טענה זו חשובה אפילו יותר מהטענה הבטחונית, כאשר מגיעים למשא-ומתן על השלום.

אם כן, מה המסקנות שלנו היום, אחרי הניתוח הזה? המסקנה נמצאת בנבואת הגאולה של הנביא יחזקאל האומר: בפרק ל"ד פסוק י"ד: "והוצאתים מן העמים, וקייצתים שם, הארצות, והביאותים אל אדמתם, ורעייתם אל הרי ישראל, באפיקים ובכל מושבי הארץ". "ורעייתם" — אומרים לנו המפרשים, פירושו: התיישבות, התנחלות. אנו צריכים לשאוף לעלייה גדולה יותר, לקיבוץ גלויות. אנו צריכים לחזק את העלייה בכל הדרכים. אנו צריכים להיאבק על עליית אותם יהודים שאין נותנים להם לעלות ארצה. אנו צריכים בכל רגע ובכל יום ובקצב הרבה יותר מהיר לפעול להתנחלות ולהתיישבות, עירונית וחקלאית גם יחד, באפיקים ובכל מושבי הארץ. זוהי נבואת הגאולה. הבעיה הזאת של התנחלות עומדת לפנינו היום, וכפי שאנחנו רואים, הסיכויים לכך אינם רחוקים מאתנו היום. זוהי מולדתנו.

מדתה — שלום כזה הוא הפסקת-אש בשיטה אחרת, שרק מחלישה אותנו, השואפים שאיפה כנה לשלום, ומחזקות את הצד השני ומרחיקה את השלום האמיתי, כיוון שהיא מחזקת את התקווה של הצד השני להגיע למטרתו, שהיא ממש ההיפך משלום, היינו השמדה.

על כן, אם מבינים אנו עניין זה, רואים אנו איזו טעות, איזו שגיאה, יש בכל הדיבורים על ויתורים טרי-טוריאליים. בכלל כל הבעיה הזאת אינה רלבנטית, כי לגבי אירוגי החבלה הבעיה אינה שטח אדמה זה או אחר, אלא היעדר הלאומי הנוגד את עצם קיומנו. וכמו-כן הבעיה הטריטוריאלית בהחלט אינה הבעיה העומדת לפני ברית-המועצות. המדיניות שלנו, הדורשת משא-ומתן ישיר, אינה סימבטית ואינה מבוססת על עקשנות. היא מבוססת על הרעיון, שבטרים מתחילים לדבר על תנאי שלום, צריך שיהיה הרצון להשלמה עם המצב, להכרה הדדית במדינות, להסכמה ליחסי שכנות מתוקנים בלי להמשיך ביחסי איבה ובלי לשאוף למלחמה ולנצחון.

אינני מאמין שאנו יכולים להגיע להסכמה זו מהצד השני בלי ביטול או ריסון גדול ביותר של הגורמים השליילים שהזכרתי. מאידך גיסא, יש גורם חיובי, גורם ידיוות, זה העולם החפשי, ובראש וראשונה ארצות-הברית. אולם ארצות-הברית, אולי מתוך נוחיות, אולי מתוך עייפות, ואולי מתוך כך שיש לה הרבה בעיות, גם היא לפעמים רואה רק את העץ ואינה רואה את היער כולו. ארצות-הברית צריכה להבין שתמיכה במדינת ישראל, כמו בכל מדינה קטנה, היא לא רק עניין סובייקטיבי. הרצון לעמוד למדינה העומדת בסכנה ושואביה רוצים להשמיד אותה, זו בעיה של העולם כולו, שארצות-הברית מעוניינת בו, בעיה של כל העולם החפשי. ההתערבות הרוסית כאן, כפי שאמרתי, אינה אלא שלב ראשון בתכנית. חובה על ארצות-הברית להבין, שהרבה יותר קשה יהיה להתערב בשלב שני מלהתערב במצב כאשר העניין עדינו באיבו. על ארצות-הברית לפעול לטובת העולם החפשי, בהחלט גם כדי לעזור לנו, ועזרה דרושה לנו, אבל הודענו מהרגע הראשון, ואנחנו מודיעים כל הומון, שאין אנו דורשים ולא מבקשים התערבות פיזית של איזו מדינה שהיא בארצנו. אולם מאידך גיסא זכאים אנו לדרוש שמאזן הכוחות שמדובר עליו יפורש בדרך הנכונה ושיינתנו לנו הכלים והעזרה הכלכלית כדי שנוכל ליצור את כוח ההרתעה הדרוש, לא רק את כוח ההגנה הדרוש, אלא גם כוח ההרתעה הדרוש כדי למנוע מלחמה נוספת וכדי לקדם את השלום. חובה על ארצות-הברית במיוחד, כי היא המעצמה הגדולה היחידה בעולם שיכולה לעמוד נגד ברית-המועצות, להתערב מבחינה מדינית, על אף ההתערבות הקיימת עד היום. אינני רוצה לעמוד על אפשרויות אחרות, גדולות יותר. אין אנו מבקשים את עזרת ארצות-הברית פיזית נגד ההתערבות הרוסית. אנחנו יכולים לעמוד בזה. אנחנו יכולים לעמוד בכך מבחינה בטחונית, אולם מבחינה מדינית אין לנו אותו כוח. חובה על ארצות-הברית לתת לנו את הגיבוי הדרוש מבחינה מדינית, כדי שהעניין לא יסתבך, כדי שההתערבות הזאת לא תביא לידי מצב הרה-סכנה לא רק לנו, אלא גם לאחרים, והרי ארצות-הברית כבר למדה מהנסיין עד כמה מוטב להתערב בהקדם מאשר באחרון.

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):
איזה נסיון? מה בהקדם ומה באחרון?

של כוחותיו למערכה על התעלה עצמה ולצורך התשת כוחותינו המוצבים בקו הפסקת האש ושביירתם.

המעורבות הסובייטית המבצעית היא אות מבשר רעה לא רק לישראל, ויש בזה מן המאכזב שהעולם החפשי, וארצות-הברית בכלל זה, טרם הגיב על כך, באופן שיהיה עשוי להרתיע את הרוסים ולרסן את העמקת החדירה הסובייטית המסוכנת. לא פחות מכך מדאיגה ההסכנות וההשתתחות האמריקנית באספקת מטוסים גוספים לישראל, נוכח העירעור החמור של מאון הכוחות באזור, וזאת עקב אשליות, לחצים ואי-טרסים מדומים במדינות ערב.

בל גרפה מן המאמץ להשגת הציוד ההכרחי לחג-נתנו, ובל נחלל להצביע על המשמעותיות הגלובליות המדיניות של ההתערבות הסובייטית במרחב זה, ואני מאמין שדבר זה סופו לתת את פרי.

אך, כתמיד, קובע בעיקר מעשנו העצמי, המתחייב מצריכי הבטחת קיומנו ובטחוננו. הננו מצויים עתה על הערכת מצב חדשה המביאה במניין את הנתונים החדשים שנוצרו עם העמקת החדירה הרוסית לאזור ועם המעורבות הסובייטית במצרים, לחשב את צעדיו נוכח התפתחויות שליליות אפשריות, ולהסיק מסקנות אמיתיות לגבי מהלכינו הצבאיים בבאות, אשר יכול שצטטרך לפעול לפיהם במקדם או במאוחר.

איש לא יוכל לומר לנו בוודאות מה יכולים להיות צעדיו הבאים של הגורם הסובייטי, אשר עד עתה נתפרש מעל שמי מצרים, אך נמנע מהתערב באורח מבצעי בקרב על התעלה ובחיפוי על ההכנות המצריות הממ-שיות בסמוך לה לקראת המערכה הבאה עליה. אפשר להניח כי הרוסים, אחר כניסתם לתפקידים מבצעיים, בוחנים ובודקים היטב את תגובת ארצות-הברית, את תגובת העולם ואת תגובתנו אנו בטרם יעשו צעדים נוספים. וסביר הדבר, כי צעדיהם הבאים של הסובייטים, לחומרה או לקולה, לא יהיו משוחררים מהשפעתן של תגובות אלה, אשר עשויות להזמין מעורבות מעמיקה או להרתיע ממנה — הכל לפי טיב התגובות, אופיין ורצינותן.

מסתבר שאין לנו השפעה מספקת על התגובה האמריקנית למעורבות הסובייטית, אך אנו שליטים על תגובותינו, על תכניתנו ועל מעשינו.

אין איש אחראי אשר יקל ראש באפשרות התמורה של התנגשות בקרב בין טייסי ישראלי לבין טייסי סובייטי, ואנו חייבים לעשות ככל שרק ניתן להיגור מכל צעד בלתי-הכרחי ולנקוט כל אמצעי זהירות, כדי למנוע את הדבר החמור הזה, אף אם מחייב הוא לעתים הימנעות מפגיעה במטרה צבאית מצרית, שמן הרצוי היה לפגוע בה מבחינה איסטרטגית או טקטית. אך עלינו גם לחזות בעיניים פקוחות התפתחות שלילית אשר לא תתיר לנו מוצא אלא לפגוע במטרות המסכנות את המערך הצבאי שלנו וללחום על קווי הגנתנו נגד כל תוקף, אפילו יהיה זה תוקף סובייטי, אם יתנכל להם ויסכן בפועל ובמשמ את בטחוננו של המדינה.

חברי הכנסת, עם כל החומרה שבדבר, אין להוציא מכלל אפשרות כי כשלוץ המצרים בהצבת הטילים הח-דישים ממערב לתעלה, כפתחה למערכה הגדולה על התעלה עצמה, שהם משתוקקים לה, תוך נסיון לעקור אותנו ממנה, יביא להי קירוב הטייסים הסובייטיים אל אזור המים במגמה להעניק סיוע אווירי לכוחות מצריים

אין לנו רשות — גם כלפי דור זה וגם כלפי הדורות הבאים — לא לפתח את ארץ מולדתם בשבילם. אנו חייבים לפעול בדרך זו לפיתוח הארץ כולה ולישיבה. וזה בלי להתחשב במה שיהיה כאשר נגיע לשולחן הדיונים, שנשב לידו ללא כל תנאים מוקדמים. אני מקווה, אני בטוח, שנגיע לעלייה גדולה נוספת, שנגיע לקיבוץ גלויות מלא ושנגיע, בסופו של דבר, לשלום אמיתי.

עמא פיזא ישראל. יש לנו סבלנות עצומה, אבל לא בכל עניין אנחנו פועלים בדרך הסבלנית ביותר. במשך עשרים שנה אנחנו נמצאים במצב מלחמה. קרבנות רבים ניתנו וקרבנות רבים דרושים כמעט מדי יום ביומו. אפשר להבין את הכאב והצער, אולם ההיסטוריה מוכיחה ששום עם שנאבק לריבונותו ונאבק לעצמאותו לא הגיע לכך תוך זמן קצר ותוך דור אחד או שניים. זה הגורל, זה גורלו של כל עם, וזה הגורל שלנו. היום, ולא כמו במשך אלף ושמונה מאות שנות היותנו בגלות, אנחנו נאבקים לא רק על קיום, אלא גם על התקדמות, על הבטחת העתיד במולדתנו ובארצנו. נמשיך בדרך זו ובעזרתה נגיע אל השלום שאנחנו שואפים אליו.

ה"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו לחבר-הכנסת האחר.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מצטרף לדברי ההערכה לדוד בן-גוריון, מראשי הבונים של המדינה והלוחמים על הקמתה, מי שעמד בראשה במשך שנים רבות והיה חבר בכנסת מאז היווסדה.

חברי הכנסת, המעורבות הסובייטית המבצעית בסיכ-סוך הישראלי-ערבי היא בלא ספק התופעה המרכזית והמדיאגה ביותר של העת האחרונה, והיא מצביעה על נקודת-מפנה חמורה מאוד במלחמה שאנו עומדים בה. בכוחה לגרום הידרדרות במצב, העללה להוליד להתלק-חות מלחמתית גדולה ולהביא לידי עימות בין המעצמות הגדולות, שיש עמו סכנה לשלום העולם.

אין ספק, כי מהלך סובייטי מסוכן זה, המעמיק את החדירה של צבא ברית-המועצות לאזורנו — והקשור בחלומות הרוסיים הישנים לחדור אל הים האדום ואל האוקיינוס ההודי דרך תעלת סואץ — מטרותו המיידית אינה אלא לחלץ את נאצר ממצוקותיו, לתוכן נקלע עם מלחמת ההתשה נגדנו, שעליה הכריז ובה פתח בשנה שעברה, ולאפשר לו גיבוש המערכה הצבאית נגד כוחותינו.

אחד הצלחותינו הבלוטות בעמידה מול האש האר-טילית המצרית ובהדיפת ההתקפות על מעוינו בגדה המזרחית של התעלה, בסיכול התכניות לצלוח את תעלת סואץ כדי להיאחו בסיני, ובשיבוש חמור של כל מערכת ההכנות המצריות לחדוש כללי של המלחמה נגדנו — נחלצו הרוסים להצלחתו. אין שחד לטענה, כי הטיסות המבצעיות של הטייסים הרוסיים בשמי מצרים נועדו לצרכים דפנסביים, אפילו יש במערב הנוטים להאמין בכך, או שנוח להם להעמיד פנים כי הם מאמינים בכך. המטריה האווירית שפרשו הסובייטים בשמי מצרים לא באה אלא לאפשר לנאצר לערוך כוחותיו עריכה מחודשת בעומק, ללא הפרעה, לקראת מלחמה אשר הוא חותר לחדשה, ולאפשר לו ריכוז גדול

בנו מאדמתה, — לא נירתע מכל מעשה הכרחי, ולא מעבר להכרחי, בצד זה ובצד ההוא של הגבול, כדי להשליט סדר, לפגוע במחבלים המבקשים את מותנו, ולהציל חיי אזרחים חפים מפשע.

אדוני היושב-ראש, אחר אמר את הדברים האלה אני מבקש גם לומר שהמעשה הבטחוני רב-התועלת, הפעיל והיוזם, איננו בא בסתירה בשום פנים למאמץ השלום. להיפך: זה משלים את זה. גם מאמץ השלום חייב להיות רב-תועלת, פעיל, יוזם ובלתי-גלגלי. אמת הדבר, מדיניותה של ישראל מאז מלחמת ששת הימים, ועוד קודם לכן, מקפלת בתוכה את מימוש הבטחון תוך חתירה מתמדת לשלום. אלא שנכון גם שקולות המל-חמה נשמעים ונראים יותר — הן בעולם והן בארץ — משנשמעים ונראים קולות השלום, והיזמות הצבאיות שלנו תקפו ובלטו יותר מיוזמות השלום שנקטנו. והגיונו הדברים לידי כך שלא רק בעולם, ולא רק בין אויבים מושבעים יש המטילים ספק בכוונות השלום שלנו, אלא גם בקרב בני עמנו פה בארץ. אין אנו זכאים, לדעתי, להקל ראש בכך, אפילו נוגע הדבר למיעוט קטן. שכן ה"לדירות" זה זורע רפיון ואי-אמון, העולים מתוך הטלת ספק בהכרחיותה ובצדקתה של המלחמה הכפויה עלינו. וגדולה סכנתם לכו"ח עמידתנו.

החתירה לשלום, כמו הפעילות הבטחונית, מחייבת ערנות מתמדת, פעלתנות, יזמה ותגובה בעוד מועד.

אינני מסכים לדעתו של ידידי הטוב חבר-הכנסת צדוק, הטוען שנקטנו כל היזמות האפשריות בתחום השלום. אני בטוח שעמדתה היסודית של הממשלה נכונה, והיא הדרך לשלום, ושהממשלה חותרת בכל לב אל השלום. אבל אינני יכול לומר שכל יזמה שאפשר היה לנקוט — אמנם ננקטה. ואבאי שתי דוגמות שביעני מוזרות על פאסיביות בלתי-סבירה בתחום המדיני. כמובן, איננו יכולים ואיננו צריכים להשליט את עצמנו, אבל יש ערך ומשקל לא להכרת העולם ולהכרת העם בארץ שלא החמצנו שום הזדמנות בחתירתנו לשלום. מקרה ראשון: בימים אלה אמר חוסיין מלך ירדן לכתב העתון "דר שטרן" כי הוא יהיה מוכן לשיחות עם ישראל, בתנאי שירושלים תהיה אחד הנושאים בשיחות אלה. איש אינו משלה את עצמו לגבי אי-תלותו של חוסיין בנאצר בכל הנוגע למשא-ומתן עמנו. בכל זאת, אני שואל: מדוע לא נשמעה תגובתנו המוסמכת בדבר נכונות למשא-ומתן ללא כל תנאים מוקדמים, וכי קיימת נכונות מצדנו לדון עם ירדן בכל נושא שזו תעלה במשא-ומתן, לרבות עניין ירושלים, כפי שכבר הודיעה פעם ראש הממשלה? ואמנם, יש עמנו מחשבות, רעיונות והצעות לגבי ירושלים בירת ישראל המאוחדת, אשר יבטיחו גישה חפשית למקומות הקדושים למוסלמים, כלוצרים וליהודים, כמו גם סטטוס דתי מסוים למוסלמים ולירדן כמדינה מוסלמית. דוגמה שנייה: בדאיון לידי וולט" מן השבוע שעבר אמר נאצר שהוא תומך בחווה שלום עם ישראל ברוח החלטת מועצת הבטחון מנובמבר 1967 ויכיר בגבולות ישראל מלפני מלחמת ששת הימים ובזכותה לחופש שיט במפרץ עקבה, תמורת פינוי כל השטחים הכבושים ויישוב הבקיה הפלשתינאית על-ידי הקמת ישר-בית חדשים לפליטים או תשלום פיצויים לאלה שירצו בכך.

אם אמנם נאמרו דברים אלה מפי נאצר, הרי יש בהם בכל זאת משום הסתלקות משניים מתוך שלושת הלאומים של חארטום: נכונות לשלום עם ישראל ולהכרה

בהכנותיהם המלחמתיות. כן לא יוכל איש לומר בבטחון, כי לא יכול לקרות שטייסים סובייטיים יחצו את שמי התעלה אל תחום סיני, בסיוע לכוחות מצריים שינסו ליצור ראש-גשר ממזרח לתעלה, בטענה סובייטית כי אין הם פוגעים בכך בריבונות הישראלית, מכיוון שסיני אינה אלא טריטוריה מצרית, כביכול, והם חודרים לתוכה בהסכם עם המצרים.

צריך להיות ברור לכל, ובאופן חד-משמעי, כי במקרה כזה נשיב מלחמה בהגנה על המדינה, כי רק בכך סיכוי לעמידתנו, בטחון לקיומנו ועתיד לעצמאותנו. לא נירתע גם ממלחמה נגד כוחות של מעצמה אדירה באין כל ברירה אחרת, בעת שיהיה הדבר עלול לסכן את קיומנו, לכבול את דיננו, לדחוק אותנו אל תנאים חסרי הגנה ולסלול למעשה את הדרך לערבים לכלות בנו את מלאכתם במעשי הרס, הרג והשמדה, אפילו אין ברית-המועצות מתכוונת להביא חורבן על ישראל, כפי שאני מאמין. אין זה בלתי-אפשרי, כי עצם הידיעה הברורה לכל שכך נהג בהגנה על המדינה ועל חיי אזרחיה — ולא נהיה לא כ"כ-סלובקיה ולא כבי-אפרה —, עשויה למנוע התמודדות טראגית זו, שהגנו חייבים לעשות כדי להאפשר כדי למנוע אותה.

חברי הכנסת, שבועות האחרונים חלה הרעה גדולה בגבולנו עם לבנון, אחד שתי עשרות שנים של שקט, לאחר שאירוגני החבלה העבירו לגבול זה את עיקר פעולתם נגד ישובינו האזרחיים. העתקת הפעילות לגבול זה נותרה לאחר כשלון המחבלים בעבר הירדן, במגמה לנצל את התנאים הטופוגרפיים הטובים יותר והנוחים יותר של חבל-ארץ זה, את היעדרם של סידורי בטחון מיוחדים בו, כפי שהם מצויים בבקעת הירדן, ואת חולשת ממשלת לבנון וצבאה. אין להכחיש כי ההתגוננות מפני חדירות חבלניות ופעולות ירי מלבנון מעוררת בעיות מדיניות מיוחדות, בצד הבעיות הבטי-חוניות והחדשות שנתעוררו. אולם צריך להיות ברור כי בטחון התושבים וקיום החיים הסדירים בישובי הצפון הוא מעל לכל, ושום שיקול, כמו שום לחץ מבחוץ, לא יכריע את צרכי הבטחון הראשוניים וההכרחיים שלנו. שכן, חובתנו היא להבטיח כי אזרחי ישראל לא יהיו הפקר, וכי לא ייטשו כפרי הארץ שבסמוך לגבול, ודרכי הארץ יהיו בטוחות.

המצב בגבול לבנון נוכח ריכוז המחבלים בדרומה של ארץ זו מחייב פעילות מיידית להחזרת הבטחון ולהטחת חיי אדם. יש לחזק את הישובים, לבצר אותם ולבנות בהם מקלטים לכל האוכלוסיה. יש לשפר את סידורי ההגנה הפאסיבית לאורך הגבול, בייחוד באותם המקומות שם עובר הכביש בסמוך לגבול והישוב קרוב אף הוא אליו, תוך ניצול אמצעים טכניים שונים המת-אימים לחבל-ארץ זה. כפי שנעשה הדבר במקומות אחרים. והייבים אנו בפעולות סדיקה וסיור מעבר לגבול, כדי להבטיח מפני נסיונות ירי משם, במרגמות, בבאזוקות ובקטיושות, שפגיעתן מסוכנת וקטלנית ביותר, כפי שנו-כחנו לדעת לא אחת, ולאחרונה במקרה המזעזע והטראגי של ההתקפה על אוטובוס-הילדים.

ממשלת לבנון יודעת היטב כי אין אנו מעוניינים לפגוע בריבונות ארצה ולערער את משטרה הפנימי. אך עליה לדעת שאם תתרשל בהנהגת סדר ושקט לאורך הגבול, ששרדו לאורך גבול זה מאז מלחמת השיחור, והטרוריסטים יוסיפו להשתולל בתוכה ולפגוע

מך ביותר, ומפי ראש דובריה של ישראל, וכי הכל הועמדו שוב על העובדות הנכונות, כדי שאפשר יהיה להיווכח מיהו התוקפן והנוקשה ומי הנתקף והחותר להסדר.

כאשר האונתי לדבריה השקטים והבטחים של ראש הממשלה, נזכרתי בדבריו של משורר התהלים, המציין כנראה גורל לאומי. וכך אמר במדי נפשו: "דבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום. אני שלום, וכי אדבר — המה למלחמה". קשה למצוא ביטוי הולם וממצה יותר למצב בה של ישראל הנושאת עיניה לשלום. אך עם כל הקושי שבמצב זה חייבים אנו לגבש בהחלטות מקסימליות גם את דרכה של ישראל בחתירתה למטרה זו ולהציגה לפני העם והעולם. דרך זו צריכה להיות ברורה לכל: לאויב, ליריב ולדידך גם יחד. כי לא פעם פורצים סיכונים צבאיים, מפני שצד מסוים אינו בטוח לחלוטין בצעדיו של הצד שכנגד או משלה את עצמו לגביהם. לכן, חשיבות רבה לכן שמנהיגי ארצות ערב ותומכיהם יידעו ללא צל של ספק מה תהיה תגובתו על צעדים מסוימים מצדם. הכרח הוא שיהיה גלוי וידוע לחלוטין כי ישראל תעשה כל מה שבכוחה לקיים בידה את עמדות הפסקת האש עד לבוא השלום. הכרת שיהיה ידוע כי לא נירתע מהגנה על עמדות אלה, גם אם ההתקפה עליהן נשענת כעת על סיוע צבאי סובייטי ישיר וניכר. מי שרוצה להשיג מאתנו ויתור, אולי יוכל להשיגו ליד שולחן הדיונים, אך לא בדרך איומים והטלת פחדים. לא נבהלנו מאיומים שהשמיים אויבנו ויריבנו במשך עשרות שנים; איננו גרתעים היום. אין פירוש הדבר שאנו מקילים ראש, חלילה, בסכנה הנשקפת מהסיוע הצבאי הסובייטי הישיר. והדבר האחרון שאנו רוצים בו הוא התנגשות בכוחותיה הצבאיים של ברית המועצות. בוודאי נעשה כל מה שביכולתנו לכל ניגע ליד התנגשות טראגית כזאת. אבל איום בהתנגשות אפשרית, עם כל חומרתו, לא ירתיע אותנו מלמלא את המוטל עלינו. אני מאמין, כי אם יהיה דבר זה גלוי וידוע בבי"ר, יש תקווה שלא יתרחש והמאורעות לא יתגלגלו מאליהם, ללא ביקורת וזכרה, למצב חמור עוד יותר מן הקיים היום. כי יש הבדל בין נוכחות סובייטית באזור לבין לוחמה סובייטית פעילה. לוחמה כזאת, אם תבוא, חלילה, תיצור מצב צבאי חריש, שהעולם המערבי לא יוכל בשום פנים להיות אדיש כלפיו ולעמוד מנגד נכון. לכן, אם יש סיכוי למנוע את ההידרדרות העלולה לבוא, הרי יעשה הדבר על-ידי הבהרת עמדתנו.

כשם שדבר זה צריך להיות ידוע לאויבנו, לגבי סיכון המלחמה, כן צריך שעמדתנו לא תותיר צל של ספק בלב ידידנו לגבי סיכוי השלום. מוכנים אנו לקרבות למען השלום. וגם דבר זה חייב להיאמר בצורה שלא תניח מקום לספיקות בלב אלה, שעל עזרתם וסיועם צריכים אנו לסמוך. ואם אמנם, כפי שנאמר לעיתים, אין ידידנו, ובפרט ידידנו האמריקנים, מבינים כל צרכם את הנוסחה שהשמענו בדבר נכונותנו להיערך משני עברי הגבול המוסכם במקרה של שלום, ואם נוסחה זו נראית להם מעורפלת, — אין מניעה שגבהיר אותה ושננקוט לשון שתתן ביטוי מדויק למה שאנחנו נכונים לו. אין לנו צורך להתחפר מאחורי נוסחאות מעורפלות. אנו מחוברים דינו במוצבים ובמעוזים לאורך קווי הפסקת האש. אם יהיה צורך, מותר לומר, כי פירוש של דבר זה הוא, כי לאחר כריתת הסכם השלום נפנה אותם שטחים שיהיו מעבר הגבול מזה להיערכותנו המחודשת.

בה. אמנם הננו מכירים היטב היטב את ארחותיו של נאצר, את הערמה שבניסוחיו ואת שתי הלשונות שהוא נוהג לעתים להשתמש בהן, אחת כלפי פנים ואחת כלפי חוץ. אבל האם לא היה זה נכון מצדנו להגיב באורח מוסמך ולהצהיר, בתגובה על דבריו אלה, על נכונות ישראל להיכנס למשא-ומתן, וכפי שכבר אמרה ראש הממשלה, אפילו משא-ומתן נוסח רדוס, שראשיתו בלתי-ישיר והמשכו ישיר, ללא תנאים מוקדמים, כאשר הצד השני זכאי, כמונו, להעלות על שולחן הדיונים גם את החלטת מועצת הבטחון וכל בעיה אחרת שתיראה בעיניו? כי הרי זוהי כל הזמן עמדתה הבסיסית והיסודית של הממשלה.

חברי הכנסת, כשם שאנו עושים כל המתחייב מצרכי בטחוננו, בערות, בפעלתנות ובידימה מתחדשת, כך עלינו לעשות בזירה המדינית כל המתחייב מן החתירה לשלום ומהצגת ישראל כלפי חוץ וכלפי פנים כחותרת בלא הפסק אל השלום. עמידתנו היעילה והנועזת במלחמה הכפויה עלינו תקרב את השלום שסופו לבוא; ומאמץ השלום היום והבלתי-נלאה יחזק את לב העם במלחמה, כל עוד היא נמשכת.

ה"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר, ואחריו לחבר-הכנסת אביזרה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. גם סיעתי — ואני בתוכה — רוצה להביע עזרה על פרישתו של דוד בן-גוריון מן הכנסת. הוא היה האיש, אשר אף יותר מאחד-רים היה אחראי להקמת משטר פרלמנטרי עם קום המדינה: בעת מלחמה ובאין מסורות פרלמנטריות לעם היהודי; בניגוד לדוגמאות "מפתות" אשר שררו בארצות שמהן באו רוב העולים לישראל ובניגוד למשטרים שהיו מקובלים באזורנו. מאותו צעד מכריע של הקמת משטר כזה ניוונים אנו עד היום. לכולנו כאן היתה רעמת השער הבן-גוריונית וקולו הרועם סמל של אמונה, של כוח, של חתירה ללא ליאות למטרה המרכזית של הדור הזה בהיסטוריה היהודית. אנו חשים כי ללא השתתפותו של בן-גוריון בכנסת, — אף כי לא הירבה לבוא לכאן לאח-רונה — לא יהיה עוד הבית הזה כאשר לפני כן.

גזירת גורל היא שדור הולך דור בא, והמהגירות וההדגל עוברים מיד ליד. דור ממשכי הדרך יצטרך לדלות מתוכו לא פחות כוחות, חזון ובטחון, מדור הראשונים שהציב תמורות חדשים בפרשת דרכים בדבריו ימיה של האומה. גם היום — דיון זה יוכיח — אנו מוסיפים לעמוד במעלה הדרך שבהרנו בה, והיא דרכו של עם קטן ששבו נאלץ לעמוד במערכה על דברים בסיסיים ונפשו-טים, הגיתנים לאחרים ללא ויכוח.

ראש הממשלה בנאומה חזרה והושיטה ידה לשלום. במצב של יד מושטת קדימה עומדים אנו זה עשרים ושתיים שנה, ולמעשה כמאה שנה — מאז ראשית ההתיישבות היהודית בארץ. אין זה קל וגנו לעמוד כך כשידך מושטת, ואין זו המושתה לעברך מהעבר השני. בנאומה, שאני מברך עליו, סקרה ראש הממשלה את מאמציו השונים להסדר. טוב עשתה. כי העובדות הנכונות נשכחות ונבלעות בהמולה הרועשת של תעמו-לה מסלפת, ומדי פעם בפעם יש להעמיד דברים על אמתותם שוב ושוב. טוב כי נעשה הדבר באופן המוס-

לקידום השלום והרווחה בארצות מתפתחות. כל עוד זה אופיו של עם ישראל וזאת תשוקתו - הוא ניצח במערכותיו.

ה"ר מ. ר. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אביזורה, ואחריו לחבר הכנסת חזן.

מאיר אביזורה (הרשימה הממלכתית):

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. הרשוני נא להת- ייחס בדבריו לאותו נושא שפתחה בו ראש הממשלה, והוא פרישתו של דוד בן-גוריון מן הכנסת.

כתלמידים וחברים, שהיו עם בן-גוריון בשעותיו הקשות דווקא, רחב לבנו בשבועות האחרונים, כשהיינו עדים לגלי האהבה והיקר שבאו מכל החוגים ומכל הקצוות אל המדינאי הקשיש, ההשתאות לעוצמת אישיותו וחכמתו, שבאו לידי ביטוי חודר בהופעותיו האחרונות והיה בהן הד לימים הגדולים עת אמנם היינו דלים בכוח, אך עשירים ברוח.

אמר פעם ב. ג'י: "מנהיג הוא אדם היודע לתת ביטוי לטוב שבפנים". ואם יש הסבר לכך, ש"מחירות ועד מק"י נשמעו לאחרונה דברי הוקרה עמוקים, הניכרים בכנותם, אין זה אלא שפולמוסן חריף זה, לא רק "סבא של יריב", אלא לא פעם איש ריב ממש, שפגיעתו כר- אבת, ידע ביסודו של דבר לתת בדרכו הארוכה את הביטוי המקיף ביותר לדברים היקרים לכולנו, לכולנו, מימין ומשמאל.

אילו רציתי לעסוק בפולמוס הייתי מתעכב על התופעה המעניינת של היאחוות בן-גוריון מצד חוגים שהיו מנוגדים תמיד, וגם היום, לתפיסתו הבטחונית והמדינית, שלא לדבר על התפיסה הפילוסופית-הציבורית שלו. במקום זה בחרתי נקודות אחדות מן המסורת המדינית של האיש שעמד בראש כשלושים שנה רצופה, נקודות שערכן מתמיד ויש בהן, לעניות דעתי, כדי לתרום לדיון שהכנסת עוסקת בו היום.

הנקודה הראשונה היא ההכמה לדעת שהמציאות המדינית היא מבוך של סתירות, שאין ניתנות, ברוב המקרים, ליישוב בכוח המאמץ האינטלקטואלי כשלעצמו. ההכמה היא להכיר בניגודים שאין ליישב אותם בכוח ההגיון המופשט. כך גרס בן-גוריון בשעתו "שיש להי- לחם ב'ספר הלכך' הבריטי כאילו לא קיימת מלחמה בהיטלר, ויש להילחם, לצד הבריטים, בהיטלר כאלו לא קיים ספר לבן". בדומה לכך הוא מסרב כיום להשו- תת במחלוקת שבין הממלכתיים את השלום בניגוד לשלמות הארץ, או את שלמות הארץ בניגוד לשלום, כדבריו בחודש שעבר כנסת בשדה בוקר: "מלחמת ששת הימים יצרה שתי מגמות כאילו חדשות: אוהבי שלום ושלמות הארץ. אינני יודע למי להשתייך - כל חי הייתי בעד שני הדברים". "אינני רואה סתירה בין שני דברים אלה, זה לא שתי מפלגות אלא זה שני מצבים"; ובהמשך הדברים - "אינני רואה בזה את השאלה העיקרית - יען כי זו לא השאלה שעומדת על הפרק: לא שלמות הארץ ולא שלום".

בדומה לכך גרס בזמנו במלחמת העצמאות, כדב- ריו: "מדוע אנחנו צריכים להודיע על הגבולות? הגב- לות ייקבעו על-ידי הצבא ולא על-ידי האו"ם... לאחר שהערבים לא קיבלו גבולות האו"ם והיתה מלחמה,

ודאי, אין זו מלת כישוף שאויבינו יוקסמו ממנה. אילו היה כך, כבר היה קסם זה פועל, שהרי בעיקרו של דבר כבר אמרנו את הדברים. אבל אם דיבור זה יכול לסייע בידנו להבהרת כוונותינו לגבי מטרות השלום - ונראה שכן הם פני הדברים - כי אז אין זו מלת גנאי, שבושה להעלותה על שפתנו. לא התכחשנו לשליחות השלום של השגריר יארינג, שבאה בעקבות החלטת מועצת הבטחון מנובמבר 1967. להיפך, מעוניינים היינו שיצליח בשליחותו להשכין שלום. ואיש אינו מאשים אותנו בהכשלת שליחותו. לכן, לסיכומו של הדיון הזה בכנסת, וברוח דבריה של ראש הממשלה, אני מציע שהממשלה תודיע, בגלוי ובפומבי ולו גם באורח חד-צדדי, כי היא מזמינה את השגריר יארינג לחזור לאור, ומציעה שיזמין את הצדדים לשלום, גם אם תהייה שיחות נוסח רודוס. יומה מדינית מחדשת כיום מצדנו תבליט שוב את כוונתה האמיתית של מדינת ישראל, אם תידחה על-ידי מנהיגי ערב ועל-ידי הסובייטים, ויבלט שוב מי חותר למה במורח התיכון. ומי ידע, אולי על סף הסיכון של מלחמה חמורה, ומתוך עייפות מהנוכחות הרוסית, יאותו עכשיו אותם מנהיגים למה שסירבו פעמים כה רבות בע- בר. מכל מקום, יומה כזאת עשויה להיות בעתה, מפני שהיא מבחירה היטב את עמדתנו. נחלנו אכזבה מן ההס- סנות והשהייה האמריקנית, הגורמת להתחזקות הצד השני ולהחרפת המצב. נראה לנו, שארצות-הברית חותרת לגיבוש עמדה פרו-מערבית כוללת, כי אינה רוצה להיות יחידה, והיא מבקשת שהמערב כולו יתאיץ לימינה. זוכרים אנו כי כזאת קרה במאי 1967, כאשר ביקשה ארצות-הברית לגבש כוח ימי גדול, שצריך היה לפרוץ את מצרי טיראן. לא יצא מכך דבר. ההססנות האמרי- קנית לא הביאה כל פתרון; היא החמירה את המצב, ובסופו של דבר פרצה המלחמה. גם את זאת חייבים אנו להבהיר ללא ספק.

מדברים בעולם, אדוני הוישב-ראש, על עירעור מאזן הכוחות ביננו ובין ארצות ערב. שמענו ידיעות מדאיות על כמיות הנשק העצומות הזורמות אל אוי- בינו. בוודאי, הממשלה תעשה כל אשר ביכולתה לתקון המצב. אבל העם יעשה כל מה שביכולתו, לבל יהיה שום עירעור במאזן הכוחות המכריע - הוא מאזן כוחות האנוש במדינה, כוחה העיקרי של ישראל במאבקה. אנו נהנינו ביננו - כן; אנו נתווכח - כן; אנו נחפש דרכי פתרון, כל אחד לפי הבנתו ולפי דרכו - כן; אבל נעמוד במערכה איתנים ללא סייג, ללא שיעור וללא רתיעה.

בימים אלה נתפרסם דאיון בעתון "מעריב" הכולל דבריהם של בוגרי השמיניות בקרית-שמונה, זו שלקתה כפליים מכל הארץ בשביה בפרענותי מדי האויב. וברשותכם אקרא כמה שורות בלבד; אמר אחד התל- מדים: "אבא - הוא ניצול השואה - אומר לי: אנחנו לא נברח עוד. אנחנו כבר ברחנו מספיק ממקומות אחרים. אבל אותך - אני לא אסכים בשום אופן שאותך תיחרג כאן. אין לנו כלום מלבדך. אמרתי לאבא: אני לעולם לא אלך מכאן. יהיה לי קשה - אתגבר". כל עוד זה הוא מאזן כוחות האנוש של ישראל - בלי לזלזל, חלילה, בצורך בכלים הטובים שעלינו לתת בידי אנשים אלה - אנו סומכים ובוטחים בו. יש סמל בכך, שבימים אלה ממש, כאשר עניים בדים כל-כך מת- קשרים באופק, פתחנו השבוע על הר הצופים מכון מחקר על שמו של טרומן, שעיקר תפקידו לחפש דרכים

שלום לשמו, שלום תמורת שלום, ולפי שעה להיות מוכנים לעמידה ממושכת עם עצבים חזקים ולהשיג בסופו של דבר שלום של מדינה שלא ניתן לנצחה.

המורשת המדינית של בן-גוריון מורכבת ועשירה. חכמת המנהיגות שלו היתה לבור לו מדי פעם את הנקודה המשמעותית ביותר לאותה שעה ולחזור עליה בלי הרף, מבלי שיתייגע ומבלי לחוס על שומעיו פן יתייגעו הם, לחזור בפשטות מודגשת וחודרת. ויעיד ר"י שומם של כל אותם דגשים עד היום.

וכבר הסביר המשורר נתן אלתרמן ז"ל, שכאשר הזרקור הבן-גוריוני מתרכז בכל עוצמתו בנקודה אחת דומה שהכל מסביב שרוי בצל. לא שבן-גוריון אינו רואה את השטח הבלתי-מאור באותו רגע. השטח הפרברי לא נעלם מעיניו — כי אילו לא תרה עינו בשטח כולו, כיצד היה מוצא אותה נקודה, בה בחר להיות מוקד?

במסכת פעילות ציבורית של שבעים שנה, מאז יסד אגודה ציונית בפלונסק — מספר הנקודות המודגות שות מצטרף למסכת עשירה ומורכבת. ואם בחרתי כמה נקודות, אף איש קשר פנימי עמוק ביניהן, הרי מצד אחד אין זו אלה העלמה בצצה המולד מתוך המורשת, אולם מצד שני אולי זה יותר מדי. בן-גוריון היה דאי מתרכז רק בנקודה אחת — אבל אין בן-גוריון אלא אחד.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת חזן, ואחריו לחבר הכנסת וילנר.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ס):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. מה אוסיף עוד לדברים היפים והנרגשים של חבר הכנסת אביזוהר על דוד בן-גוריון? אני יכול לחלוק על הערכה זו או זו שבדבריו לגבי עמדותיו של דוד בן-גוריון, אבל לא על הערכתו היסודית לאישיותו. לדעתי, דוד בן-גוריון עזב את הכנסת כפי שחייב היה לעשות זאת מתוך נאמנות לעצמו: לא עיף ולא, לא כפוף-קומה, כי אם נמרץ, מעו כתמיד ללחום על עמדותיו, ממשיך בעבודה רוחנית יוצרת. הוא עזב אותנו כשכול הוכחה ניצחת שמי שנשאר נאמן לאמונת חייו היוקדת — נשמות נשארות צעירה על אף גילו. אני מאחל לו עוד הרבה שנים של זיקנה צעירה, סוערת ויוצרת, כיוקנתו עד עכשיו.

וכעת לבעיות החמורות, להן מוקדש דיונו זה.

אני חושב שאסור לנו להתעלם מכך שמצבו הבטחוני החמיר מאוד. תהיה זו בריחה מן האמת אם לא נראה אותה כמות שהיא. הסובייטים התקרבו מאוד אלינו. הם היו כאן מזמן, ואנו ידענו על כך. אבל יש הבדל לא כמותי, כי אם הבדל איכותי, בהופעתם בזמן האחרון לעומת נוכחותם עד כה. ידענו שהם מתקרבים יותר במצרים כטכנאים, כיועצים; ידענו שהם מתקרבים יותר ויותר לתעלה; ידענו שהם מתפרסים יותר ויותר ויורדים ליחידות הצבאיות הקטנות. עכשיו הם הופיעו כלוחמים, כטייסים, ואסור לנו שלא לדאוג את כל חומרתו של הדבר.

יש טוענים בוודאות שברית-המועצות אינה מתכ" ונות לפגוע פגיעה של ממש, קשה, במדינת ישראל. הלוואי. אני אינני יודע. עלינו לכלכל את מעשינו מתוך

והמדינה קמה רק בכוח המלחמה — הגבולות שלנו נחתכו על-ידי הצבא."

נקודה שנייה שיש בה כדי לתרום לדיון שלנו היא תפיסת הריאליזם המדיני. יש שני סוגי ריאליסטים. בדרך כלל נחשב לריאליסט מי שמכיר בעובדות בעיניו. אך ריאליזם נוסח בן-גוריון הוא המביא בחשבון את העובדות שאפשר ליצור; זהו ריאליזם נועז, ריאליזם היודע את כוחו היוצר של הרצון החזק. משל למה הדבר דומה? שמעתי מפי דב סדן, מה שמע הוא מפי ברל כצנלסון. אמר סדן לברל כצנלסון: "הגך משול למי שעומד ורואה לפניו שבילים מתפתלים, ובכל שביל ושביל נראית חיה רעה ואורבת, פה אריה ופה ברדלס, פה נחש עקלתון ופה נחש הכרית — והניצב אינו רואה אפשרות הבקעה. מה שאין כך בן-גוריון, המכה כלפי הברדלס באצבע צרידה ואומר: 'חתול הוא' ויורד ומב-קיע". אמר ברל לסדן: "סבור אתה, פיקחות אמרת ולא אמרת אלא דבר שטות. כמוני כמוהו רואה כי ברדלס הוא, אבל הוא אומר: 'ההבקעה כורת היא', ולשעה קטנה הוא עושה לו לב של שני ברדלסים — ומבקיע לו דרך".

הנקודה השלישית היא הפרימט הבטחוני, תוך הכרה במגבלותיו. בן-גוריון הוא האיש שהעמיד את הבטחון בראש סולם העדיפויות. בהנהגתו. נכנסו לשימוש הסיס-מאות "הטובים לצבא הקבע" ו"הטובים לטיס"; הוא שמר על צה"ל כעל בבת-עין, ודאג להוציאו אל מחוץ לתחום המפלגתי. הוא שקבע כי מדיניות-החץ תהיה כפופה, במידה רבה, לשיקולי הבטחון. יחד עם כל אלה חזר והדגיש כי הלחימה היא מבחינתה הכרת ולא פתרון. אחרי מיבצע קדש, בדבריו אל חברי המטה הכללי, הציג בבהירות את חוסר הסימטריה היסודי שבינינו לבין הער-בים: להם מספיק נצחון אחד כדי שישנו את מטרותיהם. משום כך הם יכולים להרשות לעצמם שבע תבוסות, בלי לוותר על הרצון לחזור ולנסות. אך לנו די בתבוסה אחת ולא גוסיף להתקיים.

המסקנה, מכך היא לראות לא רק במצב הבטחוני חוסר ברירה, אלא גם בהכרח לנצח חוסר ברירה. מעולם לא דבק בן-גוריון בסמלים מאטריוולוגיים, וכאשר הצי-עו לו להנהיג בצבא עיטור ברי-כוכבא, כך סופר לי, הגיב: "אני רוצה לצה"ל מופת של מפקדים שניצחו ולא של מפקדים, שלמרות עוז-רוחם וגבורתם הפסידו בקרב".

לדעת שדיבורים וניסוחים אינם משנים את המצי-אות, לא לוותר על מטרות-יסוד, אפילו השגות נראית רחוקה, אפילו קשה ברגע זה ליישב אותן זו עם זו — מהי לדעתי המסקנה האקטואלית מראייה כזו? — המסקנה היא שאנו מסבכים עצמנו בוויכוחים בטרם עת, מתקשרים ללא צורך לעמדות הנוגעות למצבים היפות-טיים ומחריפים מחלוקת מיותרת.

להיות מציאות, במובן זה שגם הרצון היוצר, הרצון החזק הוא חלק מן המציאות המתהווה, להוציא תבוסה מכלל אפשרות, לא על-ידי התעלמות ממגבלות כוחנו, אלא על-ידי המעשים המבוססים על הבטחון, שנע-לגיים מתוכנו, בשעות המבחן הגורליות, לב כלבם של שני ברדלסים — ושבזירה המוגבלת שלנו אנו מסוגלים לקיים כוח שאין לנצחו — מהי המסקנה האקטואלית המתחייבת מגישה כזו? — המסקנה היא שלא להיות רודפי שלום מתוך פחד, מתוך חשש "ממה יהיה", אלא

להתרכז במערכה בעמק הצר שבין הר עיבל והר גריזים, בין הר התקווה והר החללון, בין הכורח לעמוד על התעלה ולעשות את הכל כדי שנוכל לעמוד על התעלה עד בוא השלום: הפצצות של הקו הראשון והשני של המצרים, ולא לחרוג מזה, אם אין זה כורח חיים. אם כורח חיים הוא, לא תהיה ברירה. אני מניח שאם נוסף לקיים את עליונותנו הצבאית, אם נוסף להרוס את הקו המצרי הראשון, לא תתחיל מצרים במלחמה גדולה נגד ישראל. רק מטורף עלול לפתוח במלחמה גדולה כאשר הקווים הראשונים שלו הרוסים, כאשר מולו צבא שמוכן להילחם ומדבר שהוא חייב לעבור, כשלנו עליונות אווירית.

היום, יותר מאשר תמיד, חייב צבא הגנה לישראל, שאומץ־רוחו ויוזמתו הם מעל לכל ספק בעיני כל אחד מאתנו, לחשב את דרכו בקור־רות, חשבון תכליתי וקר, מכיוון שאנחנו עומדים מול סכנה גדולה ביותר. עלינו להוכיח שני דברים, שלכאורה הם הפוכים: תקיפות והזירות. האויב העומד מולנו שונה הוא ממי שעמד מולנו עד עכשיו. אמרתי שב־רית־המועצות נתונה פחות במדינה אחת להשפעת דעת־הקהל. אף־על־פי־כן נתונה אף היא להשפעת דעת־הקהל. ולא זו בלבד. דעת־הקהל העולמית היא שתקבע מה היא מידת העזרה שגישו לנו אלה שמכונים להגיש לנו עזרה, מטעמים שונים, מתוך חשבון שלהם או מתוך ידידות, ובראש ובראשונה ארצות־הברית של אמריקה.

המערכה שלנו על השלום, המאמץ המתמיד לחזור ולהוכיח, לחזור ולהבליט שאם יש באזור הזה גורם שרוצה בשלום הרי זה אנחנו, — המערכה על השלום זהו היום חלק בלתי־נפרד של מלחמתנו על קיומה של מדינת ישראל. לא פיקפקתי אף לרגע ברצונה של מדינת ישראל בשלום. לא הטלתי אף לרגע ספק ברצונה של ממשלת ישראל בשלום. ציינתי רק בצער שבזמן האחרון ירד עלינו ערפל מחניק, והרבה דברים הועמדו בסימן שאלה; שהאווירה בארץ נעשתה דחוסה; שהנוער, הנושא על שכמו הוא את כל עומס המלחמה, והוא כל עתידו של העם, הנוער הזה שואל: האם "יש ברירה" או האם "אין ברירה"? כי הרי כוחנו ואומץ־רוחנו גובעים משני מקורות: ראשית, מן הבטחון המוחלט בצדקת מלחמתנו; שנית, מן ההכרה שאין לנו ברירה ואיננו יכולים אחרת, ולא ניתן לנו לבחור, זו היא הדרך ואין זולתה. ברגע שנסתם אחד משני המקורות הללו, העם הזה, שהוא עם אמיץ מאוד, חדל להיות עם אמיץ; העם הזה, שהוא עם מלוכד מאוד, חדל להיות עם מלוכד; העם הזה, שהוא מאמץ בנצחונו, מתחיל לפקפק. ומתוך כך, כאשר בזמן האחרון נשמעו מפי שרים שונים דיבורים שהטילו בספק את הקו המדיני הברור והנטוי של הממשלה לגבי מלחמתנו על השלום, התחילו ספקות. לא בלבי. אבל בשבילי הדבר החשוב ביותר היה מה חושב ומרגיש הנוער. זאת ועוד. הלא אין ספק שמעמדנו בעולם נעשה גרוע יותר. אני בא בטענה להסברה שלנו. אני יודע את הקושי האוב־ייקטיבי של הסברתנו. אבל אני יודע שלפעמים שר אחד המופיע, ושר שני המופיע בנאומו הסותר את עמדות הממשלה, מביא לידי כך ששום הסברה לא תועיל עוד. וכך מתחיל לכרסם הספק, הבאמת יצאנו למלחמה כדי להגן על חיינו או שאנחנו מתכוונים לדבר אחר לגמרי — לשטחים?

חברי הכנסת, אומר בפשטות: בשבילי היה נאומה

הנחה שהכל אפשרי, ועלינו לעשות הכל בכדי שהאפשרי הקודר ביותר לא יבוא.

ברית־המועצות מנהלת מדיניות מפוכחת, קרה, תועלתית, פרגמטית מאוד. היא תלויה פחות מאשר כל מדינה אחרת בדעת־הקהל העולמית. אין עליה מורא של דמוקרטיה פנימית, ואף־על־פי־כן אינה פועלת בחלל ריק, ואף־על־פי־כן אין היא יכולה לעשות כל אשר עולה על רוחה ועל דעתה. גם לה יש מיגבלות, ועלינו לרכו את כל כוחנו כדי לנצל את המיגבלות הללו ולא להתייחס לה להתקדם בכיוון שעלול להביא לידי אסון, לידי כורח של התנגשות ישירה בינינו ובין חיילי ברית־המועצות.

הדבר הראשון שעלינו לעשות כדי למנוע את האסון הזה, הרי זה להתנהג כך שב־רית־המועצות תדע, ללא כל ספק, שאנו נילחם, כי אין לנו ברירה אלא להילחם. אני אינני משווה אותנו עם צ'כיה מתוך התנשאות או התרברבות. כי לצ'כיה היתה ברירה ולנו אין. יכול להיות שההיסטוריה האנושית היתה מתגלגלת בכיוון אחר אילו היה לצ'כיה האומץ לעמוד מול הסכנה ולהילחם. אך אינני בא לקטר על עליהם. להם היתה ברירה. להם היתה ברירה לומר לעצמם: אם נילחם — אולי נסבול אבי־דוד גוראות, חורבן גדול, אולי ננצח, ואולי נוכרע. אם לא נילחם — נסבול עוד תקופת עבדות, אבל בסופו של דבר יפציע השחר, יבוא השיחרור, תורו של הסוצי־יאליזם ההומני, הליברלי, החפשי יגיע, צ'כיה תחיה. להם היתה ברירה. והם בחרו כפי שבחרו. לנו אין ברירה כזאת.

ועל הסובייטים לדעת שהם עומדים מול עם שאין לו ברירה. הוא אינו אמיץ מן הצ'כים, אך אין לו ברירה. כי נצחונם עלינו הוא נצחון שליטי ערב, ונצחון שליטי ערב הוא נצחון של הטרור הערבי, ונצחון הטרור הערבי הרי זו השמדת מדינת ישראל והישוב היהודי, זהו סוף קיומו של העם היהודי. עליהם לדעת זאת, ועליהם לדעת שלא מזו.

אני מאמין שאם ברית־המועצות תדע זאת, תחשב היטב את צעדיה, כי אינני מניח שהיא מעוניינת ורוצה בהתלקחות מלחמה. היא היתה צועדת קדימה אילו ידעה שבכוחה להפחיד אותנו. אבל אינה מסוגלת לה־חיד אותנו, כי לנו אין יכולת להיפחד, לנו אין יכולת להיבהל, אנחנו מוכרחים להילחם על חיינו — וגם נילחם.

אבל תנאי שני לכך שלא נגלוש למלחמה זו שאין אנו רוצים בה, הוא שנעזוב את חשבונות יוקרה ונעסוק רק בחישוב קר ותועלתני ונעשה רק מה שאנחנו מוכי־רחים לעשות, ונילחם רק מתוך חשבון קר לחלוטין — מה הכרחי לעשות כדי לנצח. ומה זה נצחון? להישאר עד השלום באותם המקומות ששם אנחנו עומדים היום. לא לזוז עד שיבוא השלום. לא לעשות יותר מכפי הדרוש כדי להגיע כך לשלום, ולא לעשות פחות מכפי הדרוש לשם מטרה זו.

אינני בא לבקר את ההפצצות בעומק. נאמן עלי צבא הגנה לישראל כאשר טען שבהפצצות אלה הוא מזעזע את המערך הלוגיסטי של הצבא המצרי בעומק, הורס את ההכנות שלו למלחמה גדולה ומקטין את הלחץ על קווי ההגנה שלנו. בככל מלחמה, ודאי נעשו שיגאות גם כאן. אבל זו היתה מערכה מחושבת שגם נשאה הרבה פרי. כיום חייב צבא הגנה לישראל

שלום מקובל על הצדדים. ב-29 במאי, לאחר עריכת דיון בישיבת ממשלת ישראל, מסרתי הודעה בכנסת, ובה הצעתי דרך ביצוע החלטת מועצת הבטחון באמצעות משא-ומתן. הסכם חתימה ליישוב התחייבויות חוזיות, כפי שיותו על-ידי הצדדים. בהודעה זו, כבמסמך כים הקודמים, הובהר, כי אנו רואים בעניין הגבולות עניין למשא-ומתן ולהסכם.

דברים ברורים, חותכים. והנה דבר משונה: העולם כולו התרגל לכך שמצרים קיבלה את ההחלטה, ואנחנו — לא. ראש הממשלה צודקת; מצרים קיבלה את ההחלטה הזאת ועיוותה את תכנה, היא הציגה אותה כהחלטה להוצאה לפועל. אנו פירשנו את ההחלטה פירוש נכון וקיבלנו אותה לא כהחלטה להוצאה לפועל, כי אם כמסגרת למשא-ומתן לקידום השלום. והנה על-ידי הטיטוש הממושך יצאנו מתגוננים כאשר מצרים היא התוקפת, במקום שיהיה להיפך — היא תהיה המתגוננת ואנחנו התוקפים. ושוב, אני יכול רק לשמוח שאכן היום שמענו שוב דברים ברורים וחותכים.

אינני רוצה לעסוק בבקיעות אחרות, כי נראה לי שהדברים שאנו עוסקים בהם היום הם הדברים החשובים ביותר שעל סדרי-יומנו, אבל אני רוצה לומר שני פסוקים על בעיה שהסברתה מצריכה נאום ארוך מאוד: קצה נפשי בוויכוח-הסרק על ישות פלשתינאית. תקטלוגי אם אני מבין מה זו ישות. אילו אמר לי משהו: ישות יהודית, לא הייתי מבין מה הוא סח. אני יודע: יש עם יהודי או אין עם יהודי, יש עם ערבי בפלשתינה או אין עם ערבי בפלשתינה. וגם כאן צריכים אנו לומר דברים בוטים ופשוטים. הייתי פעם חסיד הדו-לאומיות. אך לצערי הדו-לאומיות נקברה. היא נסחפה בנחלי דם ודמעות של שני העמים. אני מאמין בעתיד השותפות היהודית והערבית, אך אינני מאמין באפשרות של חיים משותפים של שני העמים במדינה אחת בדור שלנו. כל הדיבור של קבוצות הטרור על כך שהם רוצים להקים מדינה דמוקרטית שבה יחיו יחדיו יהודים וערבים — זהו דיבור ליצוא שכל כוונתו לרמאות, לא למעשה רוצים הם להקים מדינה בה יושמדו היהודים ולא יחיו יחד עם הערבים. אולם יש מולדת גדולה של העם היהודי משני עברי הירדן; כל זה הוא המולדת שלנו — משני עברי הירדן. זה שצריך צילק אותה, לא שינה בכך כלום. אולם באותו זמן זו גם המולדת של העם הערבי שחי כאן. הוא קורא לזה פלשתינה. והי זה גם מולדתו; כל זה היא מולדתו. הגנו שני עמים במולדת גדולה. לדעתי, אין ברירה אחרת אלא לומר באופן פשוט: זו מולדת משותפת דו-מדינית, של שתי מדינות, של שני עמים, ושניהם יצטרכו לוותר יתוריים קשים. כאשר אני מדבר נגד ההתנחלות בחברון, אני מדבר על כך בכאב רב. ואיני מתבייש בכך. איני צריך להיות יהודי דתי בכדי שאהיה קשור בנימים עמוקים ביותר לעיר הזאת, אבל אני יודע שגם לערבים יש בצד שלנו ערים ומקומות שהם מקור דשים להם. יצטרכו הם לוותר — נצטרך אנו לוותר. בין שתי המדינות הללו יצטרך לעבור גבול בטוח ופוחת בכדי שנוכל לבקר אצלם וזהם יוכלו לבקר אצלנו. שתי מדינות במולדת הגדולה, המשותפת לעם היהודי החוזר למולדתו ולעם הערבי החי כאן.

הי"ד מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, ואחריו לחבר-הכנסת יוסף תמיר.

של ראש הממשלה היום אחד הדברים המרגינים ביותר. אני יודע שראש הממשלה לגבי עצמה לא חידשה מאומה. מה שאמרה היום, היתה עמדתה אתמול ושלשום. אבל זה זמן רב לא נשמע הדבר בצורה כלי-כך ברורה, צלולה וחותכת כנאומה היום. זה היה דרוש לנו, זה היה דרוש לנו כדי שדעת-הקהל בארצות-הברית תהיה יותר אתנו ותעזור לנו ללחוץ על הממשל האמריקני כדי שיהיה לו קל יותר לעזור לנו; זה דרוש לנו כדי להשפיע על דעת-הקהל בעולם; זה דרוש לנו כדי שכאן, בארץ הזאת, יחדל הפיקפוק ותחדל המועקה, והיתה מועקה, וישוב הבטחון הנחרץ: אנחנו צודקים, ובמלחמה זו אנחנו לוחמים מתוך אין ברירה על הצדק של.

יש דברים שאין אני מבין מדוע איננו מוכנים לנסח את עמדותינו ביחס אליהם באופן עוד יותר ברור ונוקב. אינני מאמין בקסמים, בוודאי אינני מאמין במלה שהיא מחוללת פלאים, ושעל-ידי אמירתה משנים את המציאות. אבל לדעתי חייבים אנו, בהתחשב עם דעת-הקהל בעולם ובהתחשב עם כך שעסק לנו לא דיפלומטים מקצועיים אלא בהמון רב, גם בישראל, — חייבים אנו להשתמש בשפה ברורה, חדי-משמית, מובנת לכל.

הנה קיימת המלה "ניסגה". כבוד ראש הממשלה, אם יאמר משהו "ניסגה" ולא יוסיף דבר, אני יחד אתך נגד המלה הזאת. אבל גם אם יאמר משהו: "ניערך בקווים חדשים", ולא יאמר מתי ואיך, מתי יהיה הדבר — אהיה גם כן נגד. אבל אם יקום משהו ויאמר: כל עוד לא יהיה שלום, לא נזוז ולא ניסוג, ורק בבוא השלום, כאשר ייקבעו קווי גבול בטחון מוסכמים ומוכרים חדשים, רק אז ייסוג צבא הגנה לישראל לגבולות החדשים — אקבל זאת. עלינו להשתמש בשפה פשוטה, ברורה, כי הרי לא רוצים להבין אותנו. גם כאשר אנחנו אומרים דברים ברורים, גם אז משתדלים לא לשמוע מה שאנחנו אומרים. על אחת כמה וכמה כאשר אנחנו משתמשים בשפה דיפלומטית סבוכה. עלינו להשתמש בשפה פשוטה, האומרת לכל אדם את הכל, לא משאירה שום פיקפוק לגבי תכנם של הדברים — כן, אנחנו מוכנים לסגת אל גבולות בטחון חדשים בבוא השלום; אנחנו מוכנים להחזיר שטחים שהם מעבר לגבולות הבטחון החדשים, בבוא השלום, לא לפני כן.

זמן רב לא שמענו מעל הבמה הזאת ובפרט מפי סמכות כזאת כראש הממשלה דיבור ברור כלי-כך על יחסנו להחלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר. ושוב, בהדרגה נעשה הערפל סמיך יותר ויותר. היו כאלה שאמרו: מעולם לא קיבלנו עמדה כזאת, מעולם לא חייבנוה. היו שאמרו: חייבנוה, אבל החיוב שלהם היה כזה שאני הראשון הייתי מתקומם ואומר: כך לא חייבנו. לא חייבנו מעולם את ההחלטה הזאת כהחלטה של הוצאה לפועל, אבל התחלנו להשכיח דברים ברורים לחלוטין שנאמרו מפי שר החוץ, בעצרת האו"ם ב-8 באוקטובר 1968, ושאושרו על-ידי הממשלה, ואני מצטט: "ב-1 במאי הוסמן השגריר תקוע למסור במו-עצת הבטחון, כי ישראל מקבלת החלטת גובמבר בדבר קידום הסכם לכינון שלום צודק ובר-קיימא. על דעת שולחיו חזר וקבע נציג ישראל, שהגנו מוכנים לבקש הסכם עם כל אחת ממדינות ערב על כל העניינים הכלליים בהחלטה, וכי אנו מקבלים את הצעתו של הדר"ר יארינג להביא לידי מפגשים בין ישראל לבין שכנותיה, בחסותו ולמילוי שליחותו, במטרה של קביעת הסדר של

— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (וילנר, בן-פורת) —

באותו זמן ראויה לגיוני כל התקפה על ילדים, נשים ואזרחים. זהו פשע. בהפגזה ללא הבחנה שנוכחה אחר כך על כפרים בלבנון נהרגו 20 ונפצעו 42, ביניהם ילדים ונשים.

השאלה היא כיצד לפרוץ את מעגל הקסמים של שפיכות דמים מחמירה ובלתי פוסקת. במקום לחתור לשלום ממהרים אתם ליצור עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים, מחויבים את הקמת הקריה היהודית בחברון, מחויבים את גמר הכביש אילת-שרם-א-שייך, מחייבים את פתולות הדיכוי ברצועת עזה, — כל זאת על מנת לגרות את יציאת האוכלוסיה מן הארץ, או לפחות לגדה המערבית, על-מנת להכשיר את הקרקע לסיפוח הרצועה. בינתיים מספר הקרבות גדל והולך. אלה הם קרבות שווא, כשם שההתנחלות היא התנחלות שווא, כי כל המדיניות הרשמית תלושה מן המציאות הבין-לאומית והאזרחית ואינה אלא אשליה כשבלונה כבר נראה לעין. אתם אומרים עכשיו, כי פאנטומים אינם מספקים עוד. אתם אומרים עכשיו, שארצות-הברית צריכה להיות מוכנה להשתתף במישרין במערכה במזרח התיכון כבמזרח הדרווק, ואף יותר מזה: להיות מוכנה בשלב מסוים לעימות מלחמתי עם ברית-המועצות. מי רש הדבר — הידרדרות למלחמת עולם. החשבתם עד תום מה יהיה גורל ישראל במקרה של התלקחות תב-ערה עולמית?

אכן מתקבל הרושם, כי האיבה לברית-המועצות והשאיפה לסיפוחים מעבירות רבים בחוגים השליטים בישראל על דעתם, עד שאינם רואים כי הם דוחפים את ישראל אלי תהום. לא בהחרפת יחסים עם ברית-המועצות מעוניין עם ישראל אלא בחיפוש דרכים לשיפור היחסים, והדבר ייתכן אם ננהל מדיניות צודקת וראי-לית, אותה מדיניות שאפילו חוגים מסויימים בתוך מפלגת העבודה ובתוך מפלגות אחרות מציעים אותה. אתם עושים כעת אותה שגיאה שעשו בשנים 1947-1948 מנהיגים ערביים, אשר היו קשורים באימפריאליזם הבריטי. ברית-המועצות לא היתה אז אנטי-ערבית כאשר תמכה בהחלטות האומות המאוחדות, ובכלל זה בהקמת מדינת ישראל. ברית-המועצות אינה אנטי-ישראלית עכשיו, כאשר היא תובעת מאתנו — גם לטו-בתנו אנו — להגיע לשלום עם המדינות הערביות על בסיס כיבוד האינטרסים היסודיים של כל המדינות והעמים הנוגעים בדבר.

ברית-המועצות מעולם לא נתנה יד ולא תתן יד לחוגים קיצוניים בעולם הערבי השוללים את זכות קיומה של מדינת ישראל. מדיניותה העקרונית של ברית-המועצות לא השתנתה. היא מוכנה אף לחדש את הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל אחרי סיום הכיבוש וביצוע החלטת מועצת הבטחון. המדובר בביצוע ולא בדיבורים סתמיים על "קבלת" החלטת מועצת הבטחון כמסגרת למשא-ומתן ישיר והסכם על שורת עניינים הכלולים בהחלטה. כל הצרה היא, שהממשלה מתנגדת לביצוע ממשי של החלטת מועצת הבטחון.

מדרי בן-פורת (המערך, עבודה-מפ"ם):
אתה מדבר כאילו היית חבר גשיאות הסובייט העליון.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מדבר ממקור ראשון ואני סומך על מה שאמרו ועשו כל הזמן.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. היות ואני רואה שהכל נגוע בפרישתו של מר בן-גוריון, איני יכול אלא להגיד שגם אני מאחל לו אריכות ימים, ומקווה שיוכל להיווכח כי אנחנו צדקנו ולא הוא.

חברי הכנסת, כמעט שלוש שנים עברו מאז מלחמת יוני. היכן אנו עומדים? גם ראש הממשלה בנאומה, שלא חידש כלום, לא למד כלום ולא שכח כלום, מודה כי מצבנו קשה ביותר: מבחינה בטחונית — מספר הקרבות גדל והולך; התחלת שינוי ביחס הכוחות באזור לדעת ישראל; באופק — סכנת מלחמה כוללת חדשה באזורנו; באופק — סכנת הפיכת המשבר באזורנו לתבערה עולמית. מבחינה פוליטית — בידוד כללי של ישראל ביורה הבין-לאומית, במזרח ובמערב כאחד. עמי העולם חוששים ממלחמת עולם שלישית, וזעמם גובר נגד כל מי שמונע כביכול את המלחמות, הקרירות מקו-מיות. מבחינה כלכלית — מיליטריזציה מלאה של המשק ושל התקציב הממלכתי. כמעט רבע מהתוצר הלאומי ולמעלה מ-50% מהתקציב הממלכתי מוקדשים למל-חמה. סכנת משבר כלכלי באופק. יד השכר היראלי. בכל חלושת המישורים השתעבדות גמורה לארצות-הברית. במשך עשרים ושתיים שנות קיומה של מדינת ישראל מעולם לא היתה תלויה עד כדי כך במעצמה זרה, בארצות-הברית, כפי שהיא תלויה כיום.

הממשלה מלעיטה את העתונות העולמית בתע-מולה בדבר "סובייטיזציה" מדומה של מצרים. אך דבר שאין להטיל בו ספק הוא אמריקניזציה של ישראל. אפילו הדיון הזה בכנסת נדחה לשבוע מפני שהממשלה חיכתה לתוצאות ביקורו של שר החוץ בווינגטון. כלום אין זה הרפתקני מדי למסור את בטחונו של מדינת ישראל להכרעת שליטי וווינגטון והמונופולים האמרי-קיים, שבעצמם קועים בדם ובבוץ במזרח הדרחוק ובמשבר חברתי ללא תקדים בתוך ארצם?

(קריאה)

והאם אינטרס ישראלי לאומי היא תמיכת הממ-שלה בפלישה האמריקנית לקמבודיה ובקשתה מארצות-הברית שתלך בדרך זו גם במזרח התיכון? הלא השג-ריר רבין שהכריז כהרות ברוח זו ביטא בוודאי את דעת הממשלה. בכל אלה אתם פועלים נגד האינטרסים האמיתיים של ישראל ונגד בטחונו, נגד השתרשות של ישראל באזור הזה, ונגד השלום, שהוא עדיין בגדר אפשרות ריאלי, אם ננקוט מדיניות נכונה וריאלית. כל חישובי הממשלה התבדו: העם הפלשתינאי, שהתעלמנו מקיומו, נעשה לגורם פוליטי חשוב באזור כולו ובזירה הבין-לאומית. המשטרים באותן המדינות הערביות, אשר "העולם החפשי" התכוון להפילם בעזרתכם, התחזקו. המשטרים באותן המדינות הערביות ש"העולם החפשי" רצה ביקור הולכים ומתמוטטים, וגם זאת בעזרתכם.

עכשיו נפתחה חזית חדשה בגבול לבנון. הבאתם לידי תוצאה הפוכה מזו שרצינו בה: ליכדתם את כל העם הלבנוני. כאן התערב גורם פרובוקטיבי שהתקיף אוטובוס עם ילדים ליד ברגם. זהו מעשה נפשע של רסים מאחד האירגונים הפלשתינאים בהנהגת ג'יבריל, מעשיו הנפשעים החוזרים ונשנים של רסים זה נגד או-רחים מעוררים את השאלה: מי, בעצם, עומד מאחוריו ואת מי הוא משרת?

(קריאה: ברית-המועצות.)

חוברת כ"ד, ישיבה ע"א
— הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (וילנר, ביבי י. תמר) —

מאוחדת שאפשר לראותה שער לעזאזל, ושלום לא הושג. לכן אין יסוד להאשמות שהשלום מתעכב בגלל ממשלת הליכוד.

מלאו שלוש שנים מאז פרצה מלחמת ששת הימים. שכינו ממאנים לשוחח עמנו על השלום. הם מתכוננים למלחמה ומסתייעים בסיוע צבאי ומדיני רב-ממדים הניתן על-ידי הסובייטים. במצב דברים זה נראה מזה, אדוני היושב-ראש, ואולי אפילו מפליא, שהמוקד ביחסינו הבין-לאומיים עדיין הוא בדיאלוג שלנו עם ארצות-הברית של אמריקה, עם ידידנו האמריקניים; ובמידה פחותה — עם הידידים מהמערב העומדים מגד. לבעיה מרכזית זו יורשה לי להקדיש את דברי במסגרת הזמן העומד לרשותי.

לכאורה היה סביר לחשוב, שפרק זמן עמידתה של ישראל — מיוני 1967 ועד היום — מול שכניה-אויביה ומול המעורבות הסובייטית המוגברת דיו לייצב את יחסי ישראל-ארצות-הברית. אבל לא כן הדבר. ישראל טרם זכתה להבנה מלאה ולשותפות אמיתית, כפי שחומרת ההתפתחויות באזורנו מחייבת. מוקד אי-ההבנות נובע מאופיין המוגד של שתי המעצמות הדומיננטיות החולשות על הזירות הבין-לאומיות הרגישות. לרוע מזלה גשתרבבה ישראל וגדחפה לעמדה חזיתית במאבק הגלובלי שבין הענקים. במאבק זה מסתייעת ברית-המועצות באיבתה של הלאומנות הערבית המושלבת. בית נקלעה ישראל — ואני משוכנע, ככל חברי הבית סיכמנו עמי — למצב זה, שלא מרצונה ובודאי לא מתוך הנאה. לא נגויים אם נאמר, שלו הניתן את הסיכסוך הערבי-ישראלי לנוגעים בדבר, היו קרבים סיכויי השלום וגם מציאת הפתרון לסיכסוך. חברי-הכנסת וילנר, ללא התערבות סובייטית היו קרבים סיכויי השלום וגם מציאת הפתרון לסיכסוך. אף הייתי אומר, שיתכן וכבר היה השלום מאחורינו. במקרה כזה — לו הושג השלום — לא היה לרוסים מה לעשות במזרח התיכון. האמריקאים אינם כאן. מכאן ההסלמה במעורבות הקומוניסטית-האימפריאליסטית, ומכאן הגילויים המדיאניים והמזעזעים שלא היו דוגמתם ביחס ברית-המועצות לישראל. מכאן אף העובדה, שאינו זוכים להיבדק עם הסובייטים — ויש להצטער על כך —, ואין לצפות שניתן לנצל הליכים דיפלומטיים כל-שהם על-מנת להסביר למוסקבה כי עמא, עם עמא ועם בעלי-בריתה אין לנו כל סיכסוך. בנסיבות הללו נראה מזה, שוויכוחנו המרכזי הוא לא עם מוסקבה אלא עם המערב, ובראש וראשונה עם ארצות-הברית, עם ידידנו בווינגטון. מדוע אירע כדבר הזה? משום שחולשת-הדעת ואשליית-השווא ואי-ההכרה בהתפתחויות ההיסטוריות — ואני מדגיש את המלה "היסטוריות" — הן המנחות את המערב בכל הנוגע לתוקפנות נגד ישראל. כבר נאמר לא אחת, שהדברים מוכיחים את השנים הגורליות בעשור השלישי והרביעי של המאה. גם אז גרמה פייסנות התוקפן וההשלמה עם התפשטות לשואה הגדולה ביותר שידע המין האנושי מעדו.

כאז כן עתה רואה צרפת במעורבות התוקפן בן-זמננו הבא ממרחקים, ממזרח ומצפון. — ואני מצטט — "התפתחות נורמלית". כך אמר שר-החוץ הצרפתי מוריס שומאן לפני יומיים. ושתי המדינות, מועצת הבטחון, בריטניה וצרפת, מגנות באורח חד-צדדי את ישראל על שהיא מגינה על ישובי הגבול מפני ההתקפות הרצחניות מתחום ה"פתח-לנד", מתחום המדינה הרי-

אנו מצינים את השינויים החיוביים הרציניים שחלו בדעת הקהל בישראל בחודשים האחרונים. חוגים רחבים ביותר אינם תומכים עוד במדיניות הממשלה. כל מי שהוא בעד תכנית שלום ריאלית, שיכולה להתקבל על דעת שני הצדדים, כל מי שמופיע בעד ביצוע החלטת מועצת הבטחון — "מכתמים" אותו בשם "רק". סימן שרק-א אינה רעה כל-כך, סימן שרק-ח לוחמת לשלום, לעצמאות ישראל, לדמוקרטיה ולקידמה חברתית.

יחד עם ציון החיוב שבהתפתחות בישראל עליו להתירע על התגברות המעשים האנטי-דמוקרטיים של המיליטריסטים הקיצוניים. המיליטריסטים הקיצוניים הרימו ראש ועושים מעשי טרור ואיומים נגד כל דעה שוחרת שלום, נגד כל דעה ביקורתית כלפי הקו הרשמי של הממשלה בתחום המדיניות, החברה והאמנות. המלחמה צירה סכנת פאשיזם. על מה אנו לוחמים? ראש הממשלה אומרת: אנו לוחמים על עצם קיומנו, אך זהו סילוף המציאות, כי מדינות ערביות הכריזו על נכונותן להכיר בזכות קיומה הריבוני של מדינת ישראל בגבולות מוכרים ובטוחים.

(קריאה: איפה ומתי?)

ואם כן, אנו לוחמים כדי לקיים את הכיבושים או חלק מהם, כדי לשלול את זכויותי ואף את עצם קיומו של העם הערבי הפלשטינאי, למען מילוי המשימה הגלובלית שלילי ארצות-הברית מעוניינים בה. ונשאלה השאלה: מה אנו? מדינה ריבונית הדואגת לעמה, או כפי שדבים מכאן אומרים עכשיו, "קו ראשון של מלחמת העולם החפשי" נגד ברית-המועצות והקומוניסטים; או "אנו קו ראשון בהגנה על עמדות ארצות-הברית באזור"; או "אנו חוסכים לכס ילילים אמריקניים"? על זה הוויכוח. אנו אומרים: יש מוצא! יש דרך להפסקת שפיכות הדמים. אתם יודעים זאת ופה מאחד. אפשר להגיע למצב של שלום קבע על-ידי ביצוע החלטת מועצת הבטחון, אך אתם מתנגדים לביצוע. אם תסכימו לביצוע כל החלטת מועצת הבטחון, כי אז תימצא בקלות הדרך למשא-ומתן ולהסדר שלום.

אנו מעריכים, ואתנו רבים עכשיו בישראל, שהממשלה הזאת אינה מסוגלת להביא לשלום, ולכן יש לפרק את הממשלה הקרויה "ממשלת הליכוד הלאומי" — זהו צו השעה — ולהקים במקומה ממשלת שלום לעצמאות לאומית. זוהי ממשלה של שיתוק לאומי, של שיעבוד לאומי לארצות-הברית, והיא עלולה להמיט אסון לאומי. פירוק הממשלה הזאת הוא צורך לאומי חיוני ודחוף למדינת ישראל.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לאחרון הנואמים בישיבה זו, לחברי הכנסת יוסף תמיר.

יוסף תמיר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת. קודמי דיבר על הצורך בפירוק ממשלת הליכוד הלאומי, כאילו בה, בממשלה, תלוי השלום. בשנת 1947 היתה ממשלה אחת בראשותו של דוד בן-גוריון, ולא היתה ממשלת ליכוד לאומי ושלום לא הושג. האם לפני קום המדינה לא היו התקפות דמים נגדנו — בשנת 1920 בירושלים; בשנת 1921 בפתח-תקוה ובשנת 1929 בחברון וביתר חלקי הארץ? ואחריהן באו מאורעות 1936-1939. לא היתה או ממשלת הליכוד הלאומי ולא היתה הגנה

קורה כאן דבר מוזר: מאז הופעל קו המחשבה הזה או הדוקטרינה הזאת על-פי ספרו של ד"ר קיסניגר, לגבי המזרח הרחוק, אין הדבר פועל בתחומנו. נראה שהפילוסופיה של האדמיניסטרציה האמריקנית טרם עמדה על ההשלכות בתחום המאבק במזרח התיכון וקשרן עם המזרח התיכון, או טרם השוותה השלכות אלה.

(חבר הכנסת א. אבנרי קורא קרי-את ביניים)

מעולם לא ביקשה מדינת ישראל, לא הציעה ולא טענה שהמעורבות האמריקנית במזרח התיכון חייבת להתבצע על-ידי משלוח צבא. מעולם.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה): צי.

יוסף תמיר (גח"ל):

רוסיה עושה זאת במצרים. מה שמבקשת ישראל זוהי עזרה בציד ובתמיכה בין-לאומית כדי להגן על המדינה הזאת מפני פלישת כוחות זרים מתחום שונה לגמרי.

(חבר הכנסת א. אבנרי קורא קרי-את ביניים)

אני מסכים אתך.

וראש הממשלה הלא אמרה את אשר אמרה בגאון מה: שלושה ימים לאחר גמר מלחמת ששת הימים היתה זו ברית-המועצות אשר פסקה, קבעה והכריעה את הכף למען המשך המלחמה. בשלושה וחצי מיליארד דולר ציידה את מצרים ואת הארצות השכנות לישראל בציד אשר כמוהו לא ראו עדיין, וכמעט חיים אין כסף. ברור, שהערבים מתפתים להילחם בישראל כאשר ניתן להם ציד כזה ותמיכה כזאת.

הדבר המפליא הוא, שאין העולם רואה זאת נכוחה. חובתה של מדינת ישראל, של ממשלת ישראל, של הכנסת, לומר את הדברים האלה. אולי יגיעו לאזניהם של קובעי המדיניות. איני חושב שיש לצפות כאן לפרל-הרבור שניה, אבל הדבר ייתכן. האמריקנים לא נחלצו להגנת המערב עד שקרה מה שקרה באותם האיים הרחוקים.

הדבר המעורר דאגה הוא, שהנשיא, יועצו או יועציו והצוות החושב, אינם רואים נכוחה את הדמיון הרב בין המתקפה הקומוניסטית הגלובלית ובין מתקפתם כאן. שוב רוצה אני לטען את ד"ר קיסניגר, האומר: עד כמה היה עיוורון זה קובע בעבר את המדיניות האמריקנית ניתן ללמוד מכך שהאמריקאים לא יכלו להבין לפני עשר שנים כי יש קשר אמיץ בין מפלת הצרפתים בהודו-סין לבין כניסתם למירוץ האטומי; הם לא יכלו להבין שהיה קשר בין הפיאסקו הצרפתי כאן, ב-1956, בתעלת סואץ, ובין המירוץ האטומי שלהם.

כדבר הזה בדיוק קורה עכשיו: העתונאי המהולל ג'וזף אלסופ פונה אל אדוארד קנדי ואומר לו: הבן-נא כי התנגדותך להתערבות האמריקנית במזרח הרחוק מונעת גם עזרה לישראל. ועל כך משיב אדוארד קנדי: אין קשר בין המזרח הרחוק ובין ישראל. זוהי טעות טלית, עיוורון.

בונים לבנון. וכך קורים מעשי הטרור הנפשעים ביותר, והגיגיו נרשם לחובתם של הניזוקים מכל.

ברם, בין ה"גדולים" - עמדת ארצות-הברית היא הקובעת. חובה עלינו לבחון ולהבין מדוע פועל מנגנון האדמיניסטרציה הזה, על הליכוי ומסקנותיו, באורח בלתי-מובן לנו. אנו יודעים, שאילי הנפט - וזו הפעם הראשונה ששמעתי הודעה רשמית כי אילי הנפט הופיעו בבית הלבן כמשלחת ודרשו אי-הספקת נשק לישראל - מעדיפים שדם ישראליים יישפך, ובלבד שלא ייפסק זרם הנפט. אהנונו יודעים, שלא-ארצות-הברית יש צרות צרורות ושהיא נאבקת מאבק פנימי בשאלות מלחמת וייטנאם. בבעיה זו משתיק המיעוט הצעקני את הרוב האילם, השקט; ויש עוד בעיות. ואולי, מה שקובע את מדיניות ארצות-הברית כלפי ישראל הוא נקודה אחרת. בחינה מעמיקה יותר מלמדת, כי המאפיין את הנהגת ארצות-הברית הוא העדר דבקות באדיאולוגיה מול המנהיגות האדיאולוגית הקומוניסטית העולמית. לצורך זה רוצה אני להיעזר בדברי הנרי קיסניגר, יועצו הקרוב של הנשיא ניקסון לענייני בטחון, ולמעשה - יד ימינו של הנשיא. הוא מגדיר את המדיניות הזאת הבלתי-אדיאולוגית כמדיניות "אד-הוק" של ארצות-הברית. יש שריפה - מכבים אותה. אין מכבים אותה בבת-אחת; משתדלים לאמץ את המוחות פעמיים ואז מוציאים פתרון.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אולי תיבחר לפרלמנט האמריקני במקום להיבחר לכנסת הישראלית?

יוסף תמיר (גח"ל):

כדי לדעת מה נעשה באמריקה, עליך לדעת קודם לנתח את הדברים. אם רצונך להתעלם מהם - נחא.

(חבר הכנסת א. אבנרי קורא קרי-את ביניים)

הנרי קיסניגר קובע בספרו, שנתפרסם לאחר שנת-מנה על-ידי נשיא ארצות-הברית ליועצו הבטחוני, כי "מדיניות החוץ האמריקנית" - זה שם ספרו - מונח-הגת בשיטת טיפולים חסרי רציפות אדיאולוגית. ממילא יוצא, שאם חסר גיסא יש מדיניות אדיאולוגית קומוניסטית ומאידך גיסא מדיניות המונהגת על-ידי מנהיגות ביורוקרטית-פרגמטית, אין המדיניות האמריקנית יכולה להיות תקיפה דיה לגבי המזרח התיכון. לפיכך ניתן לצפות, מתוך אופטימיות, שתורתו של ד"ר קיסניגר תתממש עתה בבית הלבן. מספרים, כי מינויו של קיסניגר בא, למעשה, לאחר שהנשיא קרא את כתביו והעריך מאוד את מחשבותיו ורעיונותיו. ייתכן, שיש סימנים לכך בתחום הטיפול במזרח הרחוק ובדרום-מזרח אסיה. אין סימנים לכך לגבי הטיפול האמריקני במשבר המזרח התיכון. טיפול זה הוא בנוסח "אד-הוק". לפיכך רואה עצמה רוסיה חפשיה ללכת בדרך שבה היא הולכת - בדרך הגברת מעורבותה, הגברת התפשטותה וייתכן אף התערבותה הפיסית. כזאת לא עשתה מעולם - כך נראה לי - מוחץ לארצות אירופה.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

מה אתה מציע לעשות נגד זה?

יוסף תמיר (גח"ל):

אגיע גם למסקנות, ואני מקווה שתקבלן.

חוברת כ"ד, ישיבה ע"א, ב' אייר תש"ל (26 מאי 1970)
 — הודעת ראש הממשלה על המצב המדיני והבטחוני (דיון) (אבנרי, י. תמיר); מסמכים
 שהונחו על שולחן הכנסת (ביבי, ליאור) —

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
 אלוהים ישמרנו מידידים כאלסופ.

יוסף תמיר (גח"ל):

אבל אם נישאר נתונים לחסדה של מוסקבה בלבד,
 בלי עזרת אמריקה ובלי עזרת העולם החפשי, — כי
 אז גם לך, חבר הכנסת הנכבד, לא יהיה מקום כאן.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
 מה אתה מוכיח? שלא תהיה עזרה.

יוסף תמיר (גח"ל):

העזרה צריכה לבוא בממדים גדולים הרבה יותר
 משל היום, כי זה אינטרס של המערב כולו. אנחנו כאן
 בחדר החנית, בחזית.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
 מה לעשות והמערב אינו חושב כך?

יוסף תמיר (גח"ל):

יש להסביר לו. נגד גילויים אלה צריכה להיות
 מכוונת ההיערכות הישראלית ביחסים הבין-לאומיים.
 גברתי ראש הממשלה, אני חושב שדבר זה הוא מן
 הדברים החמורים, כבדי-המשקל והמכריעים שהממשלה

חייבת לדון בהם, לקבל החלטה לגביהם ולפעול על-פיה.
 יש לי רושם, שאין אנו מסבירים את המומנט הזה דיו
 — במערב ובעיקר בארצות-הברית.

לא פחות חמורה היא העובדה, שהמערך הסובייטי
 אינו צבאי בלבד. לא מכבר נתפרסם בברית-המועצות
 ספר אנטי-יהודי, אנטישמי, ושמו, אם אינני טועה,
 "שנאה ואהבה". הדבר יקרה שם לעתים קרובות. אך
 הדבר החמור הוא, שפיקוד הצבא האדום הוציא צו
 האומד שהספר הזה חייב להימצא בכל עמדות הצבא
 הסובייטי ובכל יחידותיו. היינו — מכינים ומכשירים את
 הצבא הסובייטי לשנוא את מדינת ישראל, לשנוא את
 היהודים. נצרך לכך עוד כמה עובדות לגבי הכשרת
 הקרקע, והדרך לאותו דבר שאיש מאתנו אינו רוצה
 בו — אינה רחוקה.

רצוני לסיים ולומר, כי הכנסת, בדיון הזה, שמעה
 דברים בשלושה מישורים, ואני חושב שרוב רובו של
 הבית מאוחד בהם: בהערכת הדברים לגבי ברית-המועצות
 צות, בתביעתנו מן המערב ובכמיהה לשלום. אם נדע
 לבטא את הדברים האלה בצורה נאותה, תוך ליכוד
 פנימי מירבי, תוך הערכת מצב מפוכחת, כי אז בסופו
 של דבר — בשילוב זה של דברים — נגיע אל המטרה
 המיוחלת.

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ. ביבי:

תשכ"ט—1969; 2. חוק שירות התעסוקה (תיקון),
 תשכ"ט—1969.

כן הונחו מסקנות ועדת החוץ והבטחון בעניין
 מדיניות הגשרים הפתוחים.

היו"ר מ. ביבי:

הישיבה הבאה מחר בשעה 12.30. ישיבה זו נעולה.

נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן
 הכנסת.

מזכיר הכנסת ת. ליאור:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו
 היום על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה, מטעם הממ-
 שלה: 1. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון מס' 2),

הישיבה ננעלה בשעה 20.36.